

Ansvar for hverandre

Forslag til program for Kristelig Folkeparti
2021 – 2025

*Ein solidaritet som byggjer på nestekjærleik er grenselaus. Han gjeld alle menneske,
- frå lokalsamfunnet til verdssamfunnet, både levande og komande generasjonar.*

- Jon Lilletun

Innhold

Kristendemokrati for vår tid.....	4
1. Tid for grønn omstilling.....	6
2. Vern av natur og miljø	9
3. En bedre verden gjennom samarbeid	11
4. En mer rettferdig verden	15
5. En god start på livet.....	18
6. En skole som ser den enkelte elev.....	22
7. En bedre fremtid med kunnskap og forskning.....	26
8. Et liberalt demokrati	28
9. Teknologien skal fremme det felles beste	30
10. Et samfunn med plass til alle	32
11. Inkludere flere	35
12. Et samfunn som fremmer god helse	39
13. Livsglede for eldre.....	43
14. Styrke frivillighet og sivilt engasjement.....	47
15. Levende lokalsamfunn over hele landet.....	49
16. Et forankret og livssynsåpent samfunn	52
17. Et mangfoldig og tilgjengelig kulturliv.....	54
18. Trygghet i hverdagen	56
19. Trygge og omstille norsk økonomi og velferd.....	60
20. Lønnsomme arbeidsplasser i hele landet	64
21. Omstille olje- og gassnasjonen Norge	69
22. Verdens mest miljøvennlige transportsystem	71
23. Et tryggere land	74
Verdigrunnlag og ideologi	77
Grunnverdier	77
Kristendemokratiske prinsipper	78

1 Kristendemokrati for vår tid

2 Kristelig Folkeparti er et kristendemokratisk sentrumparti. Vår politikk skal beskytte menneskeverdet,
3 bidra til at alle mennesker får oppfylt sine rettigheter og at de får erfare rettferdighet. Den skal forvalte
4 naturen, ressursene og kulturen til beste for alle mennesker og fremtidige generasjoner. Våre løsninger
5 skal vise vår tillit til enkeltmennesker, familier og lokalsamfunn og vår solidaritet med alle som er avhengige
6 av fellesskapenes støtte, og vår vilje til å bygge et sterkt velferdssamfunn og skape en bedre fremtid.

7 **Vi vil skape en bedre fremtid**

8 Kristendemokrater er åpne mot verden og tar ansvar for fremtiden. Menneskeverdet gjelder alle, og
9 nestekjærligheten er grenseløs. Vårt ansvar er å etterlate til våre etterkommere en verden som er bedre
10 enn den vi overtok.

11 Verden står overfor store utfordringer i årene som kommer:

- 12 • Menneskelig aktivitet har ført til en klimakrise, en kritisk situasjon for jordens økosystemer og
13 masseutryddelse av arter.
- 14 • Antallet fattige i verden øker, og det blir større forskjeller mellom fattige og rike.
- 15 • Rekordmange mennesker tvinges til å forlate sine egne land på grunn av krig, vold eller forfølgelse.
- 16 • Demokratiseringen av verden har stoppet opp, og vi er vitne til alvorlige tilbakeslag for
17 menneskerettigheter, også i vår egen del av verden.
- 18 • Verden blir mer urolig, sikkerhetssituasjonen mer uoversiktlig og samarbeidet mellom land
19 vanskeligere. En rekke land erfarer økt polarisering – og i denne situasjonen er mange minoriteter
20 særlig utsatt.
- 21 • Verden digitaliseres og automatiseres, og den teknologiske utviklingen går rekordraskt. Brukt riktig
22 kan dette forbedre livskvaliteten og helsen vår, og bidra til å løse miljøutfordringene. Men brukt feil
23 kan det true likeverd, menneskerettigheter og våre fellesskap.

24 For å møte disse utfordringene vil KrF føre en politikk i tråd med FNs bærekraftsmål, verdens felles
25 arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene. Vi legger Paris-avtalen
26 og internasjonale miljøforpliktelser til grunn for vår klimapolitikk. Vi vil bidra til mer samarbeid mellom land
27 for å skape fred og løse felles utfordringer. Vi vil slå ring om menneskerettigheter og demokrati. Vi vil at ny
28 teknologi skal fremme likeverd, menneskerettigheter og fellesskap.

29 Arbeidet med å skape en bedre fremtid begynner med å gi barn og unge en god start på livet. Vi vil føre en
30 oppvekstpolitikk som lar barn være barn, og der hvert enkelt barn blir sett. Vi vil føre en politikk i tråd med
31 prinsippet om barns beste og FNs barnekonvensjon.

32 **Vi vil bygge et varmere samfunn**

33 Kristendemokrater vil bygge sterkere fellesskap med tillit mellom borgerne, trygghet og tilhørighet til noen
34 felles verdier og mål. Et slikt fellesskap kan bare bygges nedenfra, gjennom å finne en god balanse mellom
35 frihet og personlig ansvar, beskytte de naturlige fellesskapene som mennesker selv lager og invitere alle
36 borgere til aktiv deltakelse og samfunnsansvar. Fellesskapet styrkes når enkeltmennesker vises tillit og får
37 ta ansvar, når familien, naboskap og lokalsamfunn bevares og når sivilsamfunnet anerkjennes som en viktig
38 aktør i fellesskapet. Tillit og trygghet bygges når vi tar vare på et samfunn med små sosiale forskjeller.

39 **Det norske fellesskapet står overfor utfordringer i årene som kommer:**

- 40 • I løpet av de siste tiårene har individualiseringen akselerert dramatisk i de fleste vestlige samfunn,
41 noe som har bidratt til å løse oss fra mye av forpliktelsen overfor andre. De naturlige fellesskapene
42 har mistet ansvar. Dermed er viktige fellesskapsarenaer svekket.

- 43 • Flere utviklingstrekk kan tyde på at «samfunnslimet» og samfunnets sosiale kapital, det vil si de
44 sosiale nettverkene, tilliten til hverandre, opplevelsen av tilhørighet, deltakelse i samfunnet og
45 følelsen av trygghet, er svekket.
- 46 • Selv om de fleste innbyggerne i Norge lever trygge og gode liv, ser vi tegn på at flere står i utkanten
47 av eller utenfor fellesskapet. Fattigdom, et arbeidsliv som ikke inkluderer og mangelfull integrering
48 er noen av årsakene.
- 49 • Norge preges av stadig større mangfold - både kulturelt og religiøst. Det beriker og utfordrer
50 fellesskapet, men vi trenger også noe som binder samfunnet sammen.
- 51 • Vi er i ferd med å skape et sorteringssamfunn der samfunnets menneskelige mangfold gradvis
52 viskes ut, og der det ikke er rom for alle.

53 For å møte disse utfordringene vil KrF fremme en politikk for sterkere fellesskap. Vi vil skape et samfunn
54 med plass til alle, uavhengig av hva slags egenskaper man har. Vi vil bygge et sterkt fellesskap nedenfra ved
55 å satse på familie, frivillighet, ideell sektor og sterke lokalsamfunn. Vi vil utvikle et velferdssamfunn som gir
56 trygghet og like muligheter for alle, som bekjemper utenforskap og som lar alle mennesker erfare
57 verdighet. Vi vil verne om verdier og tradisjoner som binder samfunnet sammen og skaper en tilhørighet til
58 et «vi» på tvers av alle forskjellene.

59 **Vil bygge og trygge hele landet**

60 Kristendemokrater vil være aktive forvaltere, som bruker mulighetene til å bygge et samfunn med økt
61 velferd, verdiskaping og arbeidsplasser og god infrastruktur. Våre felles ressurser skal brukes for å bygge
62 og utvikle landet for å gjøre oss bedre rustet for fremtiden. En sosial markedsøkonomi skal tjene
63 mennesket, fellesskapet, naturen og miljøet. Ressursene skal fordeles slik at de kan hjelpe alle mennesker
64 til å leve gode liv og realisere sitt potensial.

65 Det norske velferdssamfunnet står overfor utfordringer i årene som kommer:

- 66 • Norges økonomi skal omstilles. Vi må være smartere, grønnere og mer innovative for å skape vekst
67 og trygge arbeidsplasser over hele landet.
- 68 • Oljeinntektene vil reduseres og det vil være færre yrkesaktive per eldre. Dersom vi ikke legger et
69 godt fundament for fortsatt velferd, kan det begrense fremtidige generasjoners velferd.
- 70 • Distriktene opplever fraflytting og aldrende befolkning, noe som truer målsettingen om å ta hele
71 landet i bruk.

72 For å møte denne utviklingen vil KrF føre en politikk for å trygge velferdsstatens økonomiske fundament. Vi
73 vil omstille olje- og gassnasjonen Norge, og gjennomføre et grønt skifte. Vi vil skape
74 lønnsomme arbeidsplasser over hele landet ved å legge til rette for ny næringsvirksomhet. Vi vil fortsette å
75 bygge ut infrastruktur over hele landet, og videreutvikle verdens mest miljøvennlige transportsystem.

76

77 Når dette programforslaget legges frem står Norge midt i Covid-19-pandemien, den mest alvorlige krisen
78 Norge har opplevd siden andre verdenskrig. Pandemien har store konsekvenser for alle deler av samfunnet,
79 både ved helsetap, konsekvenser for sårbare barn og unge, økonomiske og andre samfunnsmessige
80 skadevirkninger. En grunnleggende oppgave og hovedprioritet for alle partier vil være å håndtere
81 pandemien på en måte som trygger liv og helse, og minimerer både de kortsiktige og langsiktige
82 konsekvensene for samfunns-, arbeids- og næringsliv.

83 1. Tid for grønn omstilling

84 **Jordens tåleevne er presset til det ytterste. Den globale oppvarmingen er den største krisen**
85 **menneskeheten står overfor. Siden førindustriell tid er verden blitt om lag én grad varmere.**
86 **Oppvarmingen ventes å fortsette utover i dette århundret. Vårt forbruk ligger langt over det**
87 **jorda faktisk har av naturressurser. Resultatet er avskoging, mangel på ferskvann, jorderosjon,**
88 **tap av biologisk mangfold og mer klimagasser i atmosfæren. Klima- og miljøendringene**
89 **ødelegger naturen og livsgrunnlaget vårt, truer liv, helse og menneskerettigheter, skaper mer**
90 **fattigdom og ulikhet, og tvinger flere mennesker på flukt. For å løse klima- og miljøkrisen må vi**
91 **slutte å bruke fossil energi og sørge for at sosial og økonomisk utvikling skjer uten økt forbruk**
92 **av naturressurser.**

93 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 94 • Følge opp Paris-avtalen og sikre at Norge kutter sine egne klimagassutslipp i tråd med målet om å
95 begrense og stabilisere den globale oppvarmingen til 1,5°C.
- 96 • Arbeide for betydelige, raske og tilstrekkelige klimakutt i alle sektorer, og øke Norges innsats for å
97 kutte klimautslipp i utviklingsland.
- 98 • At Norge skal være et foregangsland for utviklingen av en sirkulærøkonomi og redusere det
99 materielle forbruket.

100 **Avkarbonisering: Betydelige, raske og tilstrekkelige kutt**

101 Paris-avtalens mål med å begrense den globale oppvarmingen er å holde den globale oppvarmingen under
102 2°C, men helst begrense å den til 1,5°C. Det haster med store utslippsreduksjoner for nå dette målet.
103 Klimakrisen kan bare løses gjennom et forpliktende, globalt samarbeid. Norge må ta en lederrolle ved å
104 bidra med betydelige, raske og tilstrekkelige kutt.

105
106 Klimakrisen krever at Norge omstilles til et nullutslippssamfunn innen 2050. Omstillingen vil bli krevende,
107 men Norge har gode forutsetninger for å lykkes med det grønne skiftet. Vi har økonomiske muskler, sterke
108 kunnskaps- og teknologimiljøer og god tilgang på fornybar energi. For å nå målet om å bli et
109 nullutslippssamfunn innen 2050 må vi skape en lavutslippsøkonomi med nye, grønne arbeidsplasser, vi må
110 omstille olje- og gassnasjonen til et fornybarsamfunn, vi må utvikle verdens mest miljøvennlige
111 transportsystem og vi må kutte klimagassutslipp i alle sektorer.

112 Rike land, som Norge, har bidratt med mesteparten av klimagassutslippene og har også det største
113 ansvaret og den beste kapasiteten til å løse klimakrisen. Klimarettferdighet handler om at Norge må ta
114 ansvar ved å finansiere betydelige kutt i andre land.

115 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 116 • Redusere norske klimautslipp med minst 55 prosent innen 2030, og at Norges utslipp skal
117 reduseres til netto null senest i 2050. Det langsiktige nullutslippsmålet skal gjelde alle sektorer og
118 dekke alle klimagasser, og målet skal gjelde alle sektorer og dekke alle klimagasser, ikke bare CO₂.
- 119 • Velge virkemidler for klimakutt ut fra prinsippet om at forurenser skal betale og at klimamålene
120 oppnås mest mulig effektivt.
- 121 • Lage sektorvise planer for hvordan alle samfunnssektorer skal være utslippsfrie innen 2050.
- 122 • Styrke klimaloven og legge frem klimabudsjetter for alle sektorer.
- 123 • Heve CO₂-avgiften gjennom en forutsigbar og økende prisbane som er tilstrekkelig for at Norge når
124 sine forpliktelser i Paris-avtalen og nasjonale klimamål.

- 125 • Videreføre EUs kvotemarked som det sentrale virkemidlet for å kutte klimagassutslipp i
126 konkurranseutsatt næringsliv, men være åpen for ytterligere avgifter der kvotemarkedet ikke
127 strekker til.
- 128 • I samarbeid med EU arbeide for å kunne ilegge en CO2-pris på importerte varer i utvalgte sektorer
129 fra land hvor industrien ikke betaler for utslippene sine.
- 130 • Innrette Norges finansielle virkemidler og regelverk slik at de best mulig reduserer klimarisiko og
131 bidrar til klimaomstilling.
- 132 • Ha en tydelig strategi for avkarbonisering og elektrifisering i på alle områder der olje og gass brukes
133 som energi (se kap. 21).
- 134 • Fortsette klimaavtalen og samarbeidet med EU om kutt i klimagassutslipp, og arbeide for at EU
135 styrker sine målsettinger.
- 136 • Støtte opp under til Det grønne klimafondet (GCF) som det internasjonale samfunnets hovedkanal
137 for klimafinansiering - og trappe opp det norske bidraget i løpet av stortingsperioden.
- 138 • Etablere et eget klimafond for investeringer i fornybar energi i utviklingsland. Fondet skal
139 finansieres utenfor bistandsbudsjettet, gjennom rentefrie kapitalinnskudd fra statskassen. Målet
140 er å bidra til realisering av lønnsomme fornybarprosjekter i utviklingsland, som reduserer
141 klimagassutslipp, bidrar til utfasing av kullkraft og sikrer tilgang til ren energi.
- 142 • Forsterke det norske samarbeidet for å redusere utslipp fra land med store CO2-utslipp, slik som
143 Kina, India og Sør-Afrika.
- 144 • Styrke garantiordningen for utviklingslands investeringer i fornybar energi, og styrke
145 Verdensbankens kapasitet og prioritet til å støtte satsing på overgang til fornybar energi i
146 utviklingsland.
- 147 • Opprettholde Norges internasjonale skogsatsing for å få ned klimagassutslippene fra avskoging og
148 skogforringelse i land med tropisk regnskog.
- 149 • Jobbe for at Norge skal bli tropisk avskogingsfritt, gjennom blant annet å utelukke produkter med
150 høy avskogingsrisiko gjennom reguleringer og avgifter.
- 151 Klimapolitikken kan ikke isoleres til ett kapittel i et partiprogram, men må gå som en rød tråd gjennom hele
152 partiprogrammet. I dette partiprogrammet vil du finne tiltakene i mange kapitler.

153 **Avmaterialisering: Sirkulær økonomi og redusert forbruk**

154 Norge har et meget høyt forbruk som medfører store klima- og miljøutfordringer. I dag forbraker vi mye mer
155 enn hva som er bærekraftig for kloden. Dette er en etisk utfordring som må omsettes i målrettet politisk
156 handling. En grønn omstilling må innebære avmaterialisering og mer bærekraftig forbruk og produksjon.

157 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 158 • At Norge skal være et foregangsland i utviklingen av en grønn, sirkulær økonomi som utnytter
159 ressursene bedre, blant annet ved å innføre målrettede nasjonale støtteordninger for å stimulere
160 til mer sirkulær økonomi.
- 161 • Utvikle et system for utvidet produsentansvar som gir incentiver til lengst mulig levetid på
162 produkter, mest mulig ombruk og materialgjenvinning, og utfasing av helse- og
163 miljøfarlige kjemikalier i produkter. Flere produkter enn i dag må få en utvidet reklamasjonsrett på
164 fem år.
- 165 • Innføre en ordning med holdbarhetsmerking på varige forbruksvarer, som antyder hvor lenge
166 forbrukere kan forvente at et produkt skal vare, og dermed bidra til å gjøre lang levetid til et større
167 konkurransefortrinn enn det er i dag.

- 168
- 169
- 170
- 171
- 172
- 173
- 174
- 175
- 176
- 177
- 178
- 179
- 180
- 181
- 182
- 183
- 184
- 185
- 186
- 187
- 188
- 189
- Sette krav til at anskaffelser i regi av offentlig sektor bidrar til mest mulig bærekraftig forbruk og produksjon.
 - Arbeide for at all emballasje skal være egnet for gjenbruk eller resirkulering innen 2030.
 - Innføre emballasjeavgift for å unngå unødig avfall og legge til rette for alternativ resirkulerbar emballasje som ikke er plast.
 - Gjennom regulering og avgifter legge til rette for å fase ut unødvendig engangspplast, og sikre en overgang til handleposer, emballasje og engangsartikler som er laget av nedbrytbart materiale.
 - Fjerne moms på reparasjon, som f.eks. på husholdningselektronikk og mobiltelefoner.
 - Utrede nullmoms på utleie av eid verktøy og turklær/turutstyr, slik at folk ikke skal måtte gå til innkjøp av varer som brukes sjeldent.
 - Gjennomføre en helhetlig strategi for å redusere unødvendig forbruk og matsvinn i offentlig institusjoner.
 - Innføre pant og sporing av enkelte typer emballasje, som for eksempel isoporkasser.
 - Innføre «ja takk»-prinsippet for uadressert reklame og post.
 - Jobbe for en fellesnordisk panteordning, og arbeide for å ta i bruk panteordningen på flere områder.
 - Innføre en matkastelov og videreutvikle samarbeidet med næringslivet for å redusere matsvinn, både i detaljhandelen og blant forbrukere, og redusere svinn i produksjons- og forsyningskjeden, inkludert svinn etter innhøsting.
 - Jobbe for at Norge blir "avskogingsfritt" gjennom å bruke avgifter og reguleringer for å få bort produkter som bidrar til risiko for regnskogødeleggelse.

190 2. Vern av natur og miljø

191 **Vi må ha som mål å overlevere natur og miljø i bedre stand til våre etterkommere enn da vi selv**
192 **overtok ansvaret. Målet med all politikk skal være å løse dagens utfordringer uten at det går på**
193 **bekostning av fremtidige generasjoners behov. Naturen skal ikke bare beskyttes fordi det er**
194 **vårt livsgrunnlag, men også fordi det har egenverdi. Naturressursene skal ikke misbrukes eller**
195 **overforbrukes, men brukes for å skape bedre liv for alle mennesker og bevares for fremtidige**
196 **generasjoner. Tap av naturmangfold, spredning av miljøgifter og avfall er blant vår tid største**
197 **utfordringer.**

198 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 199 • Sikre ulike naturtyper og biologisk mangfold, og trappe opp restaurering av tapt natur.
- 200 • Intensivere arbeidet med å redusere miljøgifter og avfall i jord, vann og luft.
- 201 • Ha en politikk for å sikre mer bærekraftig forbruk og produksjon.

202 **Naturvern og biologisk mangfold**

203 Mange steder i verden er naturen truet. Sårbare naturområder og økosystemer ødelegges. Dyr, planter og
204 andre organismer forsvinner trolig tusen ganger raskere enn hva som er tilfelle under naturlige
205 omstendigheter. I Norge er omkring tusen arter kritisk eller sterkt truet. Tapet av naturområder,
206 økosystemer og arter er en trussel mot alt liv på jorden. En rik og variert natur har stor egenverdi, og dekker
207 våre grunnleggende behov og gir verdiskaping og livskvalitet.

208 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 209 • Sikre at et representativt utvalg av norske naturtyper tas vare på for fremtiden, gjennom
210 nasjonalparker, naturreservater, landskapsvernområder og marine verneområder.
- 211 • At hensynet til naturmangfold skal tillegges stor vekt i arealplanlegging og vurdering av
212 infrastrukturprosjekter, konsesjoner, energi- og kraftutbygging og utbygging av hyttefelt.
213 Utbedring og utbygging av veiprosjekter bør fortrinnsvis ta utgangspunkt i eksisterende veitraséer.
- 214 • Verne 10 prosent av skogen gjennom både frivillig vern og vern av offentlig eide skogarealer. Vern
215 av skog skal gjennomføres på en slik måte at det får minst mulige konsekvenser for avvirkingen og
216 skognæringens bidrag til det grønne skiftet.
- 217 • Arbeide for marint vern innen 2030 i tråd med FNs bærekraftsmål. Norske sjøareal må kartlegges i
218 form av marine grunnkart innen 2030. Norge har et særlig ansvar for tilstrekkelig verneomfang i
219 arktiske områder. Iskantdefinisjonen må fastsettes i tråd med miljøfaglige råd.
- 220 • Trappe opp restaurering av natur. Utrede en ordning hvor utbyggere av naturområder bidrar
221 økonomisk til restaurering av natur.
- 222 • Arbeide for effektiv og umiddelbar handling for å stanse tapet av biologisk mangfold, både i Norge
223 og gjennom internasjonalt samarbeid, i tråd med internasjonale mål.
- 224 • Bedre miljøtilstanden og bestrebe et mest mulig naturlig artsmangfold i regulerte vassdrag,
225 samtidig som man tar hensyn til vannkraftens reguleringsevne, klimabidrag,
226 verdiskapingspotensial og flomdempingsegenskaper i revisjonen av gamle vannkraftkonsesjoner.
- 227 • Følge opp og videreutvikle strategien for bier og andre pollinerende insekter.
- 228 • Arbeide for å sikre en bærekraftig forvaltning av våre villaksbestander ved aktivt å bekjempe
229 lakseparasitter og lakselus, hindre rømming av oppdrettsfisk ved å stimulere til forskning på bedre
230 metoder, videreføre kalkingsvirksomheten, og sikre og bidra til rammer for regulering av laksefisket

- 231 i sjø og vassdrag. Medikamentell behandling av lakselus skal ikke tillates. Nye konsesjoner skal være
232 lukket eller semilukket. Utvikling i oppdrettsnæringen må skje bærekraftig.
- 233 • Sikre at Norge tar sin naturlige del av ansvaret for levedyktige bestander av de fem store
234 rovviltartene bjørn, ulv, jerv, gaupe og kongeørn, i tråd med Stortingets rovdyrforlik. Det må sikres
235 tilstrekkelige midler til registrering av rovdyrbestanden. Raske uttak av skadedyr samt å forhindre
236 at bjørn, ulv, jerv og gaupe etablerer bestand utenfor kjerneområdene er en viktig del av
237 forvaltningen.
 - 238 • Ha strenge restriksjoner på utbygging på myr.
 - 239 • Styrke arbeidet mot spredning av fremmede arter, blant annet gjennom å spre informasjon og øke
240 folks bevissthet om høy-risikoarter.

241 **Ren jord, rent vann og ren luft**

242 Forurensning av jord, vann og luft gjennom utslipp av miljøgifter og uforsvarlig håndtering av avfall er
243 alvorlige trusler mot vår egen og kommende generasjoners helse, mot miljøet og mot den fremtidige
244 matforsyningen. Vi må verne folks helse og miljøet gjennom å redusere forurensning, hindre at miljøgifter
245 havner i naturen og fremme en bedre behandling av avfall.

246 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 247 • Arbeide for en giftfri hverdag og sette nye, ambisiøse mål for å utfase prioriterte miljøgifter, i den
248 hensikt å stanse utslipp av disse innen 2024.
- 249 • Forsterke arbeidet med å kartlegge og rydde opp i gamle miljøgiftutslipp.
- 250 • At alle skal ha krav på å få vite om produkter eller tjenester inneholder miljøgifter eller
251 helseskadelige stoffer.
- 252 • Redusere lokal luftforurensning og belønne effektive tiltak for å sikre luftkvalitet rundt de store
253 byene, slik som bilfrie soner, avgifter som demper bilbruk, restriktiv parkeringspolitikk,
254 lavutslippssoner og miljøfartsgrenser.
- 255 • Videreutvikle og styrke oljevernberedskapen i Nord-Norge ved hjelp av strenge myndighetskrav og
256 involvering av lokale aktører. Nord-Norge bør bli en spydspiss internasjonalt i arbeidet med oljevern.
- 257 • Styrke Norges internasjonale lederrolle i arbeidet mot marin forsøpling og arbeide for at det
258 kommer på plass en ny bindende internasjonal avtale som forplikter alle land til å stanse
259 forsøplingen av havet
- 260 • Etablere en strategi mot marin forsøpling i Norge som omfatter hele plastens levetid, fra
261 produksjon til avfallshåndtering - og hele veien til den eventuelt må ryddes opp som søppel i
262 naturen.
- 263 • Utrede en returordning i samarbeid med fiskerinæringen for linebruk, teiner, fiskekar og andre
264 redskaper av sammensatte materialer. Det må stilles krav om at nye teiner og garn har mekanismer
265 som forhindrer lang tids «spøkelsesfiske» hvis de mistes.
- 266 • Forby bruk av mikroplast i kosmetiske produkter, kunstgressbaner og lignende, og stimulere til
267 forskning på produkter som kan erstatte stoffer som er kilde til mikroplast.
- 268 • Innføre en miljøavgift på deponi av gruveavfall.
- 269 • Intensivere sedimentoppyrning i norske havner og fjorder.
- 270 • La fiskeflåten kunne levere avfall fra havet kostnadsfritt.
- 271 • Stimulere til og innføre krav om landstrøm på de største havnene i Norge, og at havneavgiften øker
272 for skip som ikke kan benytte seg av landstrøm.
- 273 • Arbeide for internasjonale regler som begrenser cruisetrafikken.

274 3. En bedre verden gjennom samarbeid

275 **Det felles beste er målet med alle fellesskap, også det globale. Stater og allianser søker alltid å**
276 **ivareta sine egne legitime interesser, men ut fra et kristendemokratisk grunnsyn er dette ikke**
277 **nok. For å skape en bedre og mer rettferdig verden er det ikke nok at verdens stater søker å**
278 **fremme sine egeninteresser. Felles interesser og ikke minst samarbeidet for bedre levekår for**
279 **verdens fattigste og forfulgte, klima og naturmangfold, samt rettsstatsprinsipper, demokrati**
280 **og menneskerettigheter må styrkes i internasjonal politikk.**

281 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 282 • Føre en verdibasert utenrikspolitikk som tar utgangspunkt i globale felles interesser, som fred og
283 sikkerhet, menneskerettigheter og demokrati, sosial og økonomisk utvikling og klima.
- 284 • At Norge skal ta en pådriverrolle for å styrke et regelstyrt internasjonalt system, og videreutvikle
285 samarbeidet for fred, sikkerhet og internasjonal samhandling.
- 286 • At Norge skal prioritere arbeidet med å fremme menneskerettigheter, demokrati og fred.

287 **Samarbeid i verden**

288 Verden trenger samarbeid mer enn noen gang. Samtidig er verden mer urolig og uforutsigbar enn tidligere,
289 og flere land velger å se bort fra sine folkerettslige forpliktelser. Norge må være en pådriver for å styrke et
290 internasjonalt system som bygger på folkeretten og avtaler. Samtidig er Norge særlig avhengig av å holde
291 gode relasjoner med våre naboland og våre nærmeste allierte. Utveksling og handel gir mer samarbeid,
292 mindre konflikt og mer sosial og økonomisk utvikling.

293 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 294 • Arbeide for et spisset og mer effektivt FN, både administrativt og operasjonelt. Her bør man
295 vurdere antall organisasjoner og se på felles løsninger på systemer og rutiner.
- 296 • At Norge fortsatt skal være en raus og forutsigbar bidragsyter til de av FNs utviklingsorganisasjoner
297 som leverer best resultater. Norge må også opprettholde en betydelig kjernebidragsstøtte til
298 enkelte FN-organisasjoner, men må samtidig stille klare krav til organisasjonene knyttet til
299 prioriteringer og omstillingsvilje.
- 300 • At Norge skal sette fokus på barn, ungdom og sårbare grupper i FNs sikkerhetsråd.
- 301 • Fremheve at respekt for og oppfølging av de universelle menneskerettighetene tydelig må ligge til
302 grunn for arbeidet i FNs menneskerettighetsråd.
- 303 • Forsterke det multilaterale handelssystemet gjennom Verdens handelsorganisasjon (WTO) som en
304 hjørnestein i internasjonal handelspolitikk.
- 305 • Legge til rette for mer handel, forsknings- og utviklingssamarbeid og turisme og kulturutveksling.
- 306 • Si nei til bruk av boikott mot Israel eller andre demokratiske stater. Boikott skaper avstand, og
307 ødelegger mulighet til å skape tillit og dialog.

308 **Menneskerettigheter og demokrati for alle**

309 Ideen om at alle mennesker har noen rettigheter i kraft av å være menneske, slik det fremkommer i
310 Verdenserklæringen om menneskerettigheter og de ulike menneskerettighetskonvensjonene, er under
311 press. Samtidig er respekt for menneskerettighetene avgjørende for å skape sosial og økonomisk utvikling,
312 demokrati og fred.

313 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 314 • Styrke arbeidet for menneskerettigheter, gjennom FNs og Europas menneskerettighetssystemer,
315 gjennom utenriks- og utviklingspolitikken og ved å støtte sivilsamfunn i utsatte land.
- 316 • Prioritere sivile og politiske rettigheter, helse og utdanning og arbeid for rettighetene til barn,
317 kvinner, seksuelle minoriteter og mennesker med nedsatt funksjonsevne.
- 318 • Videreutvikle demokratistøttearbeidet, og etablere et program for å støtte demokrati- og
319 menneskerettighetsarbeid i Sentral- og Øst-Europa i regi av norske og internasjonale
320 sivilsamfunnsaktører.
- 321 • At Norge fortsetter sitt samarbeid med EU om utarbeidelse av sanksjoner mot myndighetspersoner
322 som begår grove brudd på menneskerettighetene og folkeretten.
- 323 • At Norge skal føre en tøffere linje overfor land som bryter menneskerettighetene, også når dette
324 kan skade våre økonomiske interesser.
- 325 • Etablere en ordning for midlertidig opphold for menneskerettighetsforsvarere som er under sterkt
326 press, for å gi dem mulighet til å arbeide uten å risikere å bli angrepet.
- 327 • Arbeide for et internasjonalt forbud mot dødsstraff.
- 328 • Prioritere arbeidet for å sikre trosfriheten, og sikre at trosfrihet er en langsiktig prioritet med nok
329 økonomiske ressurser, stabsressurser og kompetanse på feltet i utenrikstjenesten og
330 bistandsforvaltningen.
- 331 • Aktivt og strategisk bruke blant annet FN, utenrikspolitisk dialog og bilaterale samtaler for å sette
332 tros- og livssynsfrihet på den internasjonale dagsorden. Norge bør bygge brede allianser, sikre at
333 økonomisk støtte gis til en bredde av aktører, motvirke polariserende krefter og sikre at alles rett til
334 trosfrihet løftes.

335 **Samarbeid i Europa og våre nærområder**

336 Det europeiske samarbeidet, gjennom EU, Europarådet og OSSE, har bragt landene og folkene i Europa
337 nærmere hverandre og bidratt til fred og stabilitet, økonomisk vekst og demokrati. Norge må føre en aktiv
338 europapolitikk som bidrar til fortsatt demokratibyggning og gode fellesløsninger på viktige områder. Mange
339 av dagens største utfordringer kan kun løses dersom vi samarbeider tett med andre europeiske land, og
340 våre nærområder. Fellesskapet med de andre nordiske landene, og relasjonen til Russland, må gis høy
341 prioritet i norsk utenrikspolitikk.

342 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 343 • Beholde dagens tilknytningsform til EU, og gjennom EØS-avtalen sikre et tett samarbeid med
344 Europa, tilgang til EUs indre marked og andre viktige avtaler, og politisk og økonomisk
345 selvbestemmelsesrett på områder som er særlig viktige for Norge.
- 346 • Gjennom EØS-samarbeidet bidra til å fremme demokrati og sterkere sivilsamfunn i Europa. KrF
347 aksepterer ikke at EØS-midler som er tiltenkt sivilsamfunn kontrolleres av myndighetene i
348 mottakerlandene.
- 349 • At Norge styrker arbeidet for demokrati og menneskerettigheter gjennom å spille en aktiv rolle i
350 Europarådet og OSSE.
- 351 • Styrke samarbeidet med de andre nordiske landene, blant annet gjennom Nordisk råd.
- 352 • Arbeide for en god relasjon med Russland, som omfatter både økonomisk samarbeid og et realistisk
353 og aktivt demokrati- og menneskerettighetssamarbeid.
- 354 • Jobbe aktivt for å sikre en fredelig og bærekraftig forvaltning av Arktis og være en pådriver for
355 samarbeidet i Arktisk råd.

356 **Mennesker på flukt**

357 Rekordmange mennesker er på flukt fra krig og konflikt, eller forlater sitt land i håp om et bedre liv. Norge
358 må samarbeide med både FN og EU om ulike tiltak for å beskytte flyktninger og migranter, og ta en
359 internasjonal lederrolle i arbeidet med å gi beskyttelse til mennesker på flukt.

360 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 361 • At Norge skal basere sitt mottak av kvoteflyktninger på FNs høykommissær for flyktningers
362 anbefaling. FNs kvotesystem må være bærebjelken i norsk flyktningpolitikk, slik at vi i størst mulig
363 grad sikrer at de med størst beskyttelsesbehov og mest krevende livssituasjon får beskyttelse
364 først.
- 365 • Arbeide for at mennesker med medisinske behov, kvinner og barn, personer med nedsatt
366 funksjonsevne og sårbare minoriteter prioriteres ved utvelgelse av overføringsflyktninger.
- 367 • Øke den humanitære hjelpen og bistanden til mennesker på flukt og land som har mottatt mange
368 flyktninger.
- 369 • Arbeide for en reell ansvarsfordeling mellom europeiske land når det gjelder mottak av asylsøkere
370 som kommer til Europa, og at det opprettes en felleseuropeisk avtale om felles mottak og
371 behandling av asylsøknader, med mulighet for kontaktpunkter utenfor Europa.
- 372 • Samarbeide internasjonalt og målrette humanitær innsats for å forebygge årsakene til flukt og
373 migrasjon.
- 374 • Utrede hvordan klimafordrevnes rettigheter kan ivaretas.

375 **Fred og sikkerhet**

376 Krig og konflikt er et hinder for å oppfylle menneskerettighetene, og for å oppnå sosial og økonomisk
377 utvikling. Norge må bidra til å forebygge konflikter, skape, bevare og gjenopprette fred, og legge til rette for
378 varig forsoning. Norge skal bygge vår sikkerhet i samarbeid med andre, forankret i NATO og det
379 transatlantiske forholdet. Fred og stabilitet sikres best gjennom et bredest mulig sikkerhetspolitisk
380 samarbeid.

381 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 382 • At Norge skal ha kapasitet og kompetanse til å bidra i internasjonale humanitære intervensjoner for
383 å bevare eller gjenopprette fred. Norske militære bidrag må imidlertid ha en klar og tydelig
384 forankring i folkeretten, fortrinnsvis gjennom mandat fra FNs sikkerhetsråd.
- 385 • At Norge skal være beredt til å komme med et bidrag til FNs fredsbevarende operasjoner i Afrika.
- 386 • At NATO skal ha en aktiv tilnærming til å forebygge aggressivt militært eller politisk press mot
387 medlemsland.
- 388 • Jobbe for at operasjoner i regi av NATO hovedsakelig skal skje med et tydelig mandat fra FNs
389 sikkerhetsråd.
- 390 • Videreutvikle den sikkerhetspolitiske dialogen med EU, og søke å delta aktivt i EUs sikkerhets- og
391 forsvarspolitiske fora, samtidig som våre NATO-forpliktelser ivaretas.
- 392 • Sette ned et offentlig utvalg som gjør en helhetlig gjennomgang av norsk eksportregelverk og -
393 kontroll, herunder utrede en ordning med et parlamentarisk utvalg eller etikkråd for eksport av
394 norsk forsvarsmateriell.
- 395 • Oppheve skillet mellom A- og B-materiell i våpeneksportregelverket, offentliggjøre all norsk
396 eksport av militært materiell, samt tilslags- og avslagsgrunnlag, og innføre krav om
397 sluttbrukerklæring for alle land Norge selger våpen til, inkludert NATO-land.

- 398
- 399
- 400
- 401
- 402
- 403
- 404
- 405
- 406
- 407
- 408
- 409
- 410
- 411
- 412
- 413
- Sikre at norskproduserte våpen og våpenkomponenter ikke eksporteres til autoritære regimer hvor det er risiko for at våpnene misbrukes til intern undertrykkelse, ytring av aggresjon eller grunnleggende brudd på menneskerettighetene og tolke EU-kriteriet for menneskerettighetssituasjonen i mottakerland strengere enn i dag.
 - At Norge slutter seg til atomvåpenforbudet som ble fremforhandlet i FN i 2017, under forutsetninga av gjensidig og etterprøvbar nedrustning.
 - Føre en balansert Midtøsten-politikk som tar utgangspunkt i et ønske om å skape fred og redusere konflikt, og respektere menneskerettigheter og folkeretten. Løsningen på konflikten mellom israelere og palestinere bør ta utgangspunkt i en fremforhandlet avtale mellom to parter.
 - Anerkjenn Israel's rett til å forsvare seg innenfor internasjonalt anerkjente grenser.
 - Markere en tydelig kritisk linje overfor alle former for antisemittisme og aktivt motarbeide økonomiske bidrag til terrorisme, inkludert fangelønn.
 - Anerkjenn Vest-Saharas rett til folkeavstemning om egen selvstendighet.
 - Arbeide for å sikre et bedre vern av kvinner og barns rettigheter i krig.
 - Arbeide for at alle involverte parter i væpnet konflikt iverksetter tiltak for å beskytte kvinner og jenter mot kjønnsbasert vold, voldtekt og andre seksuelle overgrep.

414 4. En mer rettferdig verden

415 **Verden er urettferdig. Den menneskeskapte urettferdigheten holder en stor del av jordens**
416 **befolkning i lenker. Ekstrem fattigdom og økonomisk ulikhet fratrar mange mennesker retten til**
417 **liv, frihet, sikkerhet og muligheten til å realisere sitt potensial og leve et godt liv.**
418 **Utgangspunktet for KrFs utviklingspolitikk er menneskeverdet, som gir alle mennesker**
419 **grunnleggende rettigheter i kraft av det å være menneske. KrFs visjon er å gjøre fattigdommen**
420 **til historie. Det krever at vi fordeler ressursene mer rettferdig og fører en samstemt**
421 **utviklingspolitikk som bringer mennesker ut av varig fattigdom, styrker**
422 **menneskerettighetene og bidrar til økt demokratisering i fattige land.**

423 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 424 • Føre en samstemt politikk for å oppfylle FNs bærekraftsmål, ved å utrydde fattigdom og oppnå
- 425 sosial, økonomisk og demokratisk utvikling i fattige land.
- 426 • Innrette bistanden slik at den har fattigdomsbekjempelse som sitt fremste formål.
- 427 • Arbeide for å sikre utviklingsland tilgang på markeder og investeringer.

428 **En samstemt politikk for å nå FNs bærekraftsmål**

429 FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe
430 klimaendringene innen 2030. All norsk politikk må være samstemt slik at tiltak innenfor ulike politiske
431 områder trekker i samme retning, og støtter opp om fattigdomsbekjempelse, sosial utvikling og bærekraft.

432 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 433 • Følge opp samstemthetsreformen ved å føre en politikk for utvikling der bærekraftsmålene legges
- 434 til grunn og ulike initiativ i størst mulig grad trekker i samme retning. De årlige
- 435 samstemthetsrapportene skal baseres på jevnlig eksterne vurderinger.
- 436 • Utarbeide en helhetlig norsk handlingsplan for arbeidet med bærekraftsmålene. Regjeringen skal
- 437 jevnlig rapportere til Stortinget om hvordan den samlede norske politikken bidrar til å
- 438 oppfylle bærekraftsmålene og internasjonal fattigdomsbekjempelse. Rapportene skal også
- 439 inneholde uavhengige eksterne vurderinger.
- 440 • Sikre at alle forslag fra Regjeringen til Stortinget med betydelige virkninger for utviklingsland må
- 441 inneholde en vurdering av disse konsekvensene.

442 **Bistand for å utrydde fattigdom**

443 For å bekjempe fattigdom og oppfylle menneskerettighetene må ressursene fordeles på en rettferdig
444 måte. Bistand er fortsatt nødvendig i de fattigste landene, og til de formålene som er mindre attraktive for
445 private investeringer. Norsk bistand skal ha fattigdomsbekjempelse som sitt fremste formål, bidra til å heve
446 levestandarden for de aller fattigste, sikre utdanning til flere, hjelpe flere til bedre helse, bidra til å redusere
447 ødeleggende klimaendringer og hjelpe fattige land til å utvikle godt styresett og livskraftige økonomier.
448 Norsk bistand skal være ubunden, effektiv og resultatorientert.

449 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 450 • Opprettholde bistandsnivået på minst én prosent av BNI.
- 451 • Konsentrere bistanden der den trengs mest, og sette av minst 70 prosent av bistanden til langsiktig
- 452 fattigdomsbekjempelse i de fattigste landene.

- 453 • At norske myndigheter skal arbeide aktivt i OECD/DAC og andre relevante arenaer for at
454 bistandsdefinisjonen ikke skal utvides, og at norske posisjoner knyttet til den internasjonale
455 bistandsdefinisjonen bør forankres i Stortinget.
- 456 • Fortsette den geografiske konsentrasjonen av den bilaterale bistanden slik at mer av bistanden går
457 til færre land. Bistanden bør i hovedsak konsentreres om de fattigste landene, særlig i Afrika sør for
458 Sahara. Konsentrasjon og eventuell utfasing må gjøres forsiktig, over noe tid, og i samarbeid med
459 både partnere i mottakerland og i Norge.
- 460 • At bistand gjennom frivillige organisasjoner og humanitær bistand skal unntas fra
461 konsentrasjonsprinsippet i norsk bistand.
- 462 • At all bistand til partnerland med fungerende demokrati skal være mottakerorientert og basert på
463 langsiktig bistandsavtale med myndighetene i partnerlandene.
- 464 • At i land der myndighetene ikke har et menneskerettighetsfokus skal en høyere andel av norsk
465 bistand kanaliseres gjennom sivilsamfunnet og aktører som bidrar til å holde myndighetene
466 ansvarlige.
- 467 • Styrke norske ambassader og stedlige representasjoner i partnerland og gi dem økt ansvar for
468 forvaltning og oppfølging av deler av bistanden.
- 469 • Øke bistanden som forvaltes gjennom sivilsamfunnsorganisasjoner, særlig i de mest sårbare
470 landene.
- 471 • At klimafinansieringen må trappes opp i tråd med en rettferdig ansvarsfordeling. Økningen i norsk
472 klimafinansiering må være ny og addisjonell, den må altså komme i tillegg til tradisjonell bistand.

473 **Markedstilgang for de fattigste**

474 Handel skaper økonomisk vekst, arbeidsplasser, skatteinntekter og varer til befolkningen. Å legge til rette
475 for at fattige land i større grad kan delta i internasjonal handel er noe av det viktigste vi kan gjøre for å
476 bekjempe fattigdom. Handelshindre som toll, kvoter, subsidier, dumping av overskuddsvarer og krav til
477 høye standarder i rike land gjør det vanskelig for mange fattige land å utvikle egne markeder og få innpass
478 for sine varer i rike lands markeder.

479 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 480 • At Norge må jobbe aktivt for at internasjonale handelsavtaler fremmes gjennom WTO.
- 481 • At Norge bidrar til at utviklingslands interesser ivaretas og begrenser skjeve maktforhold ved
482 inngåelse av handelsavtaler.
- 483 • At Norge arbeider for avtaler som gir de fattigste landene tilgang til rike lands markeder, samtidig
484 som det gis bedre mulighet til å beskytte egne markeder dersom de har behov for det.
- 485 • At bilaterale handelsavtaler Norge inngår må konsekvensutredes (for ivaretagelse av
486 menneskerettighetene og oppnåelse av bærekraftsmålene) og sendes på høring hvor også
487 sivilsamfunnsgrupper fra avtalepartnernes land kommer til ordet.
- 488 • Etablere målrettede bistandsprogrammer for å heve kompetansen i utviklingslandenes
489 myndighets- og utdanningsinstitusjoner som er knyttet til internasjonale standarder,
490 forretningsjus og finansielle tjenester.

491 **Verdiskapning i land som trenger kapital og vekst**

492 De aller fleste av alle jobber i utviklingsland skapes i privat sektor. Private bedrifter er avhengig av at noen
493 er villige til å investere i virksomheten, i tro på at den vil være lønnsom. I tillegg til arbeid bidrar lønnsomme
494 bedrifter til skatteinntekter som kan brukes til å finansiere offentlig velferdsgoder som helsevesen og
495 utdanning. Høy risiko, ofte som følge av ustabile rammebetingelser, gjør at altfor få utenlandske investorer

496 tar sjansen på å satse, og at mange av landenes egne innbyggere som har tilgang på kapital, velger å
497 plassere pengene sine i rike land fremfor i eget land. Norge bør gå foran og investere mer i utviklingsland.

498 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 499 • Innføre en menneskerettighetslov for næringslivet som forplikter norske selskaper til å
500 gjennomføre aktsomhetsvurderinger og de nødvendige tiltak for å hindre brudd på
501 menneskerettighetene.
- 502 • At land-for-land-rapportering skal utvides til å omfatte alle bransjer og selskaper av alle størrelser,
503 og at land med støttefunksjoner skal inkluderes.
- 504 • At Norge skal jobbe for en internasjonal skatteavtale for å sikre at selskaper skatter til stedene der
505 de har sin virksomhet og for å hindre skatteunndragelse via skatteparadiser.
- 506 • At Norge skal arbeide for å etablere internasjonale avtaler om etablering av et globalt
507 finansregister, om automatisk informasjonsutveksling og om internasjonal minstesats for
508 selskapsbeskatning.
- 509 • Doble kapasiteten til bistandsprogrammet "Skatt for utvikling" i løpet av perioden.
- 510 • Slette all illegitim gjeld i norsk utlånsportefølje, og arbeide for at illegitim gjeld slettes
511 internasjonalt.
- 512 • At Norge bør støtte opp om en uavhengig gjeldslettemekanisme.
- 513 • Satse på kvinnetiltak og initiativ som fremmer kvinners økonomiske stilling og utvikling ved
514 likestillingskomponenter og målbare indikatorer.

515 5. En god start på livet

516 **En god, trygg og meningsfylt barndom varer livet ut. Å legge til rette for at alle barn og unge får**
517 **en best mulig oppvekst med like muligheter til å utvikle seg er den beste investeringen vi kan**
518 **gjøre. Sterke og trygge familier er den beste forutsetningen for å gi alle barn og unge en god**
519 **start på livet. Men det kreves en landsby for å oppdra et barn - og fellesskapet må ta ansvar for**
520 **at alle barn blir sett og får like muligheter.**

521 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 522 • I alle saker følge barnekonvensjonens prinsipper om at alle handlinger og avgjørelser som berører
523 barnet, skal ha barnets beste som grunnleggende hensyn.
- 524 • Styrke familiene og gi foreldrene støtte, valgfrihet og tid sammen med barna.
- 525 • Arbeide for å gi alle barn og unge en god start på livet, uavhengig av økonomi, bakgrunn og
526 funksjonsevne.

527 **Sterke familier**

528 Familien er den naturlige og grunnleggende enheten i samfunnet, og menneskers første og viktigste
529 sosiale fellesskap. I familien kan mennesker møte betingelsesløs kjærlighet, omsorg og aksept, og motta
530 den støtten de trenger for å utvikle seg og mestre livet. Over lang tid har det vært ført en aktiv politikk for å
531 svekke familienes rolle i samfunnet: Familiene har fått mindre ansvar og handlingsrom, og hensynet til
532 «arbeidslinja» har vært prioritert før familienes behov. KrF vil gå motsatt vei. Politikken skal støtte
533 familiene, ikke styre dem. Vi vil styrke familiene og løfte foreldrerollen, vise familiene tillit og gi dem ansvar,
534 og sikre at foreldre, barn og andre familiemedlemmer har tid til å være sammen.

535 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 536 • Videreføre kontantstøtteordningen. Foreldrene må sikres mulighet til å bruke tid med barna mens
537 de er små, og selv velge den omsorgsformen som passer best for sine ettåringer.
- 538 • Fjerne tredelingen av foreldrepermisjonen, og
539 a) forbeholde 10 uker til hver av foreldrene (flertall)
540 b) la foreldrene fordele permisjonen fritt (mindretall)
- 541 • Utvide foreldrepermisjonen med 4 uker til uker 53 uker med 100 prosent lønn, og med 5 uker til 64
542 uker med 80 prosent lønn. Økningen legges til fellesdelen, mens fedrekvote beholdes som i dag
543 (dissens Oddbjørg Minos og Edel-Marie Haukland).
- 544 • Fortsette styrkingen av barnetrygden. Barnetrygden skal løftes til 2000 kroner per måned for barn
545 mellom 0-6 år, og til 1500 kroner per måned for de mellom 6 og 18 år. Barnetrygd skal ikke regnes
546 med i grunnlaget for beregning av ytelser etter lov om sosiale tjenester og lov om bostøtte.
- 547 • Gi fedre selvstendig uttaksrett til foreldrepermisjon.
- 548 • La foreldre beholde retten til foreldrepenger som ved forrige barn når det er mindre enn to år
549 mellom fødslene.
- 550 • Løfte engangsstønad til 2 G.
- 551 • Legge til rette for forpliktende samliv og stabile familier. I vår kultur har ekteskapet dype røtter som
552 rammen rundt samlivet og familielivet med mor, far og barn, og er den samlivsformen som legger
553 best til rette for et forpliktende samliv og stabile rammer rundt barns oppvekst. Både storfamilien
554 og kjernefamilien har en sterk historisk forankring i vårt samfunn. I dag er familieformene
555 mangfoldige. Mennesker tar ulike valg for sine liv og familier. KrF vil overfor alle familier føre en
556 politikk for forpliktende samliv, stabilitet rundt familielivet og sikring av barns rettigheter.

- 557
- 558
- 559
- 560
- 561
- 562
- 563
- 564
- 565
- 566
- 567
- 568
- 569
- 570
- 571
- 572
- 573
- 574
- 575
- 576
- Arbeide for at lovverk og praksis så langt det er mulig ivaretar barns rett til en mor og en far, og ivaretar FNs barnekonvensjon, som understreker at barn har rett til å sine kjenne foreldre og få omsorg fra dem. I noen tilfeller er det til barnets beste å vokse opp med foreldre og omsorgspersoner som ikke er deres biologiske foreldre, som ved adopsjon og omsorgsovertakelser.
 - Arbeide for å bedre rammevilkårene for enslige og aleneboende, økonomisk og sosialt.
 - Videreutvikle en helhetlig foreldrestøttestrategi i tråd med WHO's anbefalinger. Alle som trenger det får hjelp og støtte til å takle foreldrerollen.
 - Øke satsingen på foreldreveiledning og familievern, i nært samarbeid med ideelle aktører. Familievernet må gis ressurser til å drive mer forebyggende arbeid for å redusere risikoen for samlivsbrudd og styrke muligheten for godt foreldresamarbeid i etterkant av et brudd.
 - Tilby samlivskurs og foreldreveiledningskurs for alle førstegangsførelse der enten en eller begge foreldre får barn for første gang.
 - Utforme samværsreglene slik at barn skal ha mulighet til å ha kontakt med begge foreldrene sine, også etter et samlivsbrudd. I fordelingen av samvær mellom foreldrene må barnet bli hørt og barnets beste legges til grunn.
 - Legge til rette for økt adopsjon, og forbedre og effektivisere prosedyrene ved adopsjon fra utlandet. Adopsjonsstøtten må økes til 2 G. Barn som adopteres fra utlandet, må sikres god bedre oppfølging enn i dag.
 - Forby bruk av surrogati, både i Norge og utlandet. Markedsføring av utenlandske surrogatitjenester i Norge må forbys.

577 **Når familien ikke er et trygt sted**

578 Ikke alle barn og unge opplever familien som et trygt sted. Når barn og unge lever under forhold som kan
579 skade deres helse og utvikling er det nødvendig at samfunnet griper inn for å sikre familiene støtte, og
580 barna den riktige hjelpen og omsorgen. Barnas trygghet og sikkerhet skal alltid prioriteres. Barnas beste må
581 alltid legges til grunn i tilfeller der alternativ omsorg vurderes.

582 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 583
- 584
- 585
- 586
- 587
- 588
- 589
- 590
- 591
- 592
- 593
- 594
- 595
- 596
- 597
- 598
- 599
- 600
- Styrke tidlig innsats, forebyggende tiltak og støtte til familier, slik at flest mulig kan vokse opp i sin familie og sitt nærmiljø.
 - Forsterke barnevernsbarns rettigheter, rett til å bli hørt og involvert, og mulighet for å klage på tjenestene de mottar.
 - Ha tilgang på barn- og familiehjelp i alle kommuner slik at flere foreldre kan få hjelp i foreldrerollen før det er nødvendig at barnevernet gjør en undersøkelse. Kommunene må tilby sårbare familier helhetlig hjelp fra svangerskap frem til barnet er 3 år, og familier i barnevernet med sammensatte utfordringer ha en fast koordinator i det kommunale apparatet.
 - Legge til rette for tettere samarbeid mellom helsetjenestene som helsestasjon, familietjenester, utekontakt og politi for å komme tidligere inn og at barnet skal bli bedre ivaretatt.
 - Legge til rette for å opprettholde kontakt med biologiske foreldre og en midlertidig omplassering av barn der det vil være mulig for barnet å flytte tilbake til sine biologiske foreldre.
 - Arbeide for økt behandlingsskapasitet i det kommunale barnevernet, nok fosterhjemsplasser og institusjonsplasser til å gi alle barn et tilbud tilpasset den enkeltes behov, nok kapasitet i fylkesnemndene til å sikre rask saksbehandling, bedre tilsyn, opplæring og veiledning for fosterhjem, samt rett til ettervern.
 - Legge til rette for barnevernsheter på en størrelse som sikrer gode og trygge nok tjenester til barn og familier, og som sikrer at ansatte har et stort nok kompetansemiljø.

- 601 • Gi kommunene rammer til å kunne redusere antall pågående saker som hver ansatt arbeider med.
602 Alternativ: Innføre en veiledende bemanningsnorm på maksimalt 15 pågående saker per ansatt, og
603 øke rammeoverføringene til kommunene med 600 millioner (som tilsvarer 1000 nye ansatte i det
604 kommunale barnevernet). Innføre kompetansekrav, og gjennomføre et kvalitets- og
605 kompetanseløft i kommunalt barnevern.
- 606 • Følge opp målet om at 40 prosent av institusjonsplassene i barnevernet skal drives av ideelle innen
607 2025, blant annet ved å styrke rammevilkårene for de ideelle aktørene og opprette en låneordning
608 for etablering av ideelle institusjonsplasser.
- 609 • Høyne rekrutteringen av fosterhjem, forbedre vilkårene for fosterfamilier og bedre ettervernet for
610 fosterhjemsbarn.
- 611 • Legge til rette for raskere adopsjon i familier med fosterhjem der det er nærmest umulig for barnet
612 å flytte tilbake til sine biologiske foreldre.
- 613 • Styrke hjelpe- og behandlingstilbudet for barn og unge som er ofre for eller vitne til vold i nære
614 relasjoner.
- 615 • Sikre at barns grunnleggende rettigheter etter FNs barnekonvensjon (barns rett til å få
616 informasjon, barns rett til privatliv, barns rett til å snakke fritt og barns rett til at beslutninger tas til
617 barnets beste) blir tatt inn i alle lover og forskrifter for barn.

618 **Barnehager som lar barn være barn**

619 Mange barn har store deler av sin hverdag i barnehage. Barnehagen skal gi trygg og god omsorg.
620 Barnehagen skal ikke være skole, men stimulere til læring og utvikling av språk og sosiale ferdigheter
621 gjennom lek og kreativ utfoldelse. Vi må sikre en god bemanning i barnehagen, slik at barna kan bli sett og
622 ivaretatt. Gode barnehager skapes i et samspill mellom barna og trygge og kompetente voksenpersoner.

623 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 624 • Sikre alle barn over ett år rett til en barnehageplass, uavhengig av når på året de er født og ved
625 hvilken alder familien ønsker å benytte seg av barnehagetilbudet.
- 626 • Øke andelen barnehagelærere i barnehagen til 50 prosent.
- 627 • Følge opp og sikre finansiering av bemanningsnorm for barnehager med en voksen per tre barn
628 under tre år, og en voksen per seks barn over tre år.
- 629 • Styrke rekrutteringen til barnehagene, særlig menn.
- 630 • Si nei til økt fokus på dokumentasjon, språknorm og skoleutvikling i barnehagen.
- 631 • Fortsette arbeidet med kompetanseheving i barnehagene.
- 632 • Legge til rette for et mangfoldig barnehagetilbud av offentlige, ideelle og private barnehager.
633 Offentlige og private skal gis samme tilskudd. Reguleringen og regler for private barnehager må
634 sikre at tilbudet har høy kvalitet og at de offentlige tilskuddene går til formålet. Kommunene må
635 sikres anledning til å skille mellom ideelle og kommersielle barnehager.

636 **Like muligheter for alle barn**

637 Alle barn og unge i Norge skal ha de samme mulighetene og den samme friheten til å skape sin egen
638 fremtid. De skal få god omsorg, bo trygt, kunne delta i sosiale fellesskap, etablere stabile vennskap i
639 oppveksten og føle seg verdifulle. Dessverre er det for mange som holdes utenfor på grunn av økonomi,
640 fordommer, mangelfull tilrettelegging og språklige barrierer.

641 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 642 • Styrke lavinntektsfamiliers økonomi, blant annet ved å øke engangsstøtten og barnetrygden (se
643 over).

- 644 • Forbedre bostøtteordningen for barnefamilier.
- 645 • Redusere økonomiske hindre for bruk av barnehage og skolefritidsordning.
- 646 • Arbeide for at alle barn og unge skal ha mulighet til å delta på minst en organisert fritidsaktivitet
- 647 sammen med andre, blant annet ved å:
 - 648 ○ Fortsette innføringen av fritidskortet for alle barn fra 6-18 år. Målet er at den statlige
 - 649 finansieringen av kortet skal være på 2500 kroner per bruker, samtidig som det legges opp
 - 650 til en «plussordning» der kommunene og private kan bidra med til å øke kortets størrelse
 - 651 ytterligere.
 - 652 ○ Befeste den nasjonale tilskuddsordningen for å inkludere barn og unge i fritidsaktivitet.
 - 653 ○ Sørge for at *Fritidserklæringen* blir implementert lokalt.
 - 654 ○ Øke tilskuddet til ordningen for fritidstilbud for barn og unge med nedsatt funksjonsevne.
- 655 • Bryte ned barrierer unge med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom møter på i
- 656 fritidsaktiviteter, og sørge for at flere aktiviteter blir tilrettelagt for alle.
- 657 • Gi alle barn, uavhengig av økonomi og funksjonsevne, mulighet til et meningsfylt ferietilbud.
- 658 • Intensivere innsatsen for å redusere ulikheten i barn og unges helse, blant annet ved å legge vekt
- 659 på bedre ernæring, fysisk aktivitet i barnehage, skole og skolefritidsordning, styrke
- 660 skolehelsetjenesten og fortsette opptrappingen av det psykiske helsetilbudet for barn og unge.

661 **En bedre barne- og ungdomstid**

662 I dag forteller mange barn og unge om stress og press. Psykiske helseplager fortsetter å øke, og mange
 663 gruer seg ofte til å gå på skolen. Mange opplever at barne- og ungdomstiden blir kommersialisert og
 664 seksualisert. Barn og unge lever en stadig større del av livet på nettet - og det gjør dem mer utsatte for
 665 mobbing, hatefulle ytringer og skadelig innhold.

666 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 667 • Gjøre det tryggere for barn og unge å ferdes på nettet, blant annet ved å opprette et tverrfaglig
- 668 «Senter for barn og unges digitale hverdag» knyttet til universitet/høgskolemiljø og etablere tre
- 669 offentlige digitale veiledningsportaler; en for barn og unge med et «Digitalt 113-nødnummer» der
- 670 kan få snakke med noen dersom de har hatt negative erfaringer på nett, en for foreldre og en for
- 671 fagfolk som arbeider med barn og unge.
- 672 • Etablere en strategi for å begrense barn og unges skjermtid, blant annet ved å redusere
- 673 skjermbruken i skole og barnehage, gi helsestasjon- og skolehelsetjenesten et ansvar for å
- 674 informere foreldre om nødvendigheten av å begrense skjermtid, og stimulere til «foreldreavtaler» i
- 675 barnehager og skole, der foreldrene blir kollektivt enige om å sette en grense for maks skjermtid
- 676 per dag.
- 677 • Forsterke innsatsen mot markedsføring som kan føre til økt kroppspress blant barn og unge.
- 678 • Gi Forbrukertilsynet og Fagutvalget for influencer-markedsføring rammer til å kunne slå ned på
- 679 markedsføring i sosiale medier som fører til uheldig kroppspress.
- 680 • Utrede konsekvensene av at stadig flere barn og unge ser pornografisk innhold på nett, og hvordan
- 681 man kan møte denne utviklingen med bedre opplæring og tiltak for å forhindre en seksualisering av
- 682 barne- og ungdomstiden.
- 683 • Sikre barn og unges personvern, blant annet ved å skjerpe personvernkrav i produkter som er rettet
- 684 mot barn og forby produkter som kan brukes til avlytting av private samtaler uten samtykke.
- 685 • Styrke barns digitale rettsvern gjennom for eksempel dokumentasjonsfrie arenaer i barnehagen,
- 686 lovregulering, holdningsskapende arbeid og øke kunnskap som kan forebygge vold og seksuelle
- 687 overgrep mot barn.

688 6. En skole som ser den enkelte elev

689 «I skolen skal man træde varsomt, thi der bliver mennesker til», sa Grundtvig. En god skole tar
690 alle barn på alvor og ser dem som hele mennesker. Skolen skal gi alle barn kunnskap og
691 grunnleggende ferdigheter, opplevelse av mestring og stimulere livslang lærelyst. Samtidig
692 skal skolen ha et bredt syn på kunnskap og kompetanse. I samarbeid og forståelse med hjem og
693 familie skal skolen bidra til elevenes dannelse som ansvarlige, deltakende, forankrede og
694 reflekterende samfunnsborgere. Skolen er samfunnets viktigste arena for sosial mobilitet, og
695 det må være et mål at skolen bidrar til å redusere sosiale forskjeller.

696 Kristelig Folkeparti vil:

- 697 • Skape en skole som gir eleven både utdanning og dannelse, og som lar læreren være lærer.
- 698 • Prioritere en bedre overgang mellom barnehage og skole, tidlig innsats og en bedre overgang fra
699 ungdomsskole til videregående for å gi alle like muligheter og øke gjennomføringen.
- 700 • Styrke samarbeidet mellom hjem og skole, og involvere foreldrene mer i barnas opplæring.

701

702 En skole som utdanner og danner for fremtiden

703 Skolen skal forbedre elevene på morgendagens samfunns- og arbeidsliv. De grunnleggende ferdighetene
704 lesing, regning, evnen til å uttrykke seg skriftlig og muntlig og evne til å bruke digitale verktøy, vil fortsatt
705 stå sentralt. Samtidig vil fremtiden kreve ny kompetanse. Skolen må gi elevene kompetanse til å lære hele
706 livet, evne til kritisk og etisk refleksjon, utruste dem å kunne samhandle, delta og reflektere kritisk og etisk i
707 et fellesskap og demokrati, og stimulere til utforsker- og skapertrang. Skolen skal fortsatt bygge på
708 grunnleggende verdier i vår kristne og humanistiske kulturarv.

709 Kristelig Folkeparti vil:

- 710 • Videreføre satsingen på grunnleggende ferdigheter i skolen.
- 711 • Gi skolen mulighet til å gi elevene god opplæring i fremtidens kompetanser, det som i
712 forskningslitteraturen ofte omtales som "21st century skills".
- 713 • Ha et verdiløft i skolen som i tråd med skolens formålsparagraf og menneskerettigheter som
714 religionsfrihet sikre eleven kunnskap om kristen kulturarv og tradisjon. Elevene skal gjennom KRLE-
715 faget og en livssynsåpen skole, sikres kunnskap om grunnleggende verdier i kristen arv og
716 tradisjon.
- 717 • Styrke norskfaget i skolen, for å sikre at alle barn har gode ferdigheter i norsk og et felles språklig
718 utgangspunkt.
- 719 • Beholde obligatorisk skriftlig opplæring og vurdering i sidemål i skolen. Samtidig må kvaliteten på
720 sidemålsundervisningen heves, og elevene må introduseres for sidemål tidligere.
721 Lærerutdanningen og utviklingen av læremidler må ta høyde for at vi har to likestilte målformer.
- 722 • Oppdatere seksualitetsundervisningen, med mer fokus på etikk, grensesetting og relasjoner, og
723 styrke annen undervisning som setter elevene i stand til å mestre livet, ta vare på helsen og sette
724 grenser for seg selv og andre.
- 725 • Legge bedre til rette for entreprenørskap i skolen.

726 En skole for hele mennesket

727 En god skole anerkjenner at barna er hele mennesker med mange og ulike behov. Et godt skolemiljø legger
728 et godt grunnlag for elevenes faglige og sosiale utvikling, men også for at elevene kan bli trygge, kreative

729 og selvstendige. Skal vi lykkes i skolen, må vi forsterke samarbeidet mellom hjem og skole, og stimulere til
730 økt foreldreinvolvering.

731 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 732 • Sikre elevenes rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring.
- 733 • Sørge for at alle elever kan få støtte av trygge lærere, tilstrekkelige spesialpedagogiske ressurser
734 og en forsterket skolehelsetjeneste. Ved behov må skolen ha rom for å ansette også andre
735 relevante yrkesgrupper for å ivareta skolemiljøet, slik som miljøarbeidere og skolepsykologer.
- 736 • Gi skolehelsetjenesten mulighet til å henvise til BUP.
- 737 • Forsterke innsatsen mot mobbing i skolen, blant annet ved å gi skoleledere, lærere og andre
738 ansatte i skolen kompetanse til å forbygge, avdekke og bekjempe mobbing, og gripe inn ved
739 bekymringsfull adferd. Mobbeombudenes rolle må styrkes.
- 740 • Legge til rette for økt fysisk aktivitet i skolen, med et mål om en times daglig fysisk aktivitet
741 innenfor dagens timetall. Skolenes utearealer må stimulere til fysisk aktivitet.
- 742 • At grunnskolen skal være mobilfri og at opplæringstiden i videregående skole skal være mobilfri.
743 Lærerne kan gjøre unntak og la elevene bruke mobil som læringsressurs i undervisningen.
- 744 • Sikre alle elever rett til medbestemmelse, og gi elevrådene tid til å være et godt bindeledd mellom
745 skoleledelsen og elevene.
- 746 • Styrke samarbeidet mellom hjem og skole, blant annet gjennom å ansette hjem/skole-
747 koordinatorer.
- 748 • Sikre at skolene er livssynsåpne. Det må fortsatt være åpent for skolelagsvirksomhet og andre
749 livssynsbaserte elevaktiviteter. Det må være et tilbud om skolegudstjenester, med gode
750 alternativer for elever som søker fritak.

751 **Gode lærere, skoleledere og rådgivere**

752 Lærerne er skolens viktigste ressurs, og kompetente og oppdaterte lærere er avgjørende for elevenes
753 læring og mestring. En god skoleledelse er viktig for å ivareta både lærere og elever.

754 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 755 • Gi alle lærere rett og plikt til jevnlig faglig relevant etter- og videreutdanning. Lærere som
756 underviser i fag der de ikke har fordypning, må ha rett til å gjennomføre relevant videreutdanning
757 innen et år.
- 758 • At lærernes hovedoppgave skal være undervisning, og arbeide mot tidstyver, redusere
759 rapportering og dokumentasjon.
- 760 • Videreutvikle mentorordningen og gi alle nyutdannede barnehagelærere, lærere i grunnskolen og
761 videregående skole rett til kvalifisert veiledning de første årene av sin lærerjobb.
- 762 • Utarbeide en nasjonal handlingsplan for å rekruttere og beholde nok kvalifiserte lærere i
763 grunnskolen og videregående opplæring. Planen bør inneholde en strategi for hvordan vi sikrer at
764 lærere har fordypning i faget de underviser i.
- 765 • Sikre at alle elever undervises av kompetente lærere i alle fag i alle timer. Opplæringsloven bør
766 endres slik at elevene får en rett til kvalifiserte lærere i alle timer som regnes som opplæring.
- 767 • Innføre krav om at skoleledere må ha kompetanse innen både pedagogikk og ledelse.
- 768 • Videreføre egen rådgiverutdanning, og stille krav om at rådgivere i skolen har kompetanse innen
769 rådgivning og karriereveiledning.
- 770 • Erstatte kravet om karakteren 4 i matematikk med et krav om 40 skolepoeng for å bli tatt opp til en
771 lærerutdanning.

- 772 • Utvikle en strategiplan for rekruttering av flere lærere blant annet gjennom tilrettelegging for en
773 mer desentralisert utdanning.

774 **Grunnskolen - en god start på utdanningsløpet**

775 Grunnskolen skal gi alle elevene en god start på utdanningsløpet, og forberede dem for videre
776 spesialisering. I dag lykkes vi ikke godt nok på noen av disse områdene. Alt for mange blir hengende etter
777 tidlig i skoleløpet, og går ut av grunnskolen uten å beherske de grunnleggende ferdighetene godt nok.
778 Skolen er i dag for dårlig tilrettelagt for elever som vil rette seg inn mot praktiske fag.

779 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 780 • Bruke ressursene i skolen på å heve kvaliteten og øke lærertettheten.
781 • Prioritere tidlig innsats fra 1.- 4. trinn, for å sikre at alle elever får god oppfølging og ikke blir
782 hengende etter.
783 • Følge opp lærernormen, og å innføre tolærerordning som hovedregel fra 1.- 4. trinn.
784 • Erstatte dagens 1. trinn med en "førskoleklasse". I førskoleklassen skal læring gjennom lek og
785 utendørs utforskning stå sentralt, og opplegget skal i større grad kunne tilpasses barn som ikke er
786 klare for stillesitting og tavleundervisning.
787 • Sikre at det er gode muligheter for fleksibel skolestart.
788 • Sørge for at elever med særskilte behov for nødvendig spesialpedagogisk støtte får dette.
789 • Gjennomgå kvalitetsvurderingssystemet i skolen slik at det i større grad fanger opp bredden i
790 samfunnsoppdraget, og vurdere antallet nasjonale prøver og hvorvidt resultatene skal
791 offentliggjøres, og vurdere å redusere antallet nasjonale prøver.
792 • Beholde lekser i grunnskolen, blant annet som et verktøy for å skape dialog og involvering mellom
793 hjem og skole. Samtidig bør mengden lekser tilpasses siden mange elever har fått en lengre
794 skoledag, og sikre at elevene får nok fritid og tid med familien på ettermiddagen og kvelden. Særlig
795 gjelder det de yngste barna. Ordningen med leksehjelp bør styrkes.
796 • Legge bedre til rette for praktiske fag og praksisretting av teoretiske fag i ungdomsskolen, blant
797 annet ved å innføre et nytt, praktisk og arbeidslivsrettet valgfag.
798 • Gi elever med høyt læringspotensial bedre oppfølging og mulighet til å ta enkeltfag på høyere nivå.
799 • Beholde karakterene i ungdomsskolen, og avvise karakterer i barneskolen.
800 • Ikke ha eksamen i praktisk-estetiske fag.
801 • Innføre språkdelt ungdomsskole.

802 **Videregående opplæring**

803 Den videregående opplæringen skal forberede den enkelte elev på videre utdanning eller arbeid.
804 Opplæringen skal være av høy kvalitet, og det skal være god lærertetthet i klasserommene. En
805 hovedprioritering må fortsatt være å redusere frafallet fra videregående skole.

806 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 807 • Styrke rådgivnings- og veiledningstjenesten før og under videregående opplæring.
808 • Innføre et frivillig 11. skoleår mellom ungdomsskolen og den videregående skolen for elever som
809 ønsker å øke kompetanse, motivasjon og lærelyst før oppstart av videregående skole.
810 • Utvide mulighetene til alternative og tilpassede løp under videregående opplæring, for eksempel
811 ved å kombinere videregående opplæring og lærlingeplass gjennom hele løpet.
812 • Fjerne aldersgrensen for rett til videregående opplæring og 5-årgrensen for retten til å fullføre.
813 • Forsterke innsatsen for å skaffe flere lærlingeplasser, blant annet ved å forbedre de økonomiske
814 incentivene.

- 815 • Gi fylkene mulighet til å beholde inntaksordninger som er tilpasset regionale og lokale forhold, og
- 816 tar hensyn til en spredt skolestruktur.
- 817 • Beholde fraværsgrensen, men gi skolehelsetjenesten mulighet til å dokumentere gyldig fravær.
- 818 • At skolelever med annen religiøs tilhørighet enn kristendommen skal få en utvidet fraværskvote
- 819 ved markering av religiøse høytider.
- 820 • At personlig økonomi skal være en del av alle linjer ved videregående opplæring i Norge
- 821 • At elevene skal ha krav på samtale med skolepsykolog eller helsesykepleier innen 48 timer etter at
- 822 personen har tatt kontakt.
- 823 • Fjerne arbeidsgiveravgiften for lærlinger.
- 824 • At fylkeskommunen plikter å sette inn kvalifiserende tiltak for elever som ikke får seg læreplass.
- 825 • Jobbe for å redusere andelen ukvalifiserte lærere i videregående opplæring.

826 **Friskoler**

827 Friskoler bidrar til mangfold, og er et viktig supplement til den offentlige skolen. Foreldre har en rett til å
828 velge alternativ opplæring for sine barn.

829 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 830 • Ha en formålsstyrt friskolelov som legger til rette for skoler med alternativ pedagogikk eller livssyn,
- 831 eller skoler med en spesiell egenart.
- 832 • Øke kapitaltilskuddet til friskolene.
- 833 • Ha en ny beregningsmodell for tilskudd til frittstående skoler som sikrer friskolene økonomiske
- 834 rammer til å kunne tilby undervisning av samme kvalitet som den offentlige skolen.
- 835 • Sikre full dekning av spesialpedagogiske utgifter ved friskolene.
- 836 • Sikre friskoler som etablerer SFO rett til offentlig støtte.
- 837 • Sikre friskolene ansettelsesfrihet på bakgrunn av skolens formål.

838

7. En bedre fremtid med kunnskap og forskning

839

Kunnskap er grunnlaget for at mennesker kan leve frie, selvstendige liv, for verdiskaping og for å løse fremtidens utfordringer. Våre universiteter og høyskoler skal forvalte og utvikle ny kunnskap, utfordre konvensjonell tenkning og levere innovative løsninger på samfunnsutfordringene. Studentene skal utdannes til å møte morgendagens samfunns- og arbeidsliv, og dannes til å kunne bli aktive medborgere med evne til kritisk tenking, analytiske ferdigheter og etisk refleksjonsevne.

840

841

842

843

844

845

Kristelig Folkeparti vil:

846

- Respektere den akademiske friheten og utdannings- og forskningsinstitusjonenes autonomi.

847

- Gi universitetene, høyskolene og forskningsinstitusjonene rammevilkår som gjør det mulig å gi høyere og utdanning og drive forskning på høyt internasjonalt nivå, og et tilbud av høy kvalitet over hele landet.

848

849

850

- Sikre studentene velferdsordninger som gjør lik rett til utdanning reell.

851

Forskning

852

Ny kunnskap gir oss bedre livskvalitet og helse, gir grunnlag for nye produkter og tjenester, gir mer treffsikre beslutninger og løser samfunnsutfordringer. En langsiktig og forpliktende satsing på forskning vil gi oss et bedre samfunn og en bedre verden. Den nye kunnskapen må i større grad samskapes i et samspill mellom høyere utdanningsinstitusjoner, offentlig sektor og privat næringsliv.

853

854

855

856

Kristelig Folkeparti vil:

857

- Trappe opp den norske forskningsinnsatsen, gjennom både å styrke offentlig finansiert forskning og styrke næringslivets rammevilkår for forskning.

858

859

- Sikre at mest mulig av forskningen i Norge finansieres gjennom frie bevilgninger, og gjennom åpne forskningsprogrammer. Forskningen skal ha høy kvalitet og være uavhengig.

860

861

- Forenkle byråkratiet rundt søknader om forskningsmidler.

862

- Styrke og videreutvikle ordningen med Senter for fremragende undervisning (SFU).

863

- Øke antall PhD-stillinger i arbeidslivet, både i offentlig og privat sektor.

864

- Stimulere til økt samarbeid mellom kommunene og forskningsmiljøer for å heve statusen på forskning på folkehelse, levekår og oppvekst.

865

866

- Gjøre forskningen mer tilgjengelig, og stille høyere krav til formidling av forskning ved tildeling av offentlige forskningsmidler. Dette er avgjørende for å oppnå størst mulig tillit til at forskningen formidler kunnskap som er nødvendig for å løse viktige samfunnsutfordringer.

867

868

869

- Opprettholde Norges deltakelse i Horisont (EUs forsknings- og innovasjonsprogrammer).

870

Høyere utdanning

871

Verden endres raskt, og det norske samfunnet står overfor store omstillinger. Morgendagens samfunn har et stort behov for personer med høy faglig kompetanse, kritisk og etisk refleksjonsevne og evne til å tilegne seg og bruke kunnskap på nye måter hele livet. Norge har universiteter og høyskoler med fagmiljøer og utdanning på et høyt internasjonalt nivå. Samtidig skal vi sikre et høyere utdanningstilbud med egenart og av god kvalitet over hele landet.

872

873

874

875

876

Kristelig Folkeparti vil:

877

- Øke grunnfinansieringen av universiteter og høyskoler, og øke antall studieplasser.

- 878 • Gi den enkelte utdanningsinstitusjonen mulighet til å ivareta, videreføre og videreutvikle sin
- 879 egenart.
- 880 • Utvikle et finansieringssystem som behandler alle universiteter og høyskoler etter likeverdige
- 881 kriterier.
- 882 • Heve undervisningskvaliteten i høyere utdanning, blant annet ved å styrke Dikus
- 883 kvalitetsprogrammer og ta i bruk nye undervisningsformer. Alle som underviser skal ha pedagogisk
- 884 kompetanse og god undervisning skal meritteres.
- 885 • Fastholde gratisprinsippet, for å sikre at alle skal kunne ta utdanning uavhengig av sosial bakgrunn.
- 886 • Åpne for at universiteter og høyskoler i større grad tar i bruk alternative vurderings- og
- 887 opptaksformer (som intervju).
- 888 • Intensivere internasjonaliseringen av studiene.
- 889 • Styrke samarbeidet mellom de høyere utdanningsinstitusjonene og arbeidslivet, og heve
- 890 arbeidsrelevansen i studieprogrammene.
- 891 • Legge til rette for læring hele livet ved å styrke etter- og videreutdanningstilbudet, og legge til
- 892 rette for mer desentralisert etter- og videreutdanning.
- 893 • Gjennomføre et kvalitetsløft for den høyere yrkesfaglige utdanningen, og likestille
- 894 fagskolestudenter med andre studenter.
- 895 • Føre en aktiv politikk for at faglitteratur og læremidler er tilgjengelige på norsk.
- 896 • At finansieringen av private vitenskapelige høyskoler blir mer likeverdig med statlige institusjoner.
- 897 • Sikre rammevilkårene for folkehøyskolene slik at det kan utgjøre et godt alternativ til det formelle
- 898 utdanningssystemet.

899 **Studentvelferd**

900 For at alle skal ha mulighet til å ta høyere utdanning er det nødvendig med gode velferdsordninger for
901 studentene. Studentvelferden skal legge til rette for at studenter kan studere på heltid.

902 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 903 • Prioritere en tiltakspakke for studenter med barn, med mer fleksible og tilpassede studieløp, økt
- 904 studiestøtte til 2G fordelt over 12 måneder frem til barnet er 12 år, og rett til foreldrepermisjon.
- 905 • Videreføre en høy utbyggingstakt for studentboliger. Alle nye studentboliger skal være "grønne",
- 906 med et lavest mulig klimaavtrykk.
- 907 • Styrke tjenestene som skal ivareta studentenes fysiske og psykiske helse, og åndelige behov.
- 908 • Øke muligheten for studielån slik at den totale studiestøtten når 1,5 G.
- 909 • Forsterke arbeidet med oppfølging av studentenes psykiske helse.

910 8. Et liberalt demokrati

911 **Et liberalt demokrati med folkestyre, sterke mindretallsrettigheter og rettsstat er den beste**
912 **garantien for et samfunn preget av likeverd, frihet og menneskerettigheter. Norge er et av**
913 **verdens mest demokratiske land, men en demokratisk kultur opprettholdes ikke av seg selv.**

914 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 915 • Legge til rette for et levende folkestyre.
- 916 • Hegne om og beskytte ytringsfriheten, trosfriheten, samvittighetsfriheten og personvernet.
- 917 • Legge til rette for en åpen og opplyst offentlighet og samfunnsdebatt.

918 **Et levende folkestyre**

919 Demokratiet står sterkt i Norge. Folkesuverenitetsideen, at all legitim statsmakt stammer fra folket selv, er
920 et svært viktig prinsipp i det norske demokratiet. Et levende demokrati næres av folkelig deltakelse og
921 nærhet til beslutningstakerne. Når valgdeltakelsen synker, konsentreres makten på færre hender.

922 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 923 • Sikre et velfungerende og grunnlovfestet lokaldemokrati, og flytte makt og beslutninger nærmere
924 dem det gjelder (se for øvrig kap. 15).
- 925 • Ta initiativ til å sette ned en demokratikommisjon i løpet av neste stortingsperiode.
- 926 • Motvirke uheldige bindinger mellom partiene og privatpersoner, bedrifter og organisasjoner med
927 sterke interesser, ved å gjøre det ulovlig for partier som er representert på Stortinget å motta
928 donasjoner eller ytelser av en verdi på over 500 000 kroner fra en enkelt aktør. Som følge av dette
929 må den offentlige finanseringen av partiene styrkes.
- 930 • Sikre en god balanse mellom partidemokrati og velgernes mulighet til å endre på valglistene.
- 931 • Samle valgene til Storting, Sameting, fylkesting og kommunestyre hvert 4. år, og som en del av en
932 slik reform gi stemmerett til 16-åringer ved lokalvalg.
- 933 • Si nei til e-valg for å sikre frie valg.
- 934 • Styrke Sametinget som det representative talerøret for samer i Norge.
- 935 • Hegne om det konstitusjonelle monarkiet, som tjener Norge godt.

936 **Et liberalt demokrati**

937 Et demokrati må være liberalt hvis det skal være fullt ut demokratisk. Det vil si at borgerne skal ha makten
938 over staten, og at statens makt over borgerne skal være begrenset. Flertallet har alltid en tilbøyelighet til å
939 undertrykke de som lever, mener, tenker og tror annerledes. I et liberalt demokrati er det ikke bare
940 flertallets rettigheter som respekteres, men også rettighetene til mindretallet.

941 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 942 • Hegne om ytringsfriheten, samvittighetsfriheten og trosfriheten som sentrale prinsipper i det
943 liberale demokratiet.
- 944 • Legge til grunn at meningsmangfold en styrke. Offentlig støtte skal ikke brukes som et pressmiddel
945 til å få organisasjoner, ideelle virksomheter og tros- og livssynssamfunn til å endre overbevisning.
- 946 • Hegne om arbeidstakeres samvittighetsfrihet, og legge til rette for reservasjonsmuligheter dersom
947 dette ikke går ut over andre eller utførelse av nødvendige oppgaver.
- 948 • Arbeide for stor grad av åpenhet om maktutøvelse, både i forvaltningen og det politiske systemet.
949 Alle offentlige dokumenter skal være tilgjengelige med mindre det er særlige grunner til å unnta for
950 innsyn.

- 951 • Følge opp personvernkomisjonens innstilling.
- 952 • Sikre at personopplysninger til norske borgere ikke misbrukes eller kommer på avveie, og arbeide
- 953 for enkle muligheter for innsyn og kontroll over egne personopplysninger.
- 954 • Arbeide for å styrke personvernet gjennom mer praktisk veiledning til private og offentlige
- 955 virksomheter, næringsliv og forbrukere.
- 956 • Legge til rette for at digitaliseringen i samfunnet skal styrke den enkeltes personvern, blant annet å
- 957 ved å gi enkle muligheter for innsyn og kontroll over egne personopplysninger.

958 **En åpen samfunnsdebatt**

959 En forutsetning for et levende demokrati er ytringsfrihet og en fri, åpen og opplyst samfunnsdebatt.
960 Sosiale medier har endret samfunnsdebatten: Ordsiftet har blitt mer polarisert, og noen opplever
961 belastninger med å delta i demokratiet. I sosiale medier oppstår det ekkokamre, og det har blitt
962 vanskeligere å skille sannhet og fakta fra løgn og desinformasjon. Aldri før har det vært viktigere å hegne
963 om en god demokratisk kultur og etterstrebe en kunnskapsbasert samfunnsdebatt.

964 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 965 • Sikre et mangfold av frie og uavhengige medier, blant annet ved å videreføre mediestøtten for å
- 966 sikre en rik flora av både papiraviser og nettaviser som utgis både nasjonalt, regionalt og lokalt.
- 967 • Beholde NRK som et ikke-kommersielt allmennkringkastingstilbud av høy kvalitet og sterk
- 968 tilstedeværelse i hele landet. Styringen og finansieringen må være forutsigbar.
- 969 • Arbeide for at mediestøtteordningene gir rom for innovasjon og nye aktører i medielandskapet.
- 970 • Unnta all digital journalistikk fra mva.
- 971 • At Norge tar initiativ til et internasjonalt rammeverk som sikrer at globale medieaktører betaler
- 972 skatter og avgifter i de landene de opererer i.
- 973 • Sikre gode ordninger for sakprosa, dokumentarfilmer og arenaer for samfunnsdebatt.
- 974 • Styrke skolens undervisning i demokrati og medborgerskap, og gi elevene kompetanse i kildekritikk.
- 975 • Sikre de akademiske institusjonenes og forskningsinstituttene uavhengighet.
- 976 • At samfunnet stiller opp med god beskyttelse av alle personer som er truet på grunn av sine
- 977 meninger og ytringer.

978 9. Teknologien skal fremme det felles beste

979 **Den teknologiske utviklingen endrer samfunnet vårt i en fart vi ikke har opplevd før. Ny**
980 **teknologi og digitalisering av samfunnet kan gi oss bedre livskvalitet og helse, skape nye**
981 **arbeidsplasser og skape en bærekraftig fremtid. Utviklingen må imidlertid styres klokt for å**
982 **sikre at sikre at teknologien utvikles og benyttes til alle menneskers beste. Målet må være å få**
983 **det beste ut av teknologien, og motvirke uheldige virkninger av den.**

984 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 985 • Utvikle og utnytte ny teknologi på menneskers premisser, til det felles beste.
- 986 • Ha gode rammevilkår for teknologisk innovasjon, både i næringslivet og i offentlig sektor.
- 987 • Sikre at medisinsk teknologi fremmer liv, helse og et samfunn med plass til alle.

988 **Et fremtidsrettet teknologisamfunn**

989 En offensiv teknologipolitikk kan gi Norge en framtidsrettet posisjon og bidra til et grønt skifte med nye
990 bærekraftige arbeidsplasser, fornye og forbedre velferdstjenestene, og fremme løsninger på noen av vår
991 tids store utfordringer.

992 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 993 • Føre en forsknings- og næringspolitikk som styrker og videreutvikler fremvoksende
994 teknologimiljøer.
- 995 • Bidra til at den verdensledende kompetansen som finnes i norsk petroleumsnæring forvaltes og
996 videreutvikles for å bidra til et grønt skifte.
- 997 • Stimulere til at Norge kan utvikle en ledende posisjon innen helse- og velferdsteknologi.
- 998 • Sørge for at offentlig sektor kan utnytte mulighetene digitalisering og ny teknologi gir for å løse
999 sine oppgaver på nye og innovative måter.

1000 **Teknologi som fremmer det felles beste**

1001 Teknologi skal utvikles og brukes til det felles beste. Dette krever en vilje til å føre en aktiv politikk i møte
1002 med de teknologiske endringene. Uten regulering og demokratisk kontroll kan ny teknologi gi større sosiale
1003 forskjeller og utenforskap, undergrave demokrati og menneskerettigheter, og gi mer ustabilitet i verden.

1004 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1005 • Utrede hvordan vi kan hindre at teknologiplattformer brukes til å manipulere politiske prosesser
1006 samtidig som liberale rettigheter ivaretas.
- 1007 • Utøve demokratisk kontroll med teknologiselskaper for å sikre personvern, åpenhet og
1008 menneskerettigheter.
- 1009 • Arbeide for internasjonale reguleringer som begrenser teknologiselskapenes mulighet til å kjøpe og
1010 selge personopplysninger.
- 1011 • At Norge skal være en pådriver for et internasjonalt system som sikrer at globale
1012 teknologiselskaper betaler skatt, og forhindre monopoldannelser.
- 1013 • Sikre at bruk av kunstig intelligens i Norge skal bygge på etiske prinsipper, personvernet og god
1014 digital sikkerhet, og arbeide for gode rammer rundt utviklingen av slik teknologi internasjonalt.
- 1015 • Utvikle en helhetlig strategi for å møte automatiseringen av norsk arbeidsliv, for å unngå at det
1016 digitale skiftet og økt bruk av robotteknologi gir økt arbeidsledighet.
- 1017 • Sikre at skole- og utdanningssystemet gir alle god teknologikompetanse hele livet.

- 1018 • At Norge skal støtte og ta en ledende rolle i det internasjonale arbeidet for en traktat som forbyr
1019 utvikling, overføring og bruk av dødelige autonome våpensystemer.

1020 **Teknologi som fremmer menneskeverd**

1021 Teknologi skal brukes for å fremme menneskeverd og et samfunn med plass til alle. God bruk av
1022 bioteknologi og annen medisinsk teknologi bidrar til å redde liv og sikre god helse og omsorg med færre
1023 feildiagnoser og bedre oppfølging av den enkelte. Men teknologien kan også brukes til å velge bort
1024 mennesker med bestemte egenskaper, forsøke å skape et nytt og «forbedret» menneske i
1025 samfunnets bilde, og redusere mennesket til et middel for interesser utenfor det selv.

1026 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1027 • Gjeninnføre en bioteknologilov som sikrer at medisinsk bruk av bioteknologi utnyttes til beste for
1028 mennesker i et samfunn der det er plass til alle.
- 1029 • Tillate bruk av fosterdiagnostikk når dette er begrunnet ut fra en helsegevinst for mor eller foster,
1030 men avvikle ordningen med automatisk tidig ultralyd for alle.
- 1031 • At assistert befruktning skal gis som et tilbud til par som av medisinske årsaker ikke kan få barn, og
1032 si nei til eggdonasjon.
- 1033 • Si nei til genredigering (CRISPR) som har som formål å endre eller forbedre menneskers egenskaper,
1034 og videreføre et forbud mot å skape genetiske endringer som går i arv til kommende generasjoner.
- 1035 • Opprettholde forbudet mot gentesting av barnas arveanlegg - og sikre alle retten til ikke å vite om
1036 arvelige egenskaper og sykdomsrisikoer.

1037 10. Et samfunn med plass til alle

1038 **Alle mennesker har samme verdi og like menneskerettigheter. All form for ufrihet og**
1039 **diskriminering på bakgrunn av hvem man er og hva slags egenskaper man har, er en**
1040 **uakseptabel krenkelse av menneskets verdighet og rettigheter. Vi må motvirke alle tendenser**
1041 **til å gjøre forskjell på mennesker og gradere menneskers verdi.**

1042 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1043 • Sikre likestilling, likeverd og like muligheter for alle, uavhengig av hvem man er og hva slags
1044 egenskaper man har.
- 1045 • Arbeide for et samfunn med plass til alle, og med rom for mangfold og annerledeshet.
- 1046 • Legge til grunn en mest mulig inkluderende forståelse av hvem som har menneskeverd og
1047 menneskerettigheter.

1048 **Likestilling, likeverd og like muligheter**

1049 Norge er et av verdens mest likestilte land, men fortsatt er det formelle og uformelle strukturer i
1050 samfunnet som gjør det vanskelig å oppnå reell likestilling og likeverd. KrF vil jobbe for like muligheter for
1051 alle.

1052 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1053 • Føre en aktiv politikk for å fremme reell likestilling mellom kjønnene på alle samfunnets arenaer.
- 1054 • Innføre en likelønnsstandard i samarbeid med partene i arbeidslivet innen 2024, der arbeidsgivere
1055 både i det private og det offentlige lovpålegges å gjennomføre lik lønn for likt arbeid og
1056 dokumentere dette (etter islandsmodell).
- 1057 • Ha et mål (lovfestet krav) om at ledergruppene i statlige selskaper, direktorater og statsetater skal
1058 bestå av minst 40 prosent av begge kjønn.
- 1059 • Støtte bruk av moderat kjønnskvoltering i utdanningsprogrammer og i yrker med særlig skjev
1060 kjønnsbalanse, såfremt søkerne ellers stiller tilnærmet likt.
- 1061 • Forsterke innsatsen mot aldersdiskriminering i arbeidslivet.
- 1062 • Inkorporere konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRDP) i
1063 norsk lov, og gjennomføre strategien for likestilling av mennesker med funksjonsnedsettelse.
- 1064 • Sikre at BPA blir et reelt likestillingsverktøy som sammen med andre assistanseordninger skal sikre
1065 selvbestemmelse, aktivitet og deltakelse i dagligliv, utdanning, arbeid og fritidsaktiviteter.
- 1066 • Foreslå en handlingsplan for universell utforming frem mot 2030 som tar tak i de store
1067 utfordringene for mennesker med funksjonsnedsettelse i Norge, innen bygg, samferdsel,
1068 uteområder og IKT.
- 1069 • Følge opp handlingsplanen mot diskriminering og rasisme, og bekjempe holdninger og strukturer
1070 som fører til at mennesker behandles ulikt på bakgrunn av hudfarge og etnisk bakgrunn.
1071 Myndighetene må samarbeide tett med partene i arbeidslivet, sivilsamfunnet og utelivsbransjen
1072 for å motvirke diskriminering og rasisme på ulike arenaer.
- 1073 • Bidra aktivt for å motvirke diskriminering på bakgrunn av seksuell orientering eller kjønnsidentitet.
1074 Det er fremdeles behov for å styrke rettigheter og livskvalitet, endre holdninger og bekjempe
1075 hatefulle ytringer og hatkriminalitet.
- 1076 • Sikre Norges urfolk, samene, og de fem nasjonale minoriteter, jødene, kvenene, rom/sigøyerne,
1077 romani/taterne og skogfinnene, retten til eget språk, kultur og samfunnsliv, slik det er forankret i
1078 internasjonale konvensjoner.

- 1079
- 1080
- 1081
- 1082
- 1083
- 1084
- 1085
- 1086
- Bekjempe jødehat gjennom å følge opp handlingsplanen mot antisemittisme og iverksette ulike tiltak som å styrke undervisningen i skolen om Holocaust, ha tiltak mot mobbing av jødiske elever, gi løpende støtte til sikkerhetsutgifter ved jødiske institusjoner og vurdere endringer i straffeloven for å sikre sterkere reaksjoner på hatkriminalitet.
 - Følge opp handlingsplanen mot diskriminering av og hat mot muslimer, for å forebygge og hindre rasisme og diskriminering av muslimer.
 - Verdsatte og dokumentere romanifolkets og romfolkets historie og kultur i Norge, og sikre et nasjonalt minnesmerke for norske rom som ble drept under 2. verdenskrig.

1087 **Retten til liv**

1088 Retten til liv er den mest grunnleggende av alle menneskerettigheter, og er nedfelt i grunnloven. KrF vil
1089 arbeide for en mest mulig inkluderende forståelse av retten til liv i lovverk og praktisk politikk. Den mest
1090 alvorlige formen for diskriminering er når noen nektes sin rett til liv på bakgrunn av hvem de er, og hva slags
1091 egenskaper og funksjonsevne der har. Samtidig er retten til liv en rettighet som skal realiseres i en
1092 virkelighet full av dilemmaer og interessekonflikter, der det daglig må tas vanskelige beslutninger om liv,
1093 helse og død.

1094

1095 Debatten om etikken rundt livets begynnelse har lenge vært hard og uforsonlig. Overbevisningene er
1096 sterke på begge sider. Dette har vært til hinder for en konstruktiv samtale om hvordan vi kan samarbeide
1097 om det alle er enige om - å redusere antallet aborter og legge til et rette for et samfunn der det er plass for
1098 alle, uansett egenskaper. KrF vil ikke la primærstandpunkter stå i veien for et bredt politisk samarbeid og
1099 dialog om disse spørsmålene.

1100 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1101
- 1102
- 1103
- 1104
- 1105
- 1106
- 1107
- 1108
- 1109
- 1110
- 1111
- 1112
- 1113
- 1114
- 1115
- 1116
- 1117
- 1118
- 1119
- 1120
- 1121
- 1122
- Ta initiativ til et tverrpolitisk løft for et samfunn med færrest mulig svangerskapsavbrudd og legge til rette for et samfunn med plass til alle. Et slikt løft bør legge vekt på å:
 - a) Forebygge uønskede graviditeter. Ungdom og unge voksne må sikres et bedre tilbud om rådgivning og veiledning. Seksualundervisningen må vektlegge grensesetting, og prevensjon må være lett tilgjengelig. Ungdom mellom 16 og 24 år skal sikres gratis prevensjon.
 - b) Sikre at kvinner i vanskelige livssituasjoner ikke opplever abort som det eneste alternativet. Alle gravide må sikres informasjon og nøytral veiledning - og samfunnet må stille opp med støtte til gravide i vanskelige livssituasjoner. Ordningene rundt fødsel må sikre at alle gravide har økonomisk trygghet etter svangerskapet.
 - c) Forsterke oppfølgingen av familier som venter og får barn med behov for ekstra oppfølging. Foreldre som får barn med nedsatt funksjonsevne må sikres nødvendig hjelp gjennom hele barnets oppvekst og inn i voksen alder. Likeverdsreformen må følges opp og videreføres slik at alle familier har en «én dør inn» til det offentlige hjelpeapparatet og en fast koordinator med kapasitet og kompetanse til å bistå familiene.
 - Arbeide for å erstatte dagens abortlov med en lov som legger til grunn at fosteret har menneskeverd, som er bedre tilpasset utviklingen innen medisinsk teknologi og som ivaretar hensynet til fosterets verdi og rett til liv, og den nødvendige ivaretagelsen av kvinnens trygghet og helse på en etisk forsvarlig måte. Dette må komme som et resultat av en bred forståelse for og tilslutning til en ny, oppdatert og mer etisk forsvarlig lov, en grundig offentlig utredning og en ansvarlig lovprosess.
 - Arbeide for å fjerne den diskriminerende lovbestemmelsen som gjør egenskaper ved fosteret til selvstendig grunnlag for senabort.

- 1123 • Styrke kvinners rett til informasjon og veiledning under svangerskapet, og klargjøre legenes ansvar for dette.
- 1124
- 1125 • Legge til rette for økt forskning på årsaker til og ettervirkninger etter svangerskapsavbrudd.
- 1126 • Sikre at bioteknologi og øvrig medisinsk teknologi utvikles og tas i bruk på en måte som sikrer menneskeverd og et samfunn med plass til alle.
- 1127
- 1128 • Si nei til aktiv dødshjelp (eutanasi) og i stedet tilrettelegge for livshjelp i slutten av livet.
- 1129 • Bygge ut og styrke tilbudet om lindrende behandling (palliasjon), også for pasienter med andre diagnoser enn kreft. For barn som lever lenge med diagnoser, er palliasjon viktig for å bidra til økt livskvalitet.
- 1130
- 1131
- 1132 • Sikre gode rettigheter til syke og døende personer. Alle må sikres god informasjon om behandling og sykdomsforløp, og tilbys effektiv smertelindring og hjelp til å forberede seg på å møte døden og la den komme naturlig, uten uønskede medisinske inngrep for å forlenge livet. Det bør legges til
- 1133 rette for at pasienter kan medvirke i beslutninger om behandlingsnivå når livet nærmer seg slutten,
- 1134 blant annet gjennom såkalte forhåndssamtaler.
- 1135
- 1136

1137 11. Inkludere flere

1138 **Selv om de fleste innbyggerne i Norge lever trygge og gode liv, er det for mange som av ulike**
1139 **årsaker står i utkanten av eller utenfor fellesskapet. Utenforskapet er ødeleggende for den**
1140 **enkelte og for samfunnet. De som står utenfor fellesskapet, kan få færre livsmuligheter og**
1141 **dårligere livskvalitet og helse. Et samfunn med økt utenforskap kan true noe av det vi er mest**
1142 **stolte av med det norske samfunnet, de små forskjellene, graden av tillit mellom folk og**
1143 **opplevelsen av trygghet. Når mange står utenfor arbeidslivet kan det bli en trussel mot**
1144 **økonomien og velferdsordningene. Vi må derfor føre en samstemt politikk for å inkludere flere.**

1145 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1146 • Føre en politikk som reduserer og opprettholder små økonomiske forskjeller i det norske
- 1147 samfunnet.
- 1148 • Fortsette inkluderingsdugnaden for å redusere terskelen inn i arbeidslivet for flere.
- 1149 • Forsterke innsatsen for å inkludere og integrere innvandrere og minoritetsspråklige i det norske
- 1150 samfunnet.

1151 **Styrke velferdssamfunnets dobbelte sikkerhetsnett**

1152 Det norske samfunnet har svært gode velferdsordninger som sikrer innbyggerne inntekt ved bortfall av
1153 arbeid og inntekt. Alle skal ha like muligheter, rettigheter og plikter til å delta i samfunnet og bruke sine
1154 ressurser, uavhengig av økonomisk og sosial bakgrunn. Velferdsstatens sosiale sikkerhetsnett kan likevel
1155 forbedres, slik at det mer effektivt bekjemper fattigdom og utenforskap. Kampen for inkludering kan
1156 imidlertid ikke vinnes av de offentlige velferdsordningene alene. Vi må styrke familienes, de sosiale
1157 nettverkens og sivilsamfunnets evne til å fange opp mennesker som står i fare for havne i utenforskap.

1158 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1159 • Sikre et velferdssystem med universelle ordninger som omfatter hele befolkningen og som sørger
- 1160 for at alle som ikke har mulighet til å arbeide har en anstendig inntekt.
- 1161 • Arbeide for at nivået på sosialhjelpen, og særlig satsene for barnefamilier, er til å leve av.
- 1162 Barnetrygd og kontantstøtten skal holdes utenfor beregningen.
- 1163 • Fortsatt bruke aktivitetsplikt og aktivitetskrav som et virkemiddel for å styrke muligheten for
- 1164 overgang til arbeid og utdanning.
- 1165 • Sette ned et offentlig utvalg som skal vurdere hvordan vi kan styrke «det doble sosiale
- 1166 sikkerhetsnettet» - der velferdsstatens ordninger i sterkere grad suppleres av innsatsen til
- 1167 familier, sosiale nettverk, lokalsamfunn og sivilsamfunnsorganisasjoner.
- 1168 • La frivillige og ideelle aktører spille en større rolle i kampen mot utenforskapet.

1169 **Et inkluderende arbeidsliv**

1170 Arbeid er det viktigste virkemidlet mot fattigdom og utenforskap. Norge har et velfungerende og trygt
1171 arbeidsmarked hvor de fleste er i jobb. Over tid har andelen utenfor arbeidslivet økt. Unge, personer med
1172 «hull i CVen», mennesker med nedsatt funksjonsevne og enkelte minoritetsgrupper er særlig utsatt for å
1173 bli støtt ut av arbeidslivet. Covid-19-pandemien har ført til flere arbeidsledige. Det må derfor arbeides
1174 aktivt for å inkludere flere i arbeidslivet.

1175 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1176 • Videreføre og forsterke «inkluderingsdugnaden», der det offentlige og det private næringslivet
- 1177 står sammen for å inkludere flere i arbeidslivet.
- 1178 • Styrke Inkluderende arbeidsliv-samarbeidet for å skape et arbeidsliv med plass til alle gjennom å
- 1179 forebygge sykefravær og frafall og på denne måten øke sysselsettingen.
- 1180 • Arbeide for å nå målet om at 5 prosent av alle nyansatte i staten skal være personer med nedsatt
- 1181 funksjonsevne eller «hull i CVen».
- 1182 • Forsterke innsatsen mot langtidsledighet og ungdomsledighet.
- 1183 • Styrke ordninger som lønnstilskudd og arbeidstrening i ordinære virksomheter for å få flere inn i
- 1184 arbeidslivet.
- 1185 • At unge som står i fare for varig utenforskap må gis et helhetlig tilbud som bidrar til mestring av
- 1186 livet så vel som av arbeid og utdanning. Spesialisthelsetjenesten og arbeidsmarkedstiltak må i
- 1187 større grad samarbeide og målrette innsatsen for denne gruppen.
- 1188 • Arbeide aktivt mot aldersdiskriminering i arbeidslivet, og arbeide for å inkludere flere seniorer i
- 1189 arbeidsmarkedet. Det offentlige må gå foran med en bevisst seniorpolitikk.
- 1190 • Gjennomføre forsøk med anonyme jobbsøknader i staten.
- 1191 • Gi alle i yrkesaktiv alder mulighet til å skaffe seg oppdatert eller ny kompetanse gjennom et bedre
- 1192 etter- og videreutdanningstilbud.

1193 **Personer med nedsatt funksjonsevne**

1194 Nedsatt funksjonsevne skal ikke være noe hinder for å lykkes i det norske samfunnet. Både offentlige
1195 myndigheter, sivilsamfunnet og næringslivet må arbeide for å redusere menneskeskapte barrierer som
1196 stenger mennesker ute fra aktiv deltakelse i samfunnet og legge til rette for at mennesker med nedsatt
1197 funksjonsevne kan leve frie og selvstendige liv.

1198 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1199 • Legge bedre til rette for personer med nedsatt funksjonsevne i arbeidslivet, blant annet gjennom å
- 1200 styrke funksjonsassistentordningen og traineeordninger i offentlig forvaltning.
- 1201 • Gi mennesker med nedsatt funksjonsevne et tilpasset tilbud i barnehagen og gjennom hele
- 1202 utdanningsløpet, slik at de gis like muligheter som andre til opplæring. Tilbudene skal gis i
- 1203 nærområdene.
- 1204 • At lydbøker i grunnopplæringen og høyere utdanning skal være tilgjengelig i digitalt format ved
- 1205 semesterstart, og at gebyret på lydbøker opphører.
- 1206 • Innføre tegnspråk som valgfag i ungdoms- og videregående skoler.
- 1207 • Fjerne den øvre aldersgrensen på 26 år og taket på 3 års varighet for utdanning som arbeidsrettet
- 1208 tiltak.
- 1209 • Øke satsingen på rehabilitering og habilitering for å sikre aktive dagligliv for mennesker med
- 1210 nedsatt funksjonsevne.
- 1211 • Utvide muligheten for at flere som har nedsatt arbeidsevne skal få tilbud om tidsbestemt
- 1212 lønnstilskudd.
- 1213 • Sikre at både statlige og kommunale arbeidsplasser aktivt må rekruttere funksjonshemmede.
- 1214 • Etablere og finansiere flere varig tilrettelagte arbeidsplasser (VTA).
- 1215 • Utvikle en helhetlig plan for hørselshemmede som sikrer et enhetlig og kvalitetssikret
- 1216 tjenestetilbud, og sikre fortsatt finansiering av tolketjenester og hjelpemidler over folketrygden.
- 1217 • At offentlige nettsider skal være universelt utformet.
- 1218 • Nedfelle forskrifter med tidsfrister for universell utforming av alle grunnskoler.
- 1219 • Utvide støtteordningene til universell utforming til også å omfatte forsamlingshus.

- 1220 • Bygge ut en nasjonal TT-ordning for brukere med særlige behov.
- 1221 • Sikre at eldre med nedsatt funksjonsevne skal sikres tilbud og egnede boforhold, og at dette må gjenspeiles i overføringene til kommunene.
- 1222
- 1223 • Styrke ordningen med refusjon til kommunene for særlig ressurskrevende tjenester.
- 1224 • Sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne som mottar offentlig omsorg sikres mulighet til deltakelse i kulturliv, idrett, trosutøvelse og aktiv samfunnsdeltakelse.
- 1225
- 1226 • Styrke Husbankens ordninger for finansiering av universell utforming av boliger, både ved forbedring av eksisterende boliger, og ved å øke tilgangen på universelt tilrettelagte boliger på utleiemarkedet.
- 1227
- 1228
- 1229 • Styrke Husbankens ordninger for finansiering av privateide boliger der familier kan gå sammen om å bygge felles boliger til sine barn.
- 1230

1231 **Integrering og inkludering av innvandrere**

1232 Integreringspolitikken skal sikre at alle som får opphold og bosetter seg i Norge skal få bruke ressursene sine og bidra til fellesskapet. Velfungerende integrering og inkludering avhenger både av god egeninnsats fra den enkelte innvandrer, av innsatsen fra ulike fellesskap innvandreren møter og av samfunnet som helhet. Målet må være at flere innvandrere kjenner tilhørighet til det norske samfunnet, og har et godt og stabilt fotfeste i arbeidslivet.

1233

1234

1235

1236

1237 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1238 • Gi kommunene gode rammer for å motta flyktninger, og sikre at tilskuddet dekker de reelle kostandene som gjør det mulig å integrere ulike flyktninger og asylsøkere godt.
- 1239
- 1240 • Styrke integreringsarbeidet som et samspill mellom offentlig og frivillig innsats, og i større grad involvere frivilligheten, idrettsbevegelsen og tros- og livssynsamfunnene i hverdagsintegreringen.
- 1241
- 1242 • Utvikle et mer helhetlig opplegg for kartlegging og oppfølging av flyktninger, asylsøkere og innvandrere i ankomstfasen.
- 1243
- 1244 • Videreutvikle introduksjonsprogrammet og andre kvalifiseringsordninger, med mål om at flere skal lære seg norsk og komme seg raskere i arbeid. Kvalifisering må iverksettes umiddelbart etter at man har kommet i mottak. Det må bli lettere å kombinere norskopplæring og øvrig kvalifisering med deltakelse i ordinært arbeid.
- 1245
- 1246
- 1247
- 1248 • Fornye og forbedre norskopplæring som sikrer at alle får et tilbud om opplæring på et tilfredsstillende nivå.
- 1249
- 1250 • Gi minoritetsspråklige barn og unge gode norskkunnskaper, grunnleggende ferdigheter og faglig kompetanse, blant annet ved å tilby gratis kjernetid i barnehage og SFO, og styrke tidlig innsats i skolen.
- 1251
- 1252
- 1253 • Forsterke tilbudet om grunnskoleopplæring til ungdom med kort botid som har svake norskkunnskaper eller grunnskolekompetanse.
- 1254
- 1255 • Sørge for raskere og bedre ordninger for godkjenning av utdanning og realkompetanse fra andre land.
- 1256
- 1257 • Styrke den barnefaglige kompetansen i hele asylkjeden fra ankomst til bosetting i kommunen.
- 1258 • Vurdere å gjøre prøveprosjektet for hurtigbosetting av enslige mindre asylsøkere permanent.
- 1259 • Gi mottakere mulighet til å velge den norskopplæringen som passer dem best gjennom en klippekortordning.
- 1260
- 1261 • Gi utvidet rett og plikt til norskopplæring for kvinner som har vært i fødselspermisjon tilsvarende permisjonens lengde.
- 1262
- 1263 • Gi lengeværende og ureturnerbare asylsøkere rett til arbeid, skolegang og ordinær helsehjelp.

1264
1265
1266

- At minoritetsforeldre uten tilstrekkelige norskkunnskaper som mottar kontantstøtte skal få norskopplæring der det legges til rette for barnepass, uten at kontantstøtten reduseres.
- Sikre at barn på asylmottak også får benytte seg av fritidskortet uansett status på asylsøknad.

1267 12. Et samfunn som fremmer god helse

1268 **Helsen har stor betydning for vår livskvalitet. Fysisk, mentalt og sosialt velvære gir overskudd**
1269 **til å mestre livet. Folkehelsepolitikken skal bidra til å holde folk friske, redusere sykdom og**
1270 **hjelpe mennesker til å leve bedre med helseplager. Pandemien har vist oss hvor viktig**
1271 **helseberedskap og folkehelsearbeid er. Helsetjenesten skal sette pasienten i sentrum, og det**
1272 **må sikres et likeverdig tilbud av helsetjenester over hele landet.**

1273 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1274 • Prioritere det forebyggende folkehelsearbeidet ved å legge til grunn prinsippet om å forebygge der
1275 man kan og reparere der man må.
- 1276 • Realisere pasientenes helsetjeneste ved å legge til rette for aktiv deltakelse og et helsetilbud av
1277 høy kvalitet over hele landet.
- 1278 • Forsterke løftet for psykisk helse og rusomsorg.

1279 **Forebyggende folkehelsepolitikk**

1280 Det aller viktigste helsearbeidet er å forebygge tap av helse. En god og forebyggende folkehelsepolitikk
1281 skal legge til rette for at den enkelte kan ta gode og sunne valg for egen helse. Folkehelsen i Norge er god,
1282 men ulikheter i levekår og fysiske omgivelser gir store sosiale helseforskjeller. Folkehelsearbeid må bidra til
1283 å utjevne levekårsforskjeller, beskytte folk mot miljøfarer og gi alle mulighet til fysisk aktivitet og
1284 friluftsoplevelser.

1285 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1286 • Prioritere innsats for å bekjempe sosiale helseforskjeller.
- 1287 • Legge til rette for økt fysisk aktivitet og friluftsliv for å forebygge livsstilssykdommer og fremme
1288 god helse.
- 1289 • Bruke skatte- og avgiftssystemet aktivt for å stimulere til sunne valg (se kap. 19).
- 1290 • Styrke tobakkskadeloven ved å innføre røykeforbud på allmenne møtesteder som uteserveringer,
1291 holdeplasser og lekeplasser.
- 1292 • Utrede hvordan alle barn kan sikres retten til et røykfritt hjemmemiljø.
- 1293 • Sikre at folkehelse fortsetter å være det overordnede målet i ruspolitikken, slik at de negative
1294 konsekvensene for enkeltpersoner, tredjepersoner og samfunn reduseres.
- 1295 • Sette ned et offentlig utvalg som skal foreslå tiltak for å nå målet om 10 prosent reduksjon av det
1296 skadelige alkoholforbruket innen 2025, og ytterligere reduksjon etter dette.
- 1297 • Føre en restriktiv, solidarisk og trygghetsskapende alkoholpolitikk ved å styrke et bevilgnings- og
1298 kontrollsystem som begrenser tilgjengelighet, reduserer den alminnelige skjenketiden fra 03.00 til
1299 02.00, videreutvikler Vinmonopolet som alkoholpolitisk virkemiddel, opprettholder
1300 reklameforbudet og holder avgiftene på et nivå som begrenser forbruket.
- 1301 • Hegne om samfunnets alkoholfrie soner.
- 1302 • At psykisk helse skal være en integrert del av folkehelsearbeidet, blant annet arbeidet for å
1303 motvirke ensomhet.

1304 **Primærhelsetjenesten**

1305 De fleste helsetjenester gis gjennom de kommunale tjenestene. Etter samhandlingsreformen har mye
1306 avansert behandling blitt overført til kommunene, men det har også blitt langt flere pasienter som skal
1307 motta ulike hjelpetilbud fra kommunene. Flere brukergrupper som før døde tidlig, lever nå heldigvis lenger,

1308 og dette gjør at det både blir flere som trenger hjelp samtidig og flere med et stort hjelpebehov. KrF vil løfte
1309 primærhelsetjenestens status.

1310 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1311 • Evaluere og forbedre fastlegeordningen, for å sikre god rekruttering og dekning over hele landet.
- 1312 Målene i fastlegereformen må innfris.
- 1313 • Prioritere de tverrfaglige helsetjenestene for barn og unge, slik at det kan ansattes flere
- 1314 helseesykepleiere i helsestasjon og skolehelsetjeneste.
- 1315 • Gjennomføre en nasjonal opptrappingsplan for jordmortjenesten for å sikre god oppfølging av
- 1316 gravide og en trygg fødsels- og barselomsorg over hele landet.
- 1317 • Styrke kunnskap, kompetanse, forebygging og oppfølging av fødselsdepresjon.
- 1318 • Høyne kapasiteten og kompetansen i de akuttmedisinske tjenestene utenfor sykehus, slik som
- 1319 legevaktordninger og ambulansetjenester over hele landet.
- 1320 • Sikre den offentlige tannhelsetjenesten tilstrekkelig finansiering for å ivareta de lovpålagte
- 1321 oppgavene de har, og legge til rette for godt samarbeid mellom privat og offentlig
- 1322 tannhelsetjeneste for å ivareta den øvrige befolkningens behov for tannhelsetjenester, herunder
- 1323 tannregulering. Skjermingstjenestene for personer med svak økonomi og dårlig tannhelse må
- 1324 utvides gradvis.
- 1325 • Sørge for at de nye helsefelleskapene, som skal sørge for bedre samhandling mellom kommunene
- 1326 og spesialisthelsetjenestene, fører til mindre byråkrati og at praktiske utfordringer kan løses raskt.
- 1327 • Styrke forskning på kjønnsforskjeller når det gjelder virkninger og bivirkninger på legemidler
- 1328 • Prioritere forskning på kvinnehelse og opprette en kvinnehelseportal.
- 1329 • Høyne helsestasjoners og legers kompetanse for å hjelpe kvinner som har vært utsatt for
- 1330 kjønnslemlestelse.

1331 **Sykehus og spesialisthelsetjeneste**

1332 Helsetjenestene og sykehusene skal gi et trygt tilbud over hele landet. Pasientene skal settes i sentrum
1333 ved at pasientenes behov blir hørt og at de blir møtt med kunnskap, respekt og behandling av høy kvalitet.
1334 Ventetiden skal være så kort som mulig. Helsetjenestene og sykehusene skal være utadrettede og nært
1335 folk, og tilbudet må balansere behovet for nærhet og spesialisering.

1336 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1337 • Sikre et trygt sykehusstilbud av høy kvalitet over hele landet. Sykehus som i dag har akuttberedskap
- 1338 og fødetilbud skal fortsatt ha det.
- 1339 • Redusere andelen innsatsstyrt finansiering i spesialisthelsetjenesten, i første omgang fra 50 til 40
- 1340 prosent.
- 1341 • Sikre et styrket samarbeid mellom små og store sykehus. Lokalsykehusene må tildeles oppgaver fra
- 1342 de større sykehusene, og det må legges til rette for hospiterings- og rotasjonsordninger.
- 1343 • Videreføre dagens styringsmodell for sykehussektoren, men styrke den demokratiske styringen
- 1344 gjennom å inkludere en helhetlig beskrivelse av investeringsplanene for sykehusene (herunder en
- 1345 gjennomgang av akuttberedskap og fødetilbud) i Nasjonal helse- og sykehusplan.
- 1346 • Forskriftsfeste at det skal være god dialog mellom sykehusets administrative ledelse og styre, og
- 1347 regionale myndigheter og folkevalgte organer.
- 1348 • Sikre at de ideelle sykehusene med lokalsykehusansvar inkluderes i alle viktige prosesser i de
- 1349 regionale helseforetakene, på lik linje med de offentlige sykehusene.

- 1350 • Ta i bruk nye e-helseløsninger for å skape en fremtidsrettet helsetjeneste og styrke pasientenes
1351 digitale helsetjeneste og pasientsikkerhet gjennom «En innbygger – én journal» og Pasientens
1352 legemiddelliste.
- 1353 • Styrke ettervernet for de som overlever kreft.
- 1354 • Arbeide for at alle pasienter får god informasjon før, under og etter behandlingen.
- 1355 • Sørge for at offentlige og ideelle sykehus er likeverdige parter i alt samarbeid på regionalt og lokalt
1356 nivå.
- 1357 • Legge barnets beste og føre var-prinsippet til grunn for barn og unge som ønsker
1358 kjønnskorrigerende behandling.

1359 **Psykisk helse**

1360 En god psykisk helse er avgjørende for menneskers livskvalitet og for mulighet til å mestre hverdagen,
1361 skole og jobb. Opptappingsplanen for psykisk helse har bidratt til å løfte denne delen av helsetjenesten,
1362 men det er fortsatt nødvendig med en satsing for å sikre forebygging og god behandling. Det er et særlig
1363 behov for å styrke tilbudet til barn og unge.

1364 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1365 • Prioritere tiltak og samarbeid med organisasjoner som forebygger psykiske helseutfordringer, som
1366 bidrar med tidlig innsats og som hjelper personer med å mestre hverdagen.
- 1367 • Ha pakkeforløp innen psykisk helse.
- 1368 • Styrke kapasiteten i det psykiske helsevernet, med en klar ambisjon om å redusere ventetiden for
1369 behandling av psykiske lidelser.
- 1370 • Sørge for at opptappingsplanen for barn og unges psykiske helse blir fulgt opp økonomisk.
- 1371 • Prioritere det ambulante behandlingstilbudet i psykisk helsevern.
- 1372 • Styrke behandlingstilbudet innen psykisk helsevern i kriminalomsorgen.
- 1373 • Forsterke skolehelsetjenesten, særlig innen psykisk helse, og forbedre samarbeidet mellom hjem
1374 og skole.
- 1375 • Intensivere arbeidet med oppfølging av studenters psykiske helse.
- 1376 • Arbeide for at kravet om psykolog i alle kommuner kan gjennomføres.
- 1377 • Forsterke innsatsen mot unødig medikamentbruk hos personer som søker psykisk helsehjelp, med
1378 vekt på hverdagsrehabilitering og hverdagsmestring.
- 1379 • Arbeide for at det ikke skal være mer enn en måneds ventetid for personer under 23 år.
- 1380 • Sikre forskning om minoritetskvinner psykiske og fysiske helse.
- 1381 • At behandling skal kunne gis delvis eller helt digitalt etter individuell vurdering.
- 1382 • Arbeide for at fontenehus blir et nasjonalt tilbud.
- 1383 • Satse på lavterskeltilbud og lavterskelarenaer hvor man kan få hjelp raskt- slik som UngArena og
1384 SeniorArena.
- 1385 • At Youth Aware of Mental Health (YAM) må gis som tilbud til alle ungdomsskoleelever i hele landet.
1386 Det er det beste programmet for selvmordsforebygging som er forskningsbasert og har gode
1387 resultater.
- 1388 • At Rask Psykisk Helsehjelp uten henvisning fra fastleger må innføres i hele landet.

1389 **Rusomsorg**

1390 Rusomsorgens hovedmål må fortsatt være å redde liv og sikre verdighet gjennom å forebygge
1391 rusproblemer og å hjelpe rusavhengige til et liv i rusfrihet. Personer med tunge rusutfordringer skal ikke

1392 møtes med straff, men med gode skadereduserende tiltak, hjelp, behandling og oppfølging. Samtidig må
1393 ikke en reform av ruspolitikken være til hinder for arbeid som kan forbygge og avdekke bruk av narkotika.

1394 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1395 • Fortsette styrkingen av rusomsorgen, med vekt på rehabilitering og ettervern.
- 1396 • Styrke politiets og helse- og sosialtjenestenes mulighet til å forbygge og avdekke bruk av narkotika,
1397 og gripe inn tidlig. Bruk og besittelse av narkotika skal ikke legaliseres.
- 1398 • Gi den enkelte rusavhengige en juridisk rettighet til nødvendig oppfølging etter behandling.
1399 Rusfrie må få tilbud om bosted, arbeid og et nytt nettverk.
- 1400 • Gjøre medikamentfri behandling til førstevalget i rusbehandlingen, og evaluere LAR-ordningen,
1401 herunder behandlingssopplegget og oppfølgingen av den enkelte.
- 1402 • Si nei til heroinassistert behandling.
- 1403 • Gi ideelle behandlingstilbud for rusavhengige stabile rammevilkår, og videreføre tilskuddene til
1404 frivillige og ideelle organisasjoner innen rus.
- 1405 • Opprette flere egne behandlingstilbud og rusbehandlingssplasser for kvinner.
- 1406 • Styrke satsingen overfor mennesker som har ROP-lidelse, blant annet ved å etablere tverrfaglige
1407 behandlingssplasser for denne gruppen i alle landsdeler.
- 1408 • At langtidsbehandlingen skal styrkes gjennom fritt valg av behandlingssted og uten at personen må
1409 gjennom flere andre korttidstiltak først.

1410 **Kompetanse og bemanning**

1411 Skal man klare å gi optimal behandling både i primærhelsetjenesten og i spesialisthelsetjenesten må det
1412 være god nok kompetanse og høy nok bemanning.

1413 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1414 • Gjennomføre et «Sykepleierløft mot 2030», med finansiering av økt antall studie- og
1415 praksisplasser, et utvidet etter- og videreutdanningstilbud, og bedre vilkår for sykepleiere.
- 1416 • Følge opp Grimstad-utvalgets anbefalinger for å utdanne flere leger i Norge. Det langsiktige målet
1417 må være at Norge utdanner tilstrekkelig antall leger til å møte det nasjonale behovet.
- 1418 • Gi studentene innen medisinske fag god etisk refleksjonsevne og kunnskap om å ivareta pasientens
1419 fysiske, psykiske, sosiale og åndelige behov.

1420

13. Livsglede for eldre

1421

Vi vil bygge et samfunn der eldre mennesker møtes med respekt, opplever trygghet og erfarer verdighet. Ingen mennesker skal stemples ut på grunn av sin alder. Eldre er rike på

1422

livserfaringer og er en ressurs for samfunnet som må få delta og bidra i samfunnslivet. Når

1423

behovene for pleie og omsorg melder seg skal man være trygg på at man får den hjelpen man

1424

trenger. Enten man mottar pleie og omsorg i sitt eget hjem, i en omsorgsbolig eller på

1425

institusjon, skal alle eldre ha innflytelse over sin hverdag og den hjelpen de får, få god og

1426

ernæringsrik mat og sikres omsorg for hele mennesket.

1427

1428

Kristelig Folkeparti vil:

1429

- Legge til rette for at eldre kan leve et aktivt liv gjennom å ta i bruk eldre som en ressurs og gjennom å skape flere møteplasser og bekjempe ensomhet.

1430

- Sikre en eldreomsorg med høy kvalitet gjennom varierte botilbud, tilstrekkelig bemanning og omsorg for hele mennesket.

1431

- Involvere familien, de sosiale nettverkene og frivilligheten for å skape livsglede for eldre, og sikre hjelp, omsorg og sosialt fellesskap.

1432

1433

1434

1435

Aktive seniorer

1436

Nordmenn er friskere og lever lenger enn før. De fleste eldre er aktive deltakere i samfunnet, og mange

1437

bidrar med en stor frivillig innsats i sine nære fellesskap. Men vi ser også tegn til økende utenforskap og mer

1438

ensomhet. Alle trenger sosiale fellesskap og en meningsfylt hverdag. Vi må derfor skape møteplasser for

1439

eldre, styrke samspillet mellom generasjoner, og anerkjenne og ta i bruk eldres samfunnsbidrag. Samtidig

1440

må vi lette overgangen mellom en aktiv seniortilværelse og den perioden av livet der man trenger hjelp til

1441

en del oppgaver.

1442

Kristelig Folkeparti vil:

1443

- Endre praksiser og fjerne regler som hindrer eldre å delta i samfunnet slik de selv ønsker.

1444

- Legge til rette for å benytte den ressursen eldre frivillige seniorer kan være i lokalsamfunnene.

1445

- Sikre eldre-, aktivitets- og seniorsentrene som et tilbud til alle eldre borgere, og gi dem spillerom til å drive oppsøkende virksomhet og styrke samarbeidet med frivilligsentralene.

1446

- Videreutvikle seniorsentrene SeniorArena, helsefremmende klubbhus, og gi sentrene nye oppgaver som eldre har behov for og samlokalisere ulike sentre som f.eks. Senior Arena,

1447

- frivillighetssentraler og lærings- og mestringssentre.

1448

- Utvikle nye konsepter for samspill mellom generasjoner, for eksempel ved å la eldre være frivillige i

1449

- barnehager og skoler, eller etablere boliger og botilbud for eldre i tilknytning til barnehager eller

1450

- studenthjem.

1451

- Etablere en tilskuddsordning for livsgledetiltak for eldre, som for eksempel møteplasser og sosiale

1452

- fellesskap, aktiviteter, opplevelser og kulturtilbud. Både kommuner og sivilsamfunnsorganisasjoner

1453

- skal kunne søke.

1454

- Videreføre og forsterke innsatsen mot ensomhet blant eldre, gjerne i samarbeid med frivillige og

1455

- ideelle aktører og tros- og livssynssamfunn.

1456

- Stimulere til at flere kommuner gjennomfører forebyggende hjemmebesøk for eldre.

1457

- Styrke satsingen på eldres psykiske helse, blant annet for å forebygge selvmord.

1458

- Ha en handlingsplan for aktive seniorer, der både kommuner og frivillige organisasjoner stimuleres

1459

- til tilrettelegging for mer fysisk aktivitet for eldre mennesker.

1460

1461

1462 **Gode og tilpassede tilbud utenfor institusjon**

1463 De fleste eldre ønsker å bo hjemme så lenge som mulig. Tilpasninger og god hjelp i egen bolig for å møte
1464 alderdommens behov kan være en løsning for å kunne bo hjemme lengre. Samtidig bor mange eldre alene
1465 og har behov for sosialt fellesskap. Generasjonsboliger og alders- og demensvennlige boliger og områder
1466 skaper mer trygghet, sosialt fellesskap og god livskvalitet for flere.

1467 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1468 • Styrke både kommunal, ideell og privat utbygging av trygghetsboliger, sykehjemsplasser, hospice,
1469 demenslandsbyer og private bofellesskap.
- 1470 • Stimulere til bygging av flere boliger med servicefunksjoner, lettstelte leiligheter, boliger og
1471 «seniortun», der beboerne kan ha fellesfunksjoner. Det må etableres nasjonale støtteordninger
1472 gjennom Husbanken for dette behovet.
- 1473 • Legge til rette for gode avlastningstilbud for eldre som bor hjemme, der pårørende som følger opp
1474 tett får heldøgnsavlastning for sine eldre som ikke ønsker å bo permanent på institusjon.
- 1475 • Utvikle og ta i bruk Omsorg+ -konseptet i større grad for eldre som er for friske til en
1476 sykehjemsplass, men som føler seg ensomme og utrygge ved å bo hjemme. Dette skal ikke være
1477 institusjoner, men boliger med døgnbemanning av omsorgs- og helsepersonell, fellesarealer og
1478 sosiale tilbud.
- 1479 • Legge til rette for økt bruk av velferdsteknologi som kan hjelpe eldre til å bo i sitt eget hjem så lenge
1480 som mulig, og sørge for at velferdsteknologiske løsninger som et prøvd ut i noen kommuner kan bli
1481 tatt i bruk av flere eldre, både hjemmeboende og de som bor på institusjon.
- 1482 • Utvikle en veiledende norm for hvor mange pleiere som skal innom en bruker i hjemmetjenestene.
- 1483 • Tilrettelegge hjemmetjenesten slik at denne i større grad kan styres av de ansatte, bruker og
1484 pårørende og tilrettelegges ved et samspill med familie, nettverk, naboer, lokalmiljø og frivillighet.
- 1485 • Ha en helhetlig gjennomgang av rehabiliteringstilbudet i kommunene.

1486 **Gode hjem for de som trenger heldøgns omsorg**

1487 Noen eldre må på sykehjem for å få heldøgns pleie og omsorg. Noen steder er fortsatt terskelen for å få
1488 sykehjemsplass for høy. Tradisjonelle sykehjem ivaretar ikke godt nok beboernes behov for verdighet og
1489 råderett over egen hverdag. Vi må tenke nytt om hvordan sykehjem bygges og driftes. Sykehjemmene må i
1490 større grad bygges slik at de gjenspeiler hjemmene beboerne er vant til, og legge til rette for aktivitet og
1491 sosialt fellesskap.

1492 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1493 • Sikre at det er nok sykehjemsplasser og heldøgns omsorgsplasser til alle som trenger det. Vi må
1494 unngå en situasjon der mangel på plasser og kommuneøkonomi fører til at eldre blir boende for
1495 lenge hjemme.
- 1496 • Arbeide for en «sykehjemsrevolusjon», der vi i langt større grad bygger sykehjemmene slik at de
1497 minner om vanlige hjem, legger til rette for aktivitet og sosiale fellesskap.
- 1498 • Sørge for at eldre i institusjoner gis muligheten til å leve et mest mulig normalt liv, med normal
1499 døgnrytme, sosial kontakt og mulighet til å komme seg ut i frisk luft.
- 1500 • Gi ektepar mulighet til å bo på samme sykehjem, selv om den ene ikke har like store behov for pleie.

1501 **Kvalitet i eldreomsorgen**

1502 Fremtidens eldreomsorg skal ha tjenester med kvalitet, innhold og kapasitet tilpasset den enkeltes behov.
1503 Eldreomsorgen må ha tid til hver enkelt og se hele mennesket, og dekke grunnleggende fysiske, psykiske,
1504 sosiale og åndelige behov. Eldreomsorgen må bidra til at eldre kan mestre livet lenger, være trygge på at de

1505 får god hjelp når de har behov for det, at pårørende kan bidra uten at de blir utslitt og at ansatte kan bruke
1506 sin kompetanse i tjenestene.

1507 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1508 • Sikre at kvalitetsreformen «Leve hele livet» følges opp og finansieres. Reformen skal styrke
1509 kvaliteten i det som er grunnleggende: mat og måltider (se under), aktivitet og fellesskap,
1510 helsetjenester og sammenheng i tjenestene
- 1511 • Gjennomføre en økonomisk forpliktende opptrappingsplan for bemanning i eldreomsorgen, og
1512 utvikle en veiledende minstenorm for bemanning og kompetanse i sykehjem og hjemmetjenester
1513 basert på helse- og omsorgsbehov.
- 1514 • Satse på ansattes kompetanse, og øke innsatsen for å beholde og rekruttere personell gjennom
1515 blant annet heltidsstillinger, styrkede lønnsvilkår og gode arbeidstidsordninger for å sikre kvalitet
1516 og kontinuitet i tjenestene.
- 1517 • Satse på kompetanse og rekruttering av god ledelse av sykehjem og andre omsorgstilbud for eldre.
- 1518 • Gjennomføre et ernæringsløft i eldreomsorgen. Gode måltider øker appetitten, forebygger
1519 underernæring og reduserer behovet for medisiner. Løftet skal sikre eldre på institusjon et bedre
1520 og sunnere kosthold, gjennom måltider som lukter og smaker godt. Det skal satses på å skape
1521 fellesskap rundt måltidene.
- 1522 • Sikre at alle eldre skal ha et tilbud om samtaler om åndelige og eksistensielle spørsmål.
- 1523 • Gjennomføre en tillitsreform i helse- og omsorgstjenestene, der målstyring og rapportering
1524 begrenses.
- 1525 • Arbeide for et økt innslag av ideelle aktører i eldreomsorgen, for på denne måten å øke mangfoldet
1526 og heve kvaliteten i tjenestene.
- 1527 • Samarbeide med trossamfunnene slik at eldre i institusjoner gis mulighet for og tilbud om noen å
1528 snakke med om åndelige og eksistensielle spørsmål.

1529 **Forsterket innsats mot demens**

1530 Mennesker med demens er en økende gruppe. Det er et sterkt behov for å styrke demensomsorgen og
1531 satse mer på hjerneforskning og demensforskning for å finne forebygging, behandling og støttende
1532 oppfølging.

1533 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1534 • Bygge ut en god demensomsorg, der det legges vekt på fysisk aktivitet, god ernæring, sosialt
1535 fellesskap, kognitiv trening, gode opplevelser og kultur.
- 1536 • Styrke hjerne- og demensforskningen for å møte økningen i helseutfordringer ved hjernen som nå
1537 kommer.
- 1538 • Fjerne aldersgrensen i demensutredningen. Alle som trenger demensutredning skal utredes av
1539 spesialister.
- 1540 • Utdanne flere nevrologer for å møte den kommende helseutfordringen fra demens og andre
1541 sykdommer i hjernen og nervesystemet.
- 1542 • Ved hjelp av stimuleringsmidler på statsbudsjettet sette mål om at kommunene utvikler lokale
1543 lavterskeltilbud for demensrammede og pårørende.

1544 **Omsorg ved livets slutt**

1545 Mennesker i livets slutfase skal møtes med et tilbud om aktiv livshjelp, smertelindring og omsorg. Vi må
1546 sikre at den enkelte skal få hjelp til å leve best mulig i egne omgivelser, med minst mulig angst og fysiske
1547 plager, og til å møte døden på sine egne premisser.

1548 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1549 • Styrke den lindrende behandlingen for alvorlig syke fra diagnose og helt til livets slutfase.
1550 Lindrende behandling må gis individuelt og etter behov i hjemmet, i egen avdeling, på sykehjem og
1551 sykehus.
- 1552 • Sikre at ambulante palliative team for lindrende behandling skal være tilgjengelig i alle kommuner,
1553 gjennom et godt samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten, primærhelsetjenesten og ideelle.
- 1554 • Arbeide for at flest mulig av de som ønsker det skal kunne få dø i sitt eget hjem.

1555 **Familie og sosiale nettverk**

1556 De pårørende i familien og sosiale nettverk spiller en viktig rolle i eldreomsorgen. Mange gjør en stor
1557 omsorgsjobb overfor sine nærmeste som trenger hjelp, pleie og omsorg. Denne innsatsen må anerkjennes
1558 og verdsettes. Familien og de sosiale nettverkene må sikres god informasjon og ha innflytelse over hvordan
1559 hjelpetilbudet utformes.

1560 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1561 • Legge til rette for bedre ordninger med omsorgslønn og avlastningstiltak for familiemedlemmer
1562 som selv utfører omsorgstjeneste, og utvide pleiepengeordningen til også å gjelde eldre i livets
1563 slutfase.
- 1564 • Utrede muligheten for å gi skattefradrag for personer som velger å gjøre omsorgsarbeid for sine
1565 nærmeste som en del av sin hverdag
- 1566 • Sikre at pårørende til personer med demens skal gis anledning til å få avlastning.
- 1567 • Sørge for at pårørende ved livets slutt gis støtte og veiledning gjennom kurs for pårørende og
1568 samtalegrupper.

1569 14. Styrke frivillighet og sivilt engasjement

1570 **Det sivile samfunnet har lagt grunnlaget for at Norge har blitt et av verdens beste land å bo i.**
1571 **Dugnad, frivillighet og ideelle virksomheter sprunget ut av frivillige sammenslutninger, har**
1572 **vært og er avgjørende for utviklingen og opprettholdelsen av det norske velferdssamfunnet og**
1573 **demokratiet. Det sivile engasjementet trues imidlertid både av en ekspanderende stat,**
1574 **offentlige reguleringer, markedstenkning og konkurranse. Vi må slippe sivilsamfunnet fri og gi**
1575 **det gode vekstvilkår, for å styrke sosialt fellesskap, mangfold og maktbalanse i det norske**
1576 **samfunnet.**

1577 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1578 • Slippe de frivillige kreftene fri og stimulere til økt frivillighet og sivilt engasjement på flere arenaer.
- 1579 • Prioritere den frivillige, medlemsbaserte idretten.
- 1580 • Arbeide for at en større del av velferdstjenestene drives av ideelle aktører.

1581 **Sterk frivillighet**

1582 Norge er verdensledende på frivillig arbeid, og frivillig innsats er en bærebjelke i demokratiet og
1583 velferdssamfunnet. KrF vil at de frivillige organisasjonene skal utvikle seg på sine egne premisser og være
1584 mest mulig frie fra politisk styring.

1585 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1586 • Understøtte frivilligheten gjennom gode, brede og ubyråkratiske finansieringsordninger.
1587 Støtte til frivillige organisasjoner skal i størst mulig grad gis som ubundne midler.
- 1588 • Fjerne «moms på dugnad», ved å omgjøre ordningen med momskompensasjon for frivillige
1589 organisasjoner til en regelstyrt ordning, med en gradvis opptrapping til 100 prosent kompensasjon i
1590 løpet av stortingsperioden.
- 1591 • Stimulere til å økte private gaver til frivilligheten, blant annet ved å øke maksgrense for
1592 skattefradrag for gaver til frivillige organisasjoner.
- 1593 • At de økonomiske rammebetingelsene for frivilligsentralene må styrkes. Frivilligsentralene utgjør
1594 ryggraden i det frivillige arbeidet i svært mange kommuner.
- 1595 • At det skal legges til rette for at alle kan delta i frivillige organisasjoner, uansett bakgrunn og
1596 funksjonsevne.

1597 **Idrett og friluftsliv**

1598 Idretten er Norges største folkebevegelse, og det er viktig å ta vare på dette frivillige engasjementet og
1599 legge til rette for bredde og mangfold i norsk idrett. Både egenorganisert og organisert idrett og fysisk
1600 aktivitet har positive effekter både for hver enkelt og for samfunnet. Idrettspolitikken må styrke både
1601 egenorganisert, bredde- og toppidretten. Norge har en sterk turkultur, og hytter, stier og ruter forvaltes
1602 ofte av frivillige. Denne tradisjonen skal vi ta vare på.

1603 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1604 • Videreføre og styrke rammevilkårene til egenorganisert idrett og fysisk aktivitet samt for
1605 ressurscenteret for egenorganisert idrett og fysisk aktivitet i Norge.
- 1606 • Prioritere den frivillige, medlemsbaserte idretten, slik at man kan opprettholde og utvikle et
1607 omfattende og godt aktivitetstilbud der folk bor.

- 1608 • Arbeide for at det bygges flere gode idrettsanlegg som gir flest mulig anledning til å drive idrett og
1609 fysisk aktivitet, og som speiler aktivitetsprofilen i befolkningen.
1610 • At idretten skal være en alkoholfri sone.
1611 • Sikre grunnlaget for en etisk og faglig kvalifisert toppidrettssatsing, blant annet ved å styrke
1612 finansieringen av norsk toppidrett, herunder både landslagsmodellen, unge utøvere og
1613 ressursvake idretter, sikre finansiering av et nytt nasjonalt toppidrettsenter og tilrettelegge for
1614 studier for toppidrettsutøvere.
1615 • Legge til rette for at Norge skal kunne påta seg internasjonale mesterskap.
1616 • Bevare og styrke den norske spillmodellen og gå imot at det åpnes for nye lotterier og pengespill i
1617 konkurranse med dagens spill.
1618 • Øke den økonomiske støtten til friluftsansjonene, blant annet gjennom mer langsiktige
1619 prosjektmidler
1620 • Bidra til å sikre at hytter og ruter som driftes og vedlikeholdes av frivillige friluftsansjoner kan
1621 holdes i stand, og at tradisjonsrike turisthytter kan rehabiliteres.

1622 **Ideell sektor**

1623 Det norske velferdssamfunnet ble bygget av ideelle aktører som så sosiale behov og som fremmet
1624 løsninger for å møte dem. Ideell sektor har en egenverdi, bidrar til mangfold og er viktige sosiale
1625 entreprenører. Foreninger, stiftelser og menigheter er som verdibaserte virksomheter et viktig korrektiv til
1626 offentlige og kommersielle aktører.

1627 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1628 • Arbeide for at en større del av tjenestetilbudet innen barnehage, barnevern, helse og omsorg skal
1629 drives av ideelle aktører, og sette ambisiøse og tidfestede mål for hver enkelt sektor. Målene skal
1630 ikke gå på bekostning av kravene til kvalitet i tjenestene og effektiv drift.
1631 • Sikre at myndighetene tar i bruk hele handlingsrommet for å gi ideelle aktører positiv
1632 særbehandling ved offentlige anskaffelser, og en større kontinuitet for ideell sektor i anskaffelser
1633 som eksempelvis lengre kontrakter.
1634 • Etablere et innovasjonsfond for finansiering av nye tjenestetilbud hos ideelle aktører for å sikre
1635 sosial innovasjon i regi av ideelle aktører som har begrensede muligheter til å bygge
1636 investeringskapital som kan skytes inn i ny virksomhet.
1637 • Arbeide for å sikre at ideelle aktørers historiske pensjonsforpliktelser på alle forvaltningsnivå
1638 dekkes gjennom tilskuddsordninger eller løpende avtaler med myndighetene.

1639 **15. Levende lokalsamfunn over hele landet**

1640 **Et velferdssamfunn bygges nedenfra, ved å vise tillit og gi ansvar til de nære og naturlige**
1641 **felleskapene rundt folk. For å bygge samfunnet nedenfra trenger vi levende lokalsamfunn**
1642 **over hele landet. Vi må gi folk større innflytelse over utformingen av sitt eget lokalmiljø og**
1643 **legge til rette for livskraftige lokalsamfunn over hele landet og vekst i hele Norge.**

1644 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1645 • Gjennomføre et lokaldemokratiløft for å sikre at beslutningene fattes nærmere der folk bor.
- 1646 • Føre en politikk som skaper nærhet til tjenestene og grunnlag for gode lokalsamfunn over hele
- 1647 landet.
- 1648 • Sikre gode og trygge boliger og boområder for alle, uavhengig av økonomi og bakgrunn.

1649 **Levende lokaldemokrati**

1650 For å bygge samfunnet nedenfra trenger vi levende lokalsamfunn over hele landet. Vi må gi folk større
1651 innflytelse over utformingen av sitt eget lokalmiljø. Det gjør vi blant annet ved å styrke det lokale selvstyret
1652 og flytte makt nedover fra staten til lokaldemokratiet. En forutsetning for et godt lokaldemokrati er at
1653 kommunene og fylkeskommunene har oppgaver, frihet og ressurser til å foreta egne politiske valg etter
1654 lokale forhold og prioriteringer.

1655 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1656 • Sikre kommunene inntekter og økonomisk handlingsrom til å kunne gi gode og likeverdige tjenester
- 1657 over hele landet, og gi mulighet for lokale prioriteringer.
- 1658 • Gjennomføre et lokaldemokratiløft med en opprydning i lovpålagte krav, øremerking og
- 1659 bemanningsnormer med sikte på å sikre kommunene mer handlefrihet.
 - 1660 ○ Regelen skal være: Lokaldemokrati når det er mulig og statlig styring når det er strengt
 - 1661 nødvendig.
 - 1662 ○ Øremerking skal kun brukes ved innføring av nye ordninger eller bevisste og
 - 1663 tidsbegrensede satsinger for å løfte et felt særskilt.
 - 1664 ○ Bemanningsnormer (med unntak av minstenormer for å sikre en forsvarlig bemanning i
 - 1665 tjenestene) bør gjøres veiledende når bemanningen over tid er løftet opp til et ønsket nivå.
 - 1666 ○ Det skal ikke innføres noen nye, bindende bemanningsnormer i neste stortingsperiode.
- 1667 • Gjennomføre en opprydning av søknadsbaserte midler for kommunene, og istedenfor øke
- 1668 rammeoverføringene til kommunene.
- 1669 • Sikre kommunal handlefrihet i arealplanleggingen innenfor overordnede nasjonale rammer som er
- 1670 forankret i plan- og bygningsloven, og unngå statlig detaljstyring.
- 1671 • Arbeide for at vertskommuner beholder de nåværende skatteinntektene og i fremtiden videre
- 1672 sikres en varig andel av verdiskaping basert på avgivelse av naturressurser.
- 1673 • Fortsette overføring av oppgaver, makt og myndighet fra staten til kommunene og
- 1674 fylkeskommunene, i tråd med vedtatte reformer.
- 1675 • Legge aktivt til rette for at kommuner kan slå seg sammen dersom det er et lokalt ønske om dette,
- 1676 blant annet gjennom å opprettholde og styrke økonomiske incentiver og ha veiledere for gode
- 1677 lokale prosesser.
- 1678 • Fastholde generalistkommuneprinsippet; det vil si at alle kommuner skal levere det samme
- 1679 lovpålagte basistilbudet av tjenester til innbyggerne.

1680 **Livskraftige distrikter og gode bysamfunn**

1681 Ulike deler av landet står overfor ulike utfordringer og muligheter. KrF vil på alle områder føre en aktiv
1682 distriktpolitikk som gjør det mulig å bo, arbeide og drive et aktivt næringsliv, og som sikrer et godt offentlig
1683 tjenestetilbud over hele landet. God stedsutvikling er viktig for trivsel og trygghet, bosetting,
1684 næringsutvikling og ivaretagelse av miljøhensyn. Norge trenger livskraftige distrikter, tettsteder i utvikling
1685 og gode bysamfunn.

1686 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1687 • I alle saker føre en politikk som sikrer mest mulig nærhet til tjenestene.
- 1688 • Sikre god infrastruktur i alle deler av landet, både i form av transportløsninger og
1689 bredbåndsutbygging.
- 1690 • Legge til rette for verdiskaping og arbeidsplasser i alle lokalsamfunn, blant annet ved å gi de
1691 statlige virkemidlene en tydeligere distriktsprofil og sikre mer lokal og regional påvirkning på
1692 næringspolitikken.
- 1693 • Beholde ordningen med regionalt differensiert arbeidsgiveravgift, og beholde tiltakssonen for
1694 Troms og Finnmark.
- 1695 • Lokalisere nye offentlige kompetansesarbeidsplasser over hele landet. Ny, statlig virksomhet skal
1696 som hovedregel plasseres utenfor Oslo.
- 1697 • Sikre en helhetlig koordinering ved flytting, nedleggelse og opprettelse av statlige arbeidsplasser,
1698 slik at ikke noen lokalsamfunn rammes urimelig hardt ved endringer.
- 1699 • Beholde og styrke Merkur-programmet som skal legge til rette for butikkdrift også i områder der
1700 kundegrunnet er for lite til ordinær drift.
- 1701 • Videreføre og videreutvikle byveksttaltene og sikre dagens nivå på statlig finansiering.
- 1702 • Fortsette arbeidet med områdesatsing i de store byene for å løfte bydeler med sosiale utfordringer.
- 1703 • Foreslå en stortingsmelding om hvordan Norge kan oppfylle FN's bærekraftsmål om å gjøre byer og
1704 bosettinger inkluderende, trygge, motstandsdyktige og bærekraftige.

1705 **Et godt sted å bo**

1706 Boligen vår og områdene vi bor i er svært viktig for vår velferd og livskvalitet. Boligpolitikken skal sikre at
1707 alle har et trygt og godt sted å bo, og flest mulig får muligheten til å eie sitt eget hjem. Boområder må
1708 utvikles slik at det legger til rette for sosial kontakt, nærhet til grøntområder og natur og en bærekraftig
1709 utvikling. Det er et politisk ansvar å hindre økte forskjeller innenfor boligområdet.

1710 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1711 • Ta initiativ til en offentlig utredning om politikken for bygde omgivelser/boområder, som skal
1712 foreslå en mer helhetlig politikk for å sikre sosiale og økologisk bærekraftige bebyggelses- og
1713 boområder.
- 1714 • Stille tydelige krav til boliger og boligenes uteområder i regelverket, slik
1715 at bokvalitet ikke er noe som defineres av markedet alene, blant annet ved at:
 - 1716 ○ Boliger bygges slik at klimaavtrykket blir minst mulig og at arealbruken er bærekraftig.
 - 1717 ○ Boligområder bygges slik at en så stor andel som mulig av beboernes reiser kan foretas til
1718 fots, på sykkel eller med kollektivtrafikk.
 - 1719 ○ Boliger og boligområder utvikles på en måte som sikrer økt sosial kontakt og flere
1720 møteplasser, for eksempel ved at det bygges boliger med indre, lukkede gårdsrom.
 - 1721 ○ Boligområder utvikles slik at det er god tilgang på lekeplasser og arenaer for egenorganisert
1722 fysisk aktivitet og friluftsliv.

- 1723
- 1724
- 1725
- 1726
- 1727
- 1728
- 1729
- 1730
- 1731
- 1732
- 1733
- 1734
- 1735
- 1736
- 1737
- 1738
- 1739
- 1740
- 1741
- 1742
- 1743
- 1744
- 1745
- Sikre muligheten for å bruke naturen til aktiviteter som skaper trivsel og bærekraftige lokalsamfunn landet over, blant annet ved å grunnlovfeste allemannsretten og sørge for bevaring av lokale friluftsområder.
 - Økte takten i boligbyggingen, blant annet ved å forenkle og effektivisere byggeprosesser slik at kommunenes behandling og godkjenning av byggeklare tomter ikke virker unødvendig fordyrende eller tidkrevende.
 - Videreføre selveierdemokratiet i den norske boligmodellen.
 - Gi incentiver og tilpasse lovverk slik at boligbyggere stimuleres til å ta i bruk alternative boligkjøpsmodeller, og gjennom plan- og bygningsloven gi kommuner med sterk boligprisvekst hjemmel til å stille krav om at en andel på inntil 20 prosent av boligene i nye boligprosjekter skal tilbys gjennom alternative boligkjøpsmodeller.
 - Gi kommunene forkjøpsrett til inntil 15 prosent av hus og leiligheter i alle utbyggingsprosjekter slik at disse kan sikres til vanskeligstilte på boligmarkedet.
 - At den nasjonale bostøtteordningen skal justeres i tråd med økningen i gjengs leie.
 - Legge bedre til rette en «tredje boligsektor» med *non-profit* boligutleie. Staten må gjennom Husbanken bidra med et investeringstilskudd per bolig, mot at de ideelle organisasjonene forplikter seg til å leie ut boligene til kostnadsdekkende leie og med begrenset mulighet til uttak av overskudd.
 - Tilpasse boliglånsforskriften for å gjøre det mulig for flere førstegangskjøpere å eie bolig, for eksempel ved å senke krav til betjeningsevne hvis førstegangskjøperen inngår langsiktig fastrenteavtale.
 - Fortsette å forenkle og modernisere regelverk og fjerne unødvendige krav og pålegg i lover og forskrifter som forsinker og fordyrer boligbyggingen.

1746

16. Et forankret og livssynsøpent samfunn

1747

Det moderne Norge er formet av en sterk kristen kulturarv, samtidig som samfunnet i dag preges av et stadig større tros- og livssynsmangfold. Tro, religiøs praksis og tradisjoner har stor betydning for enkeltmennesker, samtidig som tros- og livssynssamfunnene har en samfunnsskapende kraft.

1748

1749

1750

1751

Kristelig Folkeparti vil:

1752

- Hegne om den kristne og humanistiske arven som samfunnets verdigrunnlag.

1753

- Bygge et livssynsøpent samfunn med rom for menneskers tro.

1754

- Beskytte den enkeltes tros- og livssynsfrihet, og respektere de ulike tros- og livssynssamfunnenes egenart og rett til selvbestemmelse.

1755

1756

1757

Et samfunn forankret i en kristen kulturarv

1758

Den kristne kulturarven har gitt oss idealer som likeverd, frihet, ansvar for seg selv og for hverandre og

1759

respekt for naturen. Kristendommen har vært avgjørende for utviklingen av menneskerettighetene,

1760

demokratiet og velferdssamfunnet. Kirkebygg utgjør en vesentlig del av Norges nasjonale kulturarv og har

1761

stor betydning som i kontinuitetsbærere i lokalsamfunn over hele landet. Den norske kirke skal som Norges

1762

folkekirke fortsatt ha en særstilling i det norske samfunnet.

1763

Kristelig Folkeparti vil:

1764

- Hegne om den kristne og humanistiske arven som samfunnets verdigrunnlag - slik det er formulert i Grunnlovens § 2.

1765

- Sørge for at nye generasjoner får kunnskap om og erfaring med kristendommens innhold og tradisjoner.

1766

- Styrke innsatsen for bevaring og vedlikehold av kulturhistorisk viktige kirkebygg.

1767

- Opprettholde søndagen som en annerledesdag og beholde de kristne helligdagene som en del av samfunnets felles rytme.

1768

- Sikre finansiering av tusenårsjubileene for innføringen av kristenretten på Moster i 2024 og slaget på Stiklestad i 2030, og etablere et nasjonalt og tverrfaglig forskningsprogram frem mot de nasjonale jubileene.

1769

- Styrke pilegrimssatsingen i Norge i tråd med tidligere vedtatt nasjonal strategi.

1770

1771

Et samfunn med rom for tro og livssyn

1772

Tro og religiøs praksis er en naturlig del av samfunnet. Mennesket er meningssøkende, og nærmere 85

1773

prosent av befolkningen er medlem av et tros- og livssynssamfunn. Tros- og livssynssamfunn er viktige

1774

fellesskapsarenaer, de bidrar til å løse sosiale utfordringer og er viktige kulturbærere. Vi må legge til rette

1775

for et livssynsøpent samfunn som tar menneskers åndelige behov på alvor. Tros- og livssynspraksis må

1776

kunne utfolde seg i det offentlige rom, og tros- og livssynssamfunnene må være partnere i utviklingen av

1777

velferdssamfunnet.

1778

Kristelig Folkeparti vil:

1779

- Føre en aktivt støttende tros- og livssynspolitik med gode finansieringsordninger som likebehandler alle tros- og livssynsamfunn.

1780

- Sikre Den norske kirkes særlige stilling som landsdekkende og demokratisk folkekirke gjennom

1781

- lovgivningen og forutsigbare finansieringsordninger. Den norske kirke skal ha ressurser til sitt oppdrag over hele landet og overfor mennesker i alle livssituasjoner.

1782

1787

- 1788
- 1789
- 1790
- 1791
- 1792
- 1793
- 1794
- 1795
- 1796
- 1797
- 1798
- 1799
- 1800
- 1801
- 1802
- 1803
- 1804
- 1805
- Opprettholde tilskuddsordningen til private kirkebygg og andre gudshus og vurdere om bevilgningene til ordningen er tilstrekkelige.
 - Sørge for tilstrekkelig finansiering til at Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn kan tilby trosopplæring til sine barn og unge.
 - Gi pasienter og eldre i institusjoner, personell i forsvaret og mennesker under kriminalomsorgen god livssynsbetjening og muligheter for samtaler om åndelige og eksistensielle spørsmål.
 - Ha økt aksept for tro og livssyn i kriminalomsorgen, forsvaret, helsetjenesten og eldreomsorgen gjennom å sikre at alle får mat som er akseptabel for religiøse minoriteter, rett til å praktisere sin tro eller sitt livssyn og rett til samtaler med representanter for sitt tros- og livssyn.
 - Arbeide for et kompetanseløft om tro og troens betydning i menneskers liv for ansatte i velferdstjenestene som møter mennesker i sårbare livssituasjoner.
 - Sikre retten til å uttrykke tro gjennom bruk av religiøse symboler, smykker og plagg i det offentlige så lenge dette ikke er til hinder for læring, deltakelse og utførelse av arbeidsoppgaver.
 - Gjennomføre et økonomisk forpliktende løft for diakoni, sosialt arbeid og integreringsarbeid i regi av tros- og livssynssamfunnene, og stimulere til økt samarbeid mellom tros- og livssynssamfunnene og kommunene for å løse sosiale utfordringer.
 - Videreføre ordningen med vigsel i regi av tros- og livssynssamfunn.
 - Understøtte det brede religiondialogiske arbeidet i Norge.

1806 **Styrket trosfrihet**

1807 Tros- og livssynsfriheten er en grunnleggende menneskerettighet og en forutsetning for et fritt samfunn.

1808 Statens fremste oppgave i tros- og livssynspolitikken er å sikre og beskytte tros- og livssynsfriheten. Vi må

1809 tolerere at tros- og livssynssamfunnene og deres medlemmer har verdier og normer som skiller seg fra

1810 storsamfunnets. En sentral del av tros- og livssynsfriheten er også retten til å skifte tro, bryte med sitt tros-

1811 og livssynssamfunn og ha frihet fra negativ sosial kontroll. Alle tros- og livssynssamfunn må følge norsk lov

1812 og menneskerettighetene.

1813 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1814
- 1815
- 1816
- 1817
- 1818
- 1819
- 1820
- Beskytte den enkeltes frihet til selv å velge sin tro og livssyn.
 - Sikre alle tros- og livssynssamfunns rett til å bestemme i lære- og ordningsspørsmål og ansettelser.
 - Anerkjenn barns trosfrihet og rett til å tilhøre og være medlem av et tros- eller livssynssamfunn.
 - Sikre retten til å skifte religiøs tro og gi beskyttelse til mennesker som risikerer forfølgelse etter konvertering. Kompetansen om tro og konvertering må økes i utlendingsforvaltningen.
 - Gi hjelp, støtte og samtaletilbud til mennesker som går eller har gått gjennom vanskelige religiøse bruddprosesser.

1821

17. Et mangfoldig og tilgjengelig kulturliv

1822

Kunst og kultur har en verdi i seg selv, og har stor betydning for den enkelte og som

1823

samfunnsbyggende kraft. Et rikt og variert kulturliv er en av forutsetningene for et levende

1824

demokrati, med ytringsfrihet og en opplyst offentlighet. Kunst og kultur skal utfordre og være

1825

mangfoldig, sterk, uavhengig og tilgjengelig for alle. Frivillighet og personlig engasjement er

1826

bærebjelken i et fritt, sterkt og variert kulturliv, samtidig som det profesjonelle kulturlivet med

1827

dets utøvere og infrastruktur må understøttes.

1828

Kristelig Folkeparti vil:

1829

- Føre en kulturpolitikk som gir rom for både amatører og profesjonelle, og som gjør kunst og kultur tilgjengelig for alle.

1830

1831

- Prioritere løft for lokalkulturen og for barne- og ungdomskultur.

1832

- Bevare språkene i Norge og ta vare på det kollektive samfunnsminnet gjennom vern av kulturarv og kulturminner.

1833

1834

Et mangfoldig og tilgjengelig kunst- og kulturliv

1835

Kunst- og kulturpolitikken skal gi både amatører og profesjonelle muligheten til å sprengre grenser

1836

og utvikle sine skapende evner og gi flest mulig av oss andre varierte kulturopplevelser. Opplevelsen av å

1837

kjenne seg delaktig i noe grensesprengende kan hjelpe oss til å vokse og modnes som mennesker, kjenne

1838

samhørighet med hverandre og styrke vår identitetsfølelse.

1839

Kristelig Folkeparti vil:

1840

- Sikre kunstnerisk frihet fra politisk styring og et mangfoldig kulturliv. Det offentlige skal i særlig grad bidra til å understøtte kunst og kultur av høy kvalitet som ikke ha kommersielt potensial.

1841

- Ha en god balanse mellom å opprettholde de etablerte kulturinstitusjonene, stimulere det frie

1842

- feltet og mer eksperimentelle uttrykksformer.

1843

- Prioritere lokale midler til lokale kulturtilbud som folkebibliotek, skolebibliotek, kulturskoler og frivillig kulturaktivitet.

1844

- Videreutvikle tilbud som fører kulturuttrykk ut der folk er, som «Den kulturelle skolesekken» og «Den kulturelle spaserstokken».

1845

- Styrke sangen som identitetsskaper ved å stimulere til korvirksomheten i Norge.

1846

- Gjennomføre et løft for barn- og ungdomskultur, som gir barn og unge like muligheter til å delta i

1847

- kulturaktiviteter, kulturell ballast, opplæring og glede i møte med ulike kulturuttrykk og større

1848

- mulighet til å skape sin egen frivillighet.

1849

- Styrke kulturskolene som et tilbud til alle som ønsker det, og øke midlene til pedagogisk utvikling.

1850

- Sikre et kulturtilbud av høy kvalitet til mennesker med funksjonsnedsettelse.

1851

- Sikre det profesjonelle kunst- og kulturlivet gode rammevilkår, blant annet gjennom gode

1852

- stipendordninger.

1853

- Bevare og styrke de store kulturinstitusjonene.

1854

- Øke tilskuddene til det frie scenekunstheltet.

1855

- Øke tilskudd til produksjon og publisering av innspilt ny norsk musikk.

1856

- Stimulere til desentralisering i kulturlivet, og sørge for bedre finansiering av kulturinstitusjoner og

1857

- kulturbygg utenfor Oslo-området. Det bør settes av midler til utvidelse av Den nasjonale scene i

1858

- Bergen.

1859

- Utvikle ordninger som gjør det mer attraktivt for private å understøtte kunst- og kulturlivet.

1860

1861

1862

- 1863 • Ha rammevilkår som legger til rette for en innovativ og konkurransedyktig film- og mediebransje
1864 som kan utvikle film og andre audiovisuelle produksjoner på norsk og samisk av høy kvalitet.
1865 • Verne om opphavsretten, og implementere EUs opphavsdirektiv på en måte som særlig
1866 anerkjenner opphavere. Kompensasjonsordningen for privatkopiering må økes.

1867 **Språk og litteratur**

1868 Språk er grunnlaget for tenkning og samhandling, en viktig del av kulturarven og en forutsetning for
1869 deltakelse i demokratiet. Vi må aktivt sikre gode bruks- og opplæringsvilkår for de offisielle språkene i
1870 Norge og de to likestilte målformene i norsk. Samtidig må det legges til rette for kvalitet, bredde og
1871 mangfold i innhold og sjangere både innen fag- og skjønnlitteratur.

1872 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1873 • Sikre en reell likestilling mellom bokmål og nynorsk i Norge. Et språk i mindretallsposisjon har et
1874 vanskeligere utgangspunkt enn et språk som benyttes av flertallet. Det må derfor være en
1875 prioritert oppgave å løfte nynorskens status som bruksspråk, og fjerne hindringer som
1876 nynorskbrukere møter.
- 1877 • Føre en aktiv politikk som sikrer rettighetene til brukere av minoritetsspråkene og tegnspråk.
1878 • Innføre en sanksjonsmulighet for brudd på språkloven.
1879 • Verne om og styrke de sentrale virkemidlene i litteraturpolitikken, Norsk kulturråds
1880 innkjøpsordninger, merverdiavgiftsfritak og fastprisordningen for nye bøker.
1881 • Øke den offentlige støtten til å skrive, oversette, utgi og låne sakprosa gjennom
1882 innkjøpsordningene i Kulturrådet, og øke antall hjemler til forfattere og oversettere av sakprosa
1883 gjennom Statens kunstnerstipend.
1884 • Satse på folke- og skolebibliotekene, blant annet gjennom å styrke arbeidet med digitale
1885 plattformer og nye modeller for drift av bibliotek.
1886 • Styrke de nasjonale leseprosjektene.

1887 **Kulturarv og kulturminnevern**

1888 Gode arkiv og museer tar vare på det kollektive samfunnsminnet, og disse institusjonene har en viktig
1889 demokratisk samfunnsrolle når det gjelder å utvikle og formidle kunnskap om vår historie og samtid.
1890 Kulturminnene og kulturmiljøene vi tar vare på og sikrer for ettertiden er viktige kilder til kunnskap og
1891 opplevelser og for utviklingen av lokalsamfunn.

1892 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1893 • Føre en bevisst arkivpolitikk for å sikre dokumentasjon om samfunnet som skal kunne brukes til å
1894 forstå samtid og fortid, og til å bevare og videreutvikle Norge som rettsstat og demokrati.
- 1895 • Sikre gode rammevilkår for landets museer, og sørge for at museumssektoren har autonomi til å
1896 reise kritiske spørsmål både ved fortiden og samtiden.
- 1897 • Realisere et nytt Vikingetidsmuseum.
1898 • Gjennomføre et kulturminneløft hvor mennesker, frivillige, organisasjoner og lokale lag og
1899 foreninger står sentralt.
1900 • Øke bevilgningene til Kulturminnefondet.
1901 • Arbeide aktivt for å begrense forfall og tap av Norges bygningsarv.
1902 • Etablere et eget bevaringsprogram for kulturhistorisk viktige kirkebygg.
1903 • Styrke tradisjonshåndverksfagene, både i den videregående utdanningen og gjennom
1904 studieforbundene.

1905

18. Trygghet i hverdagen

1906

Den enkelte og samfunnet har behov for trygghet og rettferdighet. Kriminalitet truer menneskers liv, helse og frihet samt deres verdier, og undergraver tilliten i samfunnet. Vi må bekjempe kriminalitet gjennom forebygging, et tilgjengelig og tilstedeværende politi, en effektiv straffeprosess og en kriminalomsorg med kapasitet til å ta imot og rehabilitere straffedømte.

1907

1908

1909

1910

1911

Kristelig Folkeparti vil:

1912

- Prioritere arbeidet med å forebygge kriminelle handlinger, og sikre kapasitet og kompetanse i politiet til å etterforske og straffeforfølge i et kriminalitetsbilde i endring.

1913

1914

- Forsterke kriminalomsorgens evne til å hjelpe straffedømte tilbake til et liv uten involvering i kriminalitet.

1915

1916

- Føre en human, rettferdig og ansvarlig asylpolitikk som styrker asylsøkeres rettsikkerhet.

1917

Forebygging av kriminalitet

1918

Forebygging er det beste verktøyet i kampen mot kriminalitet. Kriminelle handlinger forebygges blant annet ved å bygge moralske barrierer mot kriminalitet, hindre rekruttering til kriminelle miljøer og avskrekking gjennom straff og andre negative konsekvenser. Tiltakene bør rettes mot barn og unge, og deres familier. Synlig politi i lokalmiljøet har en klart forebyggende effekt.

1919

1920

1921

1922

Kristelig Folkeparti vil:

1923

- Opprettholde en bemanning på 2 polititjenestepersoner per 1000 innbygger, og at responstid og tilstedeværelse er god over hele landet. Politi- og lensmannsetaten skal være desentralisert.

1924

- Sikre at politiet har tilstrekkelige ressurser til å kunne prioritere det forebyggende arbeidet.

1925

- Legge til rette for samarbeid mellom politiet, barnehage, skole og sivilsamfunn for å bygge og vedlikeholde moralske barrierer mot kriminalitet, og redusere rekruttering til kriminelle miljøer og aktiviteter.

1926

1927

1928

- Etablere et nytt program for sterkere involvering av foreldre i det kriminalitetsforebyggende arbeidet.

1929

1930

- Stimulere til frivillige avtaler mellom foreldre på ungdomsskoler og lokalt politi om felles innetider for barn mellom 13 og 16 år, etter inspirasjon fra den islandske modellen.

1931

1932

- Føre en skjenke- og alkoholpolitikk som reduserer antallet kriminelle handlinger begått i alkoholpåvirket tilstand.

1933

1934

- Beholde det generelle straffenivået, men åpne for mindre justeringer der straffenivået oppleves urimelig. Straffene skal ha både en individualpreventiv og en allmennpreventiv effekt.

1935

1936

- Arbeide for økt strafferamme for overgrep mot barn, og produksjon, oppbevaring og deling av bilder og film av overgrep mot barn.

1937

1938

- Si nei til all legalisering av bruk og besittelse av narkotiske stoffer.

1939

- I større grad åpne for alternativer til straff for personer med tunge utfordringer knyttet til rus og/eller psykiatri.

1940

1941

- Redusere gevinsten ved kriminelle handlinger, blant annet ved å åpne for mer effektiv inndragning av midler som er ervervet gjennom kriminalitet.

1942

1943

1944

Kriminalitetsbekjempelse

1945

Samlet sett har kriminaliteten gått noe ned de siste årene, men kriminalitetsbildet er i stadig utvikling og kriminaliteten tar stadig nye former. Noen alvorlige former for kriminalitet har blitt vanligere.

1946

1947 Kriminaliteten har blitt mer mobil, og skjer ofte både på tvers av politidistrikter og landegrensener.
1948 Digitalisering gjør både tradisjonelle og nyere former for kriminalitet mulig.

1949 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1950 • Sikre at politiet har kompetanse, kapasitet og tilgang til verktøy og metoder som setter dem i stand til å forebygge, avverge og etterforske kriminalitet.
- 1951
- 1952 • Ansette flere politifolk i operativ tjeneste og etterforskning.
- 1953 • Videreføre ordningen med fremskutt lagring av våpen i politibiler, og tillate punktbevæpning på utsatte steder som et alternativ til generell bevæpning.
- 1954
- 1955 • Bekjempe vold og overgrep på nett.
- 1956 • Sikre politiets mulighet til å kunne forfølge digital kriminalitet, blant annet ved å pålegge ekomleverandører å lagre IP-adresser over en periode.
- 1957
- 1958 • Forbedre samarbeidet mellom politiet, skattemyndighetene, Nav og Arbeidstilsynet for å bekjempe økonomisk kriminalitet og arbeidslivskriminalitet.
- 1959
- 1960 • Kartlegge hvor mange ofre for menneskehandel det finnes i Norge, for å sørge for tilstrekkelig med ressurser og effektive tiltak.
- 1961
- 1962 • Sikre at politiet har kapasitet til å etterforske og straffeforfølge bakmenn i menneskehandelsaker.
- 1963 • Følge opp at ressursene som blir gitt faktisk blir brukt til sitt formål.
- 1964 • Ha et tett samarbeid med EU og internasjonale organisasjoner for å bekjempe grenseoverskridende kriminalitet og handel med narkotika, våpen og mennesker.
- 1965
- 1966 • Følge opp og styrke opptrappingsplanene mot vold og overgrep mot barn, og vold i nære relasjoner.
- 1967 • Politiets kompetanse og kapasitet til forebygging og etterforskning av vold, voldtekter og seksuelle overgrep må styrkes.
- 1968
- 1969 • Vurdere nye virkemidler for å bekjempe grov kriminalitet begått av barn, blant annet ved å styrke samarbeidet mellom politi, barnevern og skole, og forbedre ordningen med ungdomsstraff og ungdomsoppfølging.
- 1970
- 1971
- 1972 • Opprettholde forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester.
- 1973 • Innføre en lovbestemmelse som tydeliggjør at voldtekt defineres som seksuell omgang uten fritt samtykke.
- 1974

1975 **Ofre for kriminalitet**

1976 Samfunnet har et ansvar for å ivareta og følge opp ofre og pårørende til ofre for kriminalitet.
1977 Straffeprosessen skal bidra til rettferdighet, og ofre og pårørende skal ivaretas i straffesaksbehandlingen.

1978 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1979 • Ivareta og følge opp ofre for vold og overgrep ved å sikre dem beskyttelse, og fullfinansiere voldtektsmottak, krisesentre, incestsentre og ettervern for incestofre. Voldtekts ofre skal ha krav på gratis psykisk helsehjelp, og tilgang til hjelpeinstanser over hele landet.
- 1980
- 1981 • Sørge for et helhetlig tilbud og oppfølging av ofre for menneskehandel, og gi oppholdstillatelse til personer som det er sannsynliggjort at er ofre for menneskehandel.
- 1982
- 1983 • Arbeide for at omvendt voldsalarm idømmes og tas i bruk i større grad.
- 1984
- 1985 • At ofre og deres pårørende skal informeres når personer som er dømt for drap eller særlig alvorlige overgrepssaker slippes ut av fengsel, og at gjerningspersoner kan ilegges bosteds- og oppholdsforbud i hjemkommuner til ofre og deres pårørende.
- 1986
- 1987

1988 **Rettergang og kriminalomsorg**

1989 Rettsstaten skal sikre den enkeltes krav på rettssikkerhet, rettferdighet og likhet for loven, og samfunnets
1990 behov for beskyttelse. Domstolene og kriminalomsorgen må sikre en rettferdig og effektiv straffeprosess,
1991 soning med godt innhold uten nevneverdig kø, og hjelpe innsatte til å komme tilbake til et liv uten
1992 involvering i kriminalitet.

1993 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 1994 • Gjennomgå ordningen med fri rettshjelp med tanke på styrke denne.
- 1995 • Sikre en effektiv straffeprosess uten at rettssikkerheten svekkes.
- 1996 • Styrke domstolenes uavhengighet.
- 1997 • Ha flere soningsplasser for de under 18 år.
- 1998 • Holde soningskøene nede gjennom å sørge for tilstrekkelig kapasitet i kriminalomsorgen.
- 1999 • Sikre at innsatte får tilbud om utdanning, arbeidspraksis, helsehjelp, tilbud om rusbehandling og et
2000 godt samtaletilbud i fengselet.
- 2001 • Sørge for at personer som er ferdig med sin soning følges opp med tilbud om arbeid, bolig og
2002 botrening og hjelp til å komme i kontakt med nettverk utenfor et kriminelt miljø.
- 2003 • Støtte organisasjoner som arbeider for å hjelpe innsatte tilbake til samfunnet etter endt soning.
- 2004 • Sikre likeverdige soningsforhold for kvinner og menn.
- 2005 • Redusere bruken av isolasjon i fengsel.

2006 **Rettsikkerhet for asylsøkere og innvandrere**

2007 Retten til å søke om asyl i et annet land dersom man opplever å bli forfulgt eller drevet på flukt i sitt
2008 hjemland er en menneskerettighet. De som har et reelt behov for beskyttelse skal få opphold, mens de som
2009 ikke har beskyttelsesbehov må reise tilbake. Det er viktig å få avklart asylsøknader så raskt som mulig
2010 samtidig som det blir en forsvarlig og grundig nok behandling.

2011 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 2012 • Verne om asylinstituttet. Norsk asylpraksis må være forankret i Flyktningkonvensjonen og dens
2013 tilleggsprotokoller.
- 2014 • Arbeide for å redusere antall asylsøkere uten beskyttelsesbehov, raskere bosetting av personer
2015 som får opphold og rask retur av personer uten lovlig opphold i Norge.
- 2016 • Ta utgangspunktet i barnets beste og legge stor vekt på barnas situasjon i behandlingen av
2017 asylsaker som omhandler barn og deres omsorgspersoner.
- 2018 • Redusere saksbehandlingstiden for asylsøknader og familiegjenforening.
- 2019 • At internering begrenses til kun de tilfellene der det foreligger straffbare handlinger til grunn for
2020 avslaget.
- 2021 • At personer som dømmes for vold mot ektefelle som er kommet til Norge ved familieetablering skal
2022 miste retten til ny familieetablering ved en senere anledning.
- 2023 • At papirløse skal få tilgang og helsehjelp utover øyeblikkelig hjelp.
- 2024 • Utvide ordningen med amnesti for eldre ureturnerbare asylsøkere.
- 2025 • At FNs barnekonvensjon og prinsippet om barns beste skal være styrende i asylopolitikken.
- 2026 • At barnevernet skal ha omsorgsansvaret for enslige mindreårige asylsøkere mellom 15 og 18 år.
- 2027 • At asylsøkere som har sannsynliggjort sin identitet skal få midlertidig arbeidstillatelse mens
2028 asylsøknaden behandles.
- 2029 • Innføre topartsprosess i Utlendingsnemnda (UNE).
- 2030 • Øke antallet timer gratis rettshjelp.
- 2031 • Avskaffe tidsbegrenset oppholdstillatelse kun til 18 fylte år for enslige mindreårige asylsøkere.

- 2032 • Gi ungdom med endelig avslag rett til skole mens de venter på utreise eller ny behandling av søknaden.
- 2033
- 2034 • Gjeninnføre rimelighetsvilkåret i internfluktvurderingen i asylsaker.
- 2035 • Innføre en definisjon av statsløshet i lovverket, en statsløshetprosedyre og et eget oppholdsgrunnlag for statsløse.
- 2036
- 2037 • Styrke rettsikkerheten for konvertitter i Norge, og heve kompetansen på trosforfølgelse og konvertitter i utlendingsforvaltningen.
- 2038
- 2039 • Sikre at konverteringssaker blir behandlet i nemndmøter med personlig oppmøte.
- 2040 • At risikovurderingen for konvertitter bygger på en konkret troverdighetsvurdering av søkerens tros-identitet uten spekulative vurderinger av hvordan han/hun vil innrette seg etter forfølgelsesfaren ved retur. I denne vurderingen må uttalelser fra prester, pastorer, menighetsledere og menigheter vektlegges.
- 2041
- 2042
- 2043
- 2044 • Etablere nye retningslinjer for trosidentitet som tar utgangspunkt i UNHCRs retningslinjer om religionsbasert asylansøring. Femtrinns-modellen som brukes i LHBTI-saker bør benyttes for å unngå å sende konvertitter tilbake til forfølgelse eller til å måtte skjule sin tro/trosidentitet ved retur.
- 2045
- 2046
- 2047
- 2048 • Beskytte religiøse minoriteter og konvertitter på asylmottakene slik at de ikke utsettes for trakassering og angrep.
- 2049
- 2050

2051 19. Trygge og omstille norsk økonomi og velferd

2052 **Verdier må skapes før de kan deles. Orden i økonomien, høy sysselsetting og verdiskaping er**
2053 **avgjørende for tryggheten til enkeltmennesker og familier, og for å sikre velferdssamfunnets**
2054 **bærekraft over tid. I årene som kommer må norsk økonomi omstilles, slik at det gjennomføres**
2055 **et grønt skifte og skapes nye jobber i fastlandsøkonomien.**

2056 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 2057 • Føre en ansvarlig og forutsigbar økonomisk politikk som gir trygghet for innbyggere og bedrifter
2058 over hele landet.
- 2059 • Følge handlingsregelen og tilpasse pengebruken og nye satsinger til situasjonen i økonomien.
- 2060 • Fortsette omstillingen i økonomien slik at den stimulerer til et grønt skifte og grønn
2061 konkurransekraft.

2062 **Sosial markedsøkonomi på norsk**

2063 Den kristendemokratiske tanken om en sosial markedsøkonomi handler om å kombinere økonomisk frihet,
2064 eiendomsrett og verdiskaping med sosial balanse og rettferdighet. Samfunnet trenger mennesker som vil
2065 skape og satse, og politikken må stimulere til entreprenørskap og eierskap. Samtidig må fellesskapet ha en
2066 klar regulerende rolle for å sikre at markedet tjener mennesker, fellesskap og miljø.

2067 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 2068 • Føre en økonomisk politikk som bidrar til økt produktivitet, økte investeringer og verdiskaping.
- 2069 • Styrke det private eierskapet og selveierdemokratiet i den norske økonomien gjennom tiltak som
2070 sikrer at flere deltar i økonomien som eiere i bedriftene.
- 2071 • Sikre statlig eierskap der dette er nødvendig for å sikre sentrale samfunnsoppgaver,
2072 kompetansemiljøer og hovedkontorfunksjoner.
- 2073 • Verne hovedprinsippene i dagens arbeidsmiljølov, og sikre et omstillingsdyktig arbeidsliv med
2074 trygghet for arbeidstakere, seriøse arbeidsgivere og et velfungerende og effektivt
2075 trepartssamarbeid.
- 2076 • Vurdere tiltak for å stimulere til høyere organisasjonsgrad i arbeidslivet, blant annet ved å øke
2077 fagforeningsfradraget.
- 2078 • Arbeide for å motvirke ufrivillig deltid og gi alle som ønsker det hele stillinger.
- 2079 • Arbeide for å redusere bruken av midlertidige stillinger.
- 2080 • Skjerpe innsatsen mot useriøse markedsaktører og stille strenge etiske krav til alle som skal selge
2081 varer og tjenester.
- 2082 • Styrke samarbeid mellom ulike aktører i både offentlig og privat sektor og delta i internasjonalt
2083 samarbeid for å bekjempe økonomisk kriminalitet og cyberangrep.
- 2084 • Forsterke innsatsen mot arbeidslivskriminalitet og svart økonomi, blant annet ved å styrke
2085 Arbeidstilsynet og sentrene mot a-krim.
- 2086 • Sikre gode rettigheter for forbrukerne. Forbrukerne har krav på god informasjon om varene og
2087 tjenestene de kjøper, og god informasjon om hvilke rettigheter og plikter de har. Det skal finnes
2088 gode ordninger for konfliktløsning mellom kjøpere og selgere.
- 2089 • Arbeide for å bedre forbrukernes rett til å ikke bli utsatt for uønsket markedsføring.
- 2090 • Opprettholde forbudet mot reklame for alkohol, tobakk og pengespill, og forbudet mot
2091 markedsføring rettet mot barn.
- 2092 • Innføre en menneskerettighetslov/etikkinformasjonslov for næringslivet (se kap. 4).
- 2093 • Arbeide for å begrense forbruksgjeld i Norge, og underlegge bankene strenge reguleringer.

2094 **En grønn økonomi**

2095 Økonomisk vekst kan føre til økt forbruk av naturressurser og forurensning. Hvis det ikke tas hensyn til
2096 miljøet vil naturen ødelegges slik at grunnlaget for videre økonomisk verdiskaping faller bort. En
2097 fremtidsrettet økonomisk politikk må ta hensyn til naturens tålegrense og klimaendringer, og utvikle
2098 grønne markeder som driver teknologiutviklingen i miljøvennlig retning.

2099 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 2100 • Forsterke det grønne skatteskiftet ved å gjøre det billigere å gjøre miljøvennlige valg og dyrere å
2101 forurense.
- 2102 • Omdirigere offentlige investeringer til grønne sektorer og initiativer.
- 2103 • Stimulere til økonomisk vekst som ikke i like stor grad tærer på naturressurser, slik som
2104 tjenesteproduksjon.
- 2105 • Stimulere til en sirkulær økonomi for å utnytte ressurser bedre, og hindre at ressurser kommer på
2106 avveie. Skatte- og avgiftssystemet må sikre at det lønner seg å gjenbruke, gjenvinne og dele,
2107 fremfor å hente ut jomfruelige ressurser.
- 2108 • Legge til rette for en delingsøkonomi der privatpersoner deler på underutnyttede ressurser.
- 2109 • Utvikle mål for brutto nasjonal livskvalitet som et supplement til bruttonasjonalprodukt, for å unngå
2110 at økonomisk vekst blir det eneste og altoverskyggende målet for samfunnsutviklingen.

2111 **Skatter og avgifter**

2112 Skatte- og avgiftssystemet skal brukes for å oppnå viktige samfunns mål. Skattene og avgiftene skal bidra
2113 til et samfunn med velferd for alle, små forskjeller, god folkehelse og mindre forurensning. Samtidig skal
2114 skattesystemet bidra til arbeidsdeltakelse, styrket konkurransekraft og økt verdiskaping.

2115 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 2116 • Holde skatte- og avgiftsnivået om lag på dagens nivå, men øke bruttobeskatning av de høyeste
2117 inntektene.
- 2118 • Sikre skattesystemets legitimitet ved å videreutvikle enkle og rettfærdige regler, redusere
2119 mulighetene for uthuling og bekjempe svart økonomi og skatteunndragelser.
- 2120 • Arbeide for at eventuelle reduksjoner i personbeskatningen kommer brede grupper til gode.
- 2121 • Ha lavere skatt på arbeidende kapital enn øvrig formuesskatt, for å bidra til investeringer i norsk
2122 næringsliv.
- 2123 • Arbeide for et bærekraftig bilavgiftssystem, som sikrer at det er lønnsomt å kjøpe nullutslippsbiler.
- 2124 • Gi kommunene handlingsrom til å fastsette eiendomsskatt innenfor 7 promille.
- 2125 • I større grad ta i bruk ressursrentebeskatning for sikre bidrag fra næringer som nytter fellesskapets
2126 ressurser, og at det skal være en rimelig fordeling av skatteinntektene mellom stat og kommune
2127 (dissens Ingelin Noresjø og Ola T. Lånke).
- 2128 • Øke veibruksavgiften på bensin og diesel.
- 2129 • Redusere flyseteavgiften på kortbanenettet, og øke den på andre flyreiser.
- 2130 • Beholde et avgiftsnivå på alkohol og tobakk som bidrar til et lavest mulig forbruk.
- 2131 • Avvikle taxfree-ordningen.
- 2132 • Gjennomføre en folkehelsereform av avgiftssystemet for matvarer. I denne reformen skal frukt,
2133 grønt, bær og rene sjømatprodukter fritas for merverdiavgift. Reformen skal være provenynøytral
2134 (verken føre til økte ugifter eller inntekter for staten) og ta utgangspunkt i helsemyndighetens
2135 kostholdsanbefalinger.
- 2136 • Øke grensen for skattefradrag ved gaver til frivillige og ideelle organisasjoner og trossamfunn.

- 2137 • Innføre en skatt på digitale, multinasjonale selskaper for å motvirke skatteplanlegging og
2138
overskuddsflytting dersom OECD-arbeidet om en felles, multilateral skattlegging ikke fører frem.
2139 • Støtte opp om internasjonale initiativ i kampen mot skatteparadis, og styrke land til land-
2140 rapporteringen.
2141 • Trekke Norfund ut av investeringer i skatteparadiser.

2142 **Et bærekraftig velferds- og pensjonssystem**

2143 Det økonomiske handlingsrommet vil i årene fremover bli påvirket av at petroleumsinntektene reduseres,
2144 at økonomien skal omstilles i et grønt skifte og at det blir færre arbeidstakere per pensjonist. Det er en stor
2145 oppgave å sikre et økonomisk bærekraftig fundament for fremtidens velferds- og pensjonssystem.

2146 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 2147 • Trygge hovedlinjene i velferds- og pensjonssystemet gjennom en ansvarlig økonomisk politikk og
2148 forvaltning av petroleumsformuen.
- 2149 • La hovedprinsippene i pensjonsreformen ligge fast, men etter evalueringen av denne reformen
2150 vurdere justeringer for å sikre et mer bærekraftig pensjonssystem for fremtiden. Det bør også
2151 vurderes justeringer av reformen som sikrer rettferdig fordeling i et kjønnsperspektiv.
- 2152 • Arbeide for at offentlige og private pensjonsordninger i større grad harmoniseres, for på denne
2153 måten å skape bærekraft og større mobilitet mellom offentlig og privat sektor.
- 2154 • Foreslå en lovendring som sikrer prinsippet om pensjon fra første krone, på bakgrunn av et
2155 forarbeid av et partssammensatt utvalg.
- 2156 • Øke minstepensjonen med 15 000 kroner i året.
- 2157 • Sikre at pensjonene reguleres etter gjennomsnittet av lønns- og prisvekst.
- 2158 • Utrede og vurdere å heve alderen for rett til redusert arbeidstid fra 62 til 65 år, og alderen for en
2159 ekstra ferieuke fra 60 til 63 år.
- 2160 • Følge opp Sysselsettingsutvalgets anbefalinger om en omlegging av sykepengeordningen, slik at
2161 arbeidsgiverne motiveres til å få langtidssykmeldte tilbake til arbeid og arbeidstakerne kan bruke
2162 gradert sykmelding i større grad.
- 2163 • Sett ned en «ansvarskommisjon» som skal vurdere hvilke oppgaver og ansvar som kan overtas av
2164 familier, sivilsamfunn og lokalmiljøer. En bedre ansvarsfordeling vil styrke den delen av samfunnet
2165 som ligger mellom staten og markedet, og sikre velferdsstatens bærekraft.

2166 **Fornye, forenkle og forbedre offentlig sektor**

2167 Offentlige tjenester og forvaltning skal være brukerorientert, effektiv, resultatorientert og moderne. Dette
2168 krever en offentlig sektor som tar i bruk nye arbeidsmetoder og ny teknologi.

2169 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 2170 • Fortsette arbeidet med digitalisering av offentlige tjenester i tråd med føringene i Digital Agenda
2171 for Norge. IKT-sikkerheten må ivaretas og tilpasses et nytt trusselbilde.
- 2172 • Forsterke samarbeidet om digitalisering med kommunesektoren, herunder tiltak for økt bruk av
2173 velferdsteknologi og digitale verktøy og læringsressurser i skolen.
- 2174 • Forsterke innsatsen for klart språk i forvaltningens kommunikasjon med innbyggerne.
- 2175 • Sørge for bedre etterlevelse av regelverk om universell utforming av IKT-løsninger i offentlig
2176 sektor.
- 2177 • Kartlegge og vurdere hvordan statlige publikumstjenester kan legges til kommunale servicekontor
2178 for å bidra til en effektiv forvaltning og god tilgjengelighet.

- 2179 • Sikre at staten er en moderne og attraktiv arbeidsgiver som evner å rekruttere, utvikle og beholde
2180 kompetente medarbeidere.
2181 • Arbeide for å holde lederlønningene i offentlig forvaltning og offentlige eide selskaper på et
2182 moderat nivå.

2183 **Statens pensjonsfond utland**

2184 Statens pensjonsfond utland (SPU) er et av verdens største investeringsfond. Det er viktig at fondet
2185 fortsatt forvaltes basert på faglige vurderinger ut fra et mål om høyest mulig avkastning til moderat risiko,
2186 men med klare etisk motiverte utelukkelseskriterier.

2187 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 2188 • Styrke Norges Bank og forvaltningen av Statens pensjonsfond utland (SPU) ved å følge opp
2189 Gjedrem-utvalgets forslag om å skille ut fondsforvaltningen i et eget statlig særlovselskap.
2190 • Øke de særskilte miljømandatene i SPU.
2191 • Legge til rette for gradvis økte investeringer i unotert infrastruktur for fornybar energi innenfor de
2192 særlige miljømandatene.
2193 • Trekke SPU ut av alkohol- og våpenproduserende selskaper.
2194 • Innlemme skatteetikk i uttrekkskriteriene for SPU.
2195 • Innføre etiske retningslinjer også for norske kommuner og fylkeskommuners investeringer i aksjer
2196 og obligasjoner i utlandet, etter modell fra SPU's etiske retningslinjer og UNCTADs retningslinjer.

2197

20. Lønnsomme arbeidsplasser i hele landet

2198 **Å gi alle en jobb og å ta vare på og skape arbeidsplasser over hele landet er et verdispørsmål.**
2199 **Arbeidsplasser og lønnsomme næringer utgjør ryggraden i det norske velferdssamfunnet. Vi**
2200 **må skape flere nye jobber for å gi enkeltmennesker mulighet til å leve frie og selvstendige liv,**
2201 **for at familiene og de nære fellesskapene skal kunne være trygge og for å beholde livskraftige**
2202 **lokalsamfunn. Norge har rike naturressurser og sterke kunnskapsmiljøer over hele landet.**
2203 **Dette legger et godt grunnlag for gründerskap og innovasjon. KrF vil føre en fremtidsrettet**
2204 **næringspolitikk som legger til rette for et skapende, konkurransedyktig og grønt næringsliv.**

2205 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 2206 • Legge til rette for en kultur for entreprenørskap og nyskaping som gir lønnsomme, grønne
2207 arbeidsplasser over hele landet.
- 2208 • Ta vare på og gi gode rammevilkår til de sterke norske næringene knyttet til industri, maritim
2209 virksomhet og reiseliv.
- 2210 • Ha et særlig fokus på landbruk, skogbruk, fiskeri og havbruk som distriktsbaserte næringer med
2211 stort vekstpotensial basert på bærekraftig utnyttelse av fornybare ressurser.

2212 **Kultur for nyskaping**

2213 Norge trenger en høy innovasjons- og omstillingsevne for å styrke vår konkurransekraft og for å skape nye
2214 arbeidsplasser i fremtiden. Vi må skape en kultur for gründerånd, entreprenørskap og nyskaping, ikke bare i
2215 privat næringsliv men også i offentlig sektor og blant ideelle aktører.

2216 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 2217 • Ha gründerskap og entreprenørskap som tema i hele utdanningsløpet og legge til rette for elev- og
2218 ungdomsbedrifter.
- 2219 • Gjøre det lettere å starte sin egen virksomhet og skape nye arbeidsplasser ved å gi gode rammer for
2220 gründere og oppstartsselskaper og styrke tilgangen til risikokapital, blant annet ved å forsterke
2221 ordninger som Forny, Såkorn og Pre-såkornfond.
- 2222 • Opprette en ny ordning i virkemiddelapparatet med tilstrekkelig tapsavsetning for investering i
2223 kommersialiseringen innen kategorien grønn disruptiv innovasjon og teknologi.
- 2224 • Sikre de sosiale rettighetene til selvstendig næringsdrivende som starter egen bedrift.
- 2225 • Styrke innsatsen til den offentlige investeringen i forskning og innovasjon (Fol) og forsterke
2226 samspillet mellom næringsliv, kunnskaps- og forskningsmiljøer og det offentlige
2227 virkemiddelapparatet. SkatteFUNN skal videreføres.
- 2228 • Ha gode ordninger som stimulerer næringslivets egen forsknings- og utviklingsaktivitet, og
2229 videreføre satsingen på næringsrettet forskning og utvikling.
- 2230 • At tilskuddsordninger, låne- og garantiordninger bør prioritere prosjekter med høy innovasjonsgrad
2231 og en tydelig forretningsplan fra dag én.
- 2232 • Stimulere til innføring av kommunale eller interkommunale gründerplaner over hele landet, med
2233 mulighet for matchingsmidler etter gitte, faglige retningslinjer. Hensikten er å sikre et sterkere og
2234 mer kontinuerlig fokus på gründerskap, etablere tettere kobling mellom kommunenes
2235 næringsavdeling og lokalt næringsliv/landbruk, samt mer forskningsbasert virkemiddelbruk.
- 2236 • Etablere "SKALA 2025" - en regional satsing på akseleratorer for små og mellomstore bedrifter
2237 etter en felles nasjonal modell, med hensikt å skape ny vekst i etablerte små og mellomstore
2238 bedrifter over hele landet gjennom innovasjon og/eller ny satsing på eksport.

- 2239 • Stimulere til mer sosialt entreprenørskap ved blant annet å opprette et fond for sosial innovasjon,
2240 som skal støtte oppstart av nye, ideelle prosjekter som har til hensikt å løse sosiale utfordringer.
2241 • At virkemiddelapparatet skal støtte opp under og sikre investeringsmidler til kvinnelig gründerskap.

2242 **Lønnsomme bedrifter over hele landet**

2243 Et sterkt, mangfoldig og konkurransedyktig næringsliv med arbeidsplasser skaper trygghet, livskvalitet og
2244 velferd. Bedriftene må ha rammebetingelser som stimulerer til nyetableringer, vekst og utvikling.
2245 Næringspolitikken må særlig bidra til å styrke de små og mellomstore bedriftene, som er ryggraden i norsk
2246 næringsliv, og bidra til norsk og lokalt eierskap.

2247 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 2248 • Sikre næringslivet gode og forutsigbare rammevilkår og tilgang på risikovillig kapital. De
2249 næringspolitiske virkemidlene og skattesystemet bør innrettes på en måte som stimulerer til
2250 nyskaping og nye arbeidsplasser (se også kap. 19).
- 2251 • Gjennomføre en forenklingsreform: Næringslivets rapporteringer og søknadsprosesser må
2252 forenkles. Unødige lover, forskrifter og regler må fjernes, med mål om å redusere næringslivets
2253 kostnader med 10 mrd kroner i perioden 2021 – 2025. Det bør særlig legges vekt på å få til
2254 forenklinger for små og mellomstore bedrifter. Digitale verktøy bør tas i bruk for å sikre at
2255 opplysninger bare må rapporteres én gang og det bør etableres én inngang til
2256 virkemiddelapparatet.
- 2257 • Ta vare på Norges sterke industrimiljøer, og sikre dem rammevilkår som gjør det mulig å omstille
2258 virksomheten i møte med endrede konkurransevilkår, teknologiske endringer og et grønt skifte.
2259 Norsk kraftkrevende industri skal fortsatt sikres tilgang til ren og billig kraft.
- 2260 • Sikre rammevilkårene for bygg-, anleggs- og eiendomsnæringen ved å opprettholde aktivitet og
2261 verdiskapingen i hele Norge basert på klima- og miljøvennlige løsninger.
- 2262 • Styrke Norges rolle som skipsfartsnasjon og legge til rette for en fortsatt sterk maritim næring.
2263 Rederinæringen må ha forutsigbare rammevilkår og en skatteordning tilsvarende det man har i
2264 Europa. Nettolønnsordningen for norske sjøfolk skal opprettholdes.
- 2265 • Legge til rette for verdiskaping og lønnsomhet i reiselivsnæringen og styrke merkevarebyggingen
2266 av Norge som turistmål.
- 2267 • I dialog med reiselivsnæringen foreta nødvendige lovendringer for å sikre kommunene
2268 selvbestemmelse i spørsmålet om turistskatt eller andre former for brukerbetaling. Inntektene skal
2269 tilbakeføres til reiselivsnæringen og tiltak som kan øke kvaliteten på reiselivsproduktene.
- 2270 • Sørge for at Norge er et attraktivt land å etablere nye teknologibedrifter i.

2271 **Grønn verdiskaping**

2272 Norge har gode forutsetninger for å lede an i det grønne skiftet. En "grønn markedsøkonomi" må sørge for
2273 bærekraft i produksjon og forbruk, og verdiskapingen må skje på en måte som ikke skader miljø eller som
2274 reduserer klimagassutslipp.

2275 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 2276 • Bidra til teknologiutvikling og realisering av prosjekter innen havvind og karbonfangst og -lagring.
2277 • Legge til rette for at det statseide investeringsselskapet Nysnø har nok kapital til å kunne investere
2278 kraftfullt i selskaper som løser klimautfordringer på en smart og lønnsom måte.
- 2279 • Øke bruken av hydrogen og etablere nye verdikjeder for å skape ny industri, og bidra til at
2280 hydrogenløsninger kan kommersialiseres.

- 2281 • Fremme ny industri knyttet til gjenbruk av karbonutslipp.
- 2282 • Utvikle ny bioindustri basert på økt bruk av fornybare skogressurser og restprodukter fra dagens
- 2283 skogsindustri i Norge. Omsetningskravet for bærekraftig biodrivstoff bør opprettholdes og styrkes
- 2284 for å sikre en forutsigbar utvikling innen bioindustrien.
- 2285 • Stimulere til ytterligere grønn vekst og konkurransekraft i norsk maritim næring.

2286 **Levende landbruk over hele landet**

2287 Landbruket og skogbruket er viktige deler av norsk næringsliv og skaper bosetting, aktivitet, arbeidsplasser
2288 og betydelige ringvirkninger i mange lokalsamfunn i hele landet. Det å være bonde og produsere mat er et
2289 av de viktigste yrkene vi har. KrF vil legge til rette for et aktivt, bærekraftig og fremtidsrettet landbruk som
2290 utnytter ressurser til matproduksjon i hele landet. Det må være rom for både små, mellomstore og større
2291 bruk for å sikre matproduksjon i alle deler av landet med ulikt ressursgrunnlag. Norsk landbruk og
2292 skogbruk er, og skal være, en nøkkelaktør i det grønne skiftet og i morgendagens grønne næringsliv.

2293 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 2294 • Øke selvforsyningen og matvareberedskapen gjennom å legge til rette for økt norsk produksjon av
2295 varer vi ikke er selvforsynt med i dag, som korn, frukt og grønt.
- 2296 • Ha et velfungerende importvern, noe som er avgjørende for å opprettholde høy norsk
2297 matproduksjon.
- 2298 • Videreføre samvirkebaserte markedsordninger og årlige jordbruksforhandlinger.
- 2299 • Videreføre kanaliseringspolitikken slik at arealene som egner seg til plantebasert matproduksjon i
2300 størst mulig grad brukes til dette, mens vi styrker grasbasert husdyrhold i distriktene.
- 2301 • Arbeide for et levende landbruk i hele landet og en livskraftig næringsmiddelindustri med basis i
2302 landbruket, og legge til rette for at flest mulig unge som ønsker det får mulighet til å satse på et liv
2303 som bonde.
- 2304 • Sikre bønder, som selvstendig næringsdrivende, muligheter til vesentlig å redusere
2305 inntektsforskjellene til andre yrkesgrupper.
- 2306 • At avløsertilskuddene må økes, for å sikre bonden mer fritid.
- 2307 • Føre en jord- og eiendomspolitik som støtter opp om den selveiende bonden.
- 2308 • Legge til rette for at også små og mellomstore bruk kan foreta fremtidsrettede investeringer slik at
2309 driften kan opprettholdes og ressursgrunnlaget utnyttes til matproduksjon i framtida.
- 2310 • Sikre matjorda vår, som er den viktigste ressursen for å opprettholde norsk matproduksjon, og gi
2311 jordvern høy prioritet i prosesser og planlegging både i kommuner, fylker og på nasjonalt nivå. Det
2312 bør også tas mer hensyn til dyrkbar jord i arealplanlegging.
- 2313 • Etablere bedre ordninger som sikrer at matjord som går tapt kan erstattes av nytt dyrket areal.
- 2314 • Forsterke ordningene for bevaring/gjenreising av sårbart kulturlandskap, bl.a. for å legge enda
2315 bedre til rette for fugler og spesielt insekter.
- 2316 • Øke bruken av norske ressurser i fôrproduksjon ytterligere, både gjennom økt bruk av grovfôr på
2317 norske ressurser og økt norskandel i kraftfôret.
- 2318 • Arbeide for god dyrevelferd i norsk matproduksjon. Dyr skal behandles godt og med respekt, og
2319 beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger.
- 2320 • Støtte opp om forskningsinnsatsen på mat og landbruk for å fremme klima- og miljøvennlig
2321 matproduksjon og stimulere til økt bruk av fremtidsrettet teknologi i landbruket,
2322 herunder teknologi for mer presisjonsjordbruk.
- 2323 • Vurdere å legge incentiver for oppfylging av klima- og miljømålene til en egen post i
2324 jordbruksavtalen.

- 2325 • Sette Innovasjon Norge i stand til å være med å finansiere utbyggingen til løsdrift for å møte dette
2326 utbyggingskravet på det enkelte bruk, og sikre en raskest mulig overgang, spesielt for de små og
2327 mellomstore brukene.
- 2328 • Intensivere innsatsen for økologisk landbruk.
- 2329 • Opprette ordninger som stimulerer til satsing på nisjeproduksjon og økt markedstilgang.
- 2330 • Sørge for tiltak som kan lette omstillingen for bønder som mister livsgrunnlaget sitt etter den styrte
2331 avviklingen av pelsdyrnæringen.
- 2332 • Gi gode rammevilkår for skogbruket i Norge, blant annet ved å legge til rette for økt foredling og
2333 bruk av trevirke i Norge, bygge ut nødvendig infrastruktur som skogsbilveier, tømmerkaier og
2334 veinett, og øke forskningsinnsatsen på nye og alternative bruksområder for skogsvirke. Vurdere
2335 bruk av særordninger for bruk og produksjon av løvtrevirke.
- 2336 • Øke tilskuddene til skogplanting, skogreising og skogkultur. Dette er kostnadseffektive tiltak for å
2337 bedre CO2-regnskapet. Samtidig som skogen vil kunne erstatte deler av forbruket av fossil energi,
2338 vil økt satsing på skog gi betydelig effekt for sysselsetting og næringsliv i distriktene.
- 2339 • Styrke bioøkonomiprogrammet og Treprogrammet i Innovasjon Norge, og etablere føringer om bruk
2340 av norsk trevirke i ordningen "Innovasjon i offentlige anskaffelser".
- 2341 • Sikre at vern av skog gjennomføres ved frivillig vern på privat grunn og gjennom vern av offentlig
2342 eide areal, og legge til rette for å kunne kombinere verneinteresser med bærekraftig
2343 landbruksdrift.
- 2344 • At staten skal ta ansvar for arkeologiske utgravninger når det offentlige stiller krav om utgravning.
- 2345 • Legge til rette for en reindriftsnæring som både er økologisk bærekraftig, økonomisk lønnsom og
2346 en viktig del av samisk kultur.
- 2347 • Sørge for gode erstatningsordninger ved tap av dyr i landbruksnæring, og for bønder som
2348 gjennomfører omstillingstiltak i de mest rovdyrberørte områdene.

2349 **En verdensledende sjømatnasjon**

2350 Norge er Europas største sjømatnasjon. Fiskeri- og havbruksnæringen er vår nest største eksportnæring,
2351 men potensialet for økt verdiskaping er likevel stort. Fiskeri- og havbruksnæringen vil bli en av våre
2352 viktigste næringer når vi gjennomfører det grønne skiftet og inntektene fra petroleumsnæringen etter
2353 hvert blir mindre. Fiskeressursene er vår felles eiendom og må forvaltes bærekraftig og langsiktig til beste
2354 for landet og for befolkningen langs kysten.

2355 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 2356 • Befeste Norge som sjømatnasjon, og arbeide for god markedsadgang for norske sjømatprodukter.
- 2357 • Sikre en forsvarlig og langsiktig bærekraftig forvaltning av fiskeressursene.
- 2358 • At fiskerinæringen skal ha forrang i spørsmål som omhandler avveininger mellom fisker og annen
2359 næringsvirksomhet og energiproduksjon til havs.
- 2360 • Bevare norsk eierskap i fiskeri og havbruk, og vurdere tiltak som kan øke rekrutteringen til
2361 næringen.
- 2362 • Videreføre deltakerlovens bestemmelser om aktivitets- og nasjonalitetskrav og en fiskeflåte eid av
2363 fiskerne.
- 2364 • Beholde fiskesalgslagsloven som gjennom forhandlinger og minstepriser sikrer fiskerne siste ord
2365 ved prisfastsettelse og en fordeling av inntekt mellom fiskeflåten og industri på land.
- 2366 • Sikre prinsippet om at de viltlevende marine ressursene i Norge tilhører fellesskapet, slik det er
2367 fastslått i havressursloven.
- 2368 • Legge vekt på lokale arbeidsplasser når kvoter skal fordeles.

- 2369 • Øke fiskerfradraget.
- 2370 • Sette ned et utvalg bestående av fagekspertene og fiskere som skal forenkle regelverket, analysere årsaker til at kvoteprisene er blitt så høye, hvilke konsekvenser dette har fått og utarbeide tiltak for
- 2371 å hindre urimelig vekst i kvoteprisene.
- 2372
- 2373 • Holde fast på kvotefordelingen mellom ulike fartøygrupper.
- 2374 • Arbeide for en internasjonal aksept for økologisk bærekraftig fangst av sjøpattedyr.
- 2375 • At det fortsatt bør stimuleres til levendefangst og levendelagring av villfisk gjennom tilleggskvoter.
- 2376 • Ha en effektiv kontroll mot overbeskatning av matfisk i norske farvann og arbeide for en slik
- 2377 kontroll også internasjonalt.
- 2378 • Ha strenge regler mot dumping av fisk, fiskefusk og uriktig rapportering, samtidig som man legger
- 2379 til rette for levering av bifangst.
- 2380 • Legge til rette for en bærekraftig vekst innen havbruksnæringen gjennom praktisering og
- 2381 videreutvikling av trafikklysordningen.
- 2382 • Stille strenge miljøkrav for å begrense utslipp og håndtere produksjonsfisk.
- 2383 • Skjerpe kravene til håndtering av rensefisk i oppdrettsanlegg for å redusere dødeligheten.
- 2384 • Øke satsingen på forskning, innovasjon og teknologiutvikling i havbruksnæringen.
- 2385 • Bruke utviklingstillatelser til å utvikle nye og bedre løsninger for havbruk og sjømatnæringen, for
- 2386 eksempel lukkede anlegg.
- 2387 • At det skal stilles krav om implementering av nyutviklet teknologi ved tildeling av nye
- 2388 utviklingskonsesjoner, for eksempel lukkede anlegg.
- 2389 • Samarbeide med næringen for å bekjempe lakselus, sykdomsspredning og rømming.
- 2390 • Åpne for tidsbegrenset utleie av akvakulturtillatelser til egenproduksjon for å sikre helårlig
- 2391 råstofftilgang til fiskeindustribedrifter, innenfor rammen for trafikklyssystemet og miljømessig
- 2392 bærekraft.
- 2393 • Utrede tiltak for å øke andelen ferskt råstoff fra trålflåten til fiskeindustrien, herunder endringer i
- 2394 prissystemet for ferskt og frossent råstoff og kvotebonusordninger.

2395

21. Omstille olje- og gassnasjonen Norge

2396

Klimakrisen er en energikrise. For å unngå farlige klimaendringer må vi bruke mindre fossil energi og erstatte den med ren kraft. Verden må gjennom en energirevolusjon. Farten i omstillingen av Norge fra å være en olje- og gassnasjon til å bli en fornybarnasjon må intensiveres.

2397

2398

2399

2400

Kristelig Folkeparti vil:

2401

- Sikre tilstrekkelig fornybar kraft for å gjennomføre en grønn omstilling og elektrifisering av alle sektorer.

2402

2403

- Velge de gode fornybarprosjektene, og så langt det er mulig unngå tap av naturmangfold.

2404

- Legge til grunn at storskala petroleumsaktivitet på norsk sokkel går inn i en slutfase.

2405

Et krafttak for fornybar energi

2406

Fornybar energi er nøkkelen til bærekraftig vekst og nullutslipp på de fleste sektorer. Verdens behov for energi øker, blant annet for å løfte mennesker ut av fattigdom. Det moderne Norge ble bygd og industrialisert gjennom at vi klarte å ta i bruk elver og fossefall til kraftproduksjon. Vannkraft er fortsatt bærebjelken i det norske kraftsystemet, og vil være det i overskuelig framtid. Samtidig har Norge rikelige uutnyttede fornybare energiressurser, og det er mulig å øke produksjonen mye gjennom havvind, biogass, solenergi, bølgekraft og geotermisk energi. All energiproduksjon har konsekvenser for miljøet, men i ulik grad. Det er viktig at vi velger de gode fornybarprosjektene, og så langt det er mulig unngår tap av naturmangfold.

2407

2408

2409

2410

2411

2412

2413

2414

Kristelig Folkeparti vil:

2415

- Sikre at fornybar energi har gode vilkår og vekstmuligheter, slik at det kan sikres nok ren kraft til den grønne omstillingen.

2416

2417

- Legge frem en elektrifiseringsstrategi med et veikart for hvordan ren energi skal erstatte fossil energi i alle sektorer i Norge.

2418

2419

- Ha gode rammer for forskning, utvikling, utprøving og kommersialisering av ny fornybar energiteknologi.

2420

2421

- Legge til rette for en opprustning av eksisterende vannkraftverk og utbygging av ny vannkraft og småkraftverk der dette kan forsvares ut fra naturhensyn.

2422

2423

- Gjennomføre en satsing på havvind i samarbeid og sameksistens med fiskerinæringen. Det må etableres modeller for offentlig støtte og finansiering som kan sikre utbygging og realisering av prosjekter innenfor flytende havvind.

2424

2425

2426

- Stramme inn behandlingen av vindkraftkonsesjoner, og styrke den lokale og regionale forankringen. Vindkraftprosjekter skal være ønsket av vertskommunene, og ha begrensede konflikter mot urørt natur og andre næringsinteresser.

2427

2428

- Vertskommuner skal gjennom skattesystemet sikres en varig andel av verdiskapingen fra all fornybar energiproduksjon.

2429

2430

- Forsterke mulighetene for egenprodusert energi fra husholdninger, borettslag og landbruk.

2431

- Bygge fremtidens strømmnett med tilstrekkelig kapasitet til å sikre forsynings sikkerheten for strøm, utjevne prisforskjeller og nettleie mellom landsdelene og sikre grunnlag for næringsutvikling over hele landet.

2432

2433

2434

- Bidra til en styrking av det nordeuropeiske samarbeidet med våre naboland gjennom å øke overføringskapasiteten til utlandet slik at norsk fornybar kraft kan erstatte fossil energi.

2435

2436

- 2437 • Sikre at norsk industri kan dra nytte av våre fornybare ressurser.
- 2438 • Bygge ut kraftnett til større havner for å tilby landstrøm når skip ligger til kai.
- 2439 • Gjennomføre tiltak for å framskynde løsninger som kan utløse verdiskapings- og eksportpotensialet
- 2440 i hydrogen både fra fornybar energi og hydrogen fra naturgass, der CO2 fanges og lagres.

2441 **Oljeeventyret i en slutfase**

2442 Olje- og gassutvinning har sikret fellesskapet store inntekter over mange år. Sektoren og
2443 leverandørindustrien har sysselsatt mange langs kysten og bidratt til teknologiutvikling. Likevel står
2444 sektoren ovenfor store omstillinger i tiden fremover. For det første er norsk sokkel en «moden» sokkel, og
2445 verdien av olje- og gassressursene avtar. For det andre er Norge forpliktet på Parisavtalen, og vi må vi
2446 gjennom et grønt skifte for å sikre en mer miljøvennlig og bærekraftig verdiskaping. Det er forbundet
2447 betydelig økonomisk og finansiell risiko med å lene seg for mye på fossil energiproduksjon.

2448 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 2449 • Legge til grunn at storskala petroleumsaktivitet på norsk sokkel går inn i en slutfase. Tiden for å
2450 lyse ut nye, brede konsesjonsrunder og stimulere til leting etter mer olje, er forbi. Fremtidige
2451 lisenstildelinger må begrenses til utvidelser eller forlengelse knyttet til allerede eksisterende
2452 produksjon i modne områder, i tråd med Klimaomstillingsutvalgets anbefaling.
- 2453 • Ta initiativ til et internasjonalt samarbeid for å få verdens oljeproduserende land til å samarbeide
2454 om å redusere produksjonen av olje.
- 2455 • Sikre varig vern mot oljeleting og petroleumsaktivitet i havområdene utenfor Lofoten, Vesterålen,
2456 Senja, Jan Mayen, Mørebankene og kystnære områder i Skagerrak.
- 2457 • Sikre at det ikke åpnes for oljeleting i områder nordøst i Barentshavet.
- 2458 • Innføre stresstesting av klimarisiko for plan for utbygging og drift (PUD). Utgangspunktet for
2459 stresstesten bør være scenarier basert på ambisjonene i Paris-avtalen.
- 2460 • Gjennomgå og endre petroleums-skattereglene ut fra hensynet til klima og klimarisiko, slik at
2461 skattereglene ikke stimulerer til investeringer i prosjekter som ikke er lønnsomme.
- 2462 • Stille krav om at eventuelle nye utbygginger skal elektrifiseres helt med offshore fornybar
2463 produksjon eller kraft fra land, og stimulere til elektrifisering av anlegg med lang levetid.
- 2464 • Styrke arbeidet med energieffektivisering og utfasing av fossile energikilder i alle sektorer.
- 2465 • Øke overføringene til det statlige investeringselskapet Nysnø for å sikre lønnsomme investeringer
2466 i ny klimavennlig teknologi.
- 2467 • Sikre gjennomføringen av et fullskala prosjekt for CO2-håndtering i Norge, og bidra til at
2468 teknologien blir tatt i bruk av flere aktører, både nasjonalt og internasjonalt.
- 2469 • Sørge for gode rammevilkår for forskning og etablering av næring og industri som benytter seg av
2470 karbonnøytrale/karbonnegative produksjonsmetoder.

2471 22. Verdens mest miljøvennlige transportsystem

2472 **Norge er et langstrakt land. Gode, moderne og trafikksikre transportsystemer er avgjørende for**
2473 **å skape en enklere hverdag og gode bo- og arbeidsmarkedsområder, opprettholde spredt**
2474 **bosetting og redusere avstandsulempene for norske bedrifter. Transportsektoren står**
2475 **samtidig midt i det grønne skiftet. Norge bør være en foregangsnaasjon for miljøvennlig**
2476 **samferdsel og klimakutt.**

2477 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 2478 • Skape verdens mest miljøvennlige transportsystem, ved å elektrifisere transportsektoren, fremme
2479 nullutslippsløsninger og bekjempe lokal luftforurensing.
- 2480 • Binde landet sammen og redusere avstandsulempene med gode og fremtidsrettede
2481 transportløsninger, slik at vi kan opprettholde bosetting og verdiskaping i hele landet.
- 2482 • Prioritere tiltak som øker trafikksikkerheten, særlig for barn og unge.

2483 **Verdens mest miljøvennlige transportsystem**

2484 Samferdselssektoren står for en tredjedel av klimagassutslippene i Norge. For å lykkes med å gjøre
2485 transporten utslippsfri må alle fossile drivstoff ut av markedet og teknologien må skiftes ut i alle
2486 kjøretøykategorier. Samtidig må vi redusere lokale miljøproblemer knyttet til transport, som nedbygging av
2487 natur og matjord, luftforurensning og støy. Veksten i personreiser må komme innenfor kollektiv, sykkel og
2488 gange.

2489 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 2490 • Redusere klimagassutslipp fra sektoren ved å fase inn null- og lavutslippsteknologi, og øke
2491 omsetningen av bærekraftig biodrivstoff.
- 2492 • Ta i bruk nye virkemidler for å ta elbilrevolusjonen videre fra personbiler og busser til varebiler,
2493 lastebiler, anleggsmaskiner og andre nyttekjøretøy.
- 2494 • Bygge ut infrastrukturen for nullutslippsbiler, og gi økonomisk støtte til ladestasjoner og ladepunkt
2495 i borettslag, sameier og garasjelag.
- 2496 • Gjennomføre målsettingen om at alle nye biler som blir solgt etter 2025 skal være nullutslippsbiler.
2497 Hele transportsektoren bør være utslippsfri/karbonnøytral i 2030.
- 2498 • Utrede og gjennomføre veipricing som alternativ til innkreving av bompenger. Systemet må
2499 differensiere mellom ulike bruk og ulike kjøretøy.
- 2500 • Styrke rammebetingelsene for bruk av hydrogen i transportsektoren, spesielt for tyngre transport.
- 2501 • Innføre en avgift på flyreiser mellom byer der tog er et alternativ til fly, og øremerke inntekten til
2502 investeringer i togtilbudet.
- 2503 • Utvikle en strategi for at Norge skal bli første nasjon med helelektrisk innenriks luftfart, og bruke
2504 mulighetene vårt kortbanenett med anbud gir til å ta i bruk utslippsfrie løsninger for flytrafikken på
2505 et tidlig teknologistadium.
- 2506 • Bruke omsetningskrav og avgiftspolitikken til å sikre økt bruk av bærekraftig biodrivstoff i
2507 luftfarten.
- 2508 • Arbeide for et godt kollektivtilbud i alle deler av landet.
- 2509 • Opprettholde statens andel av finansieringen av store kollektivprosjekter i og rundt de største
2510 byene.
- 2511 • Videreføre og videreutvikle byvekstavgiftene og utvide dem til flere byer. Det bør samtidig vurderes
2512 bedre belønningsordninger for fylker og mindre byer.

- 2513 • At staten skal ta terskelkostnadene ved investeringer i nye fornybare transportløsninger for å gjøre
2514 fylkeskommunal kollektivtransport utslippsfri.
- 2515 • Styrke den statlige belønningsordningen for sykkelveier, og legge til grunn et mål om at 20 prosent
2516 av personreisene i byene skal skje med sykkel.
- 2517 • Sørge for mer fleksible løsninger for bygging av gang- og sykkelvei.
- 2518 • Fjerne fordelsbeskatningen på kollektivkort betalt av arbeidsgiver.
- 2519 • At Redningsselskapet skal være en sentral aktør i kystberedskapen og bidra med opplysnings- og
2520 ulykkesforebyggende arbeid til sjøs.

2521 **Infrastruktur som binder landet sammen**

2522 Gode lokalsamfunn og konkurransekraft for næringslivet over hele landet krever en moderne infrastruktur
2523 med høy kvalitet og effektive og sikre transportløsninger. Vi skal bygge ny infrastruktur for veitransport,
2524 kollektivtrafikk, tog, sjøtransport og luftfart. Samtidig skal vi prioritere vedlikehold og ta godt vare på det
2525 som er bygget fra før. Vi må legge til rette for at godstransport blir flyttet fra vei til bane og sjø, og
2526 passasjertrafikk fra fly til bane og kollektivtrafikk.

2527 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 2528 • At norsk infrastruktur må bygges ut fra et helhetlig samfunnsperspektiv, og ikke ensidig legge vekt
2529 på samfunnsøkonomisk lønnsomhet.
- 2530 • Bygge ut infrastrukturen på en måte som bidrar til å minimere inngrepene i natur og dyrket mark.
- 2531 • At Barnas transportplan skal være et sentralt styringsdokument i utviklingen av norsk
2532 samferdselspolitikk.
- 2533 • Tilrettelegge for hjertesoner rundt skoler i Norge.
- 2534 • Arbeide for en trygg, effektiv og fremtidsrettet veitransport med redusert reisetid.
- 2535 • Prioritere midler for å ta igjen vedlikeholdsetterslepet på fylkesveiene.
- 2536 • Øke innsatsen for flom- og rassikring på utsatte vei- og banestrekninger.
- 2537 • Legge nullvisjonen for hardt skadde og drepte i trafikken til grunn og prioritere holdningsskapende
2538 arbeid, vedlikehold og fornying av infrastrukturen og møtefrie hovedveier for å øke
2539 trafikksikkerheten.
- 2540 • I større grad bruke Nye Veier AS for å bygge ut veier raskere og mer effektivt.
- 2541 • Videreføre den sterke satsingen på jernbane ved å prioritere og følge opp fremdriftsplanen for
2542 InterCity-trianglet og iverksette planlegging og gjennomføring av tiltak for å forkorte reisetiden
2543 mellom byer der toget kan konkurrere med fly.
- 2544 • Igangsette strekningsvise høyhastighetsutredninger for jernbane, og sikre at nye
2545 jernbanestrekninger blir dimensjonert for tog med høye hastigheter.
- 2546 • Følge opp jernbanereformen, som skal sikre et jernbanetilbud av høy kvalitet, bedre organisering og
2547 best mulig ressursutnyttelse.
- 2548 • Legge til rette for en mer effektiv godstransport på jernbanen, slik at mer godstransport kan fjernes
2549 fra veiene.
- 2550 • Etablere Nye Baner AS for å sikre raskere og mer effektiv utbygging av jernbaneprosjekter.
- 2551 • Videreutvikle havnene og skipsleden for å sikre trygg skipsfart, styrke konkurransekraften til norsk
2552 maritim næring og flytte mer av godstransporten fra vei til sjø.
- 2553 • Bidra til å realisere Stad skipstunnel.
- 2554 • Sikre et godt flytilbud og et godt nett av flyplasser over hele landet. Det er særlig viktig å ivareta
2555 kortbanenettet i områder der fly er det eneste reelle transportmidlet.
- 2556 • Si nei til en tredje rullebane på Oslo lufthavn Gardermoen.

2557 **Post og telekommunikasjon**

2558 Postvirksomhet i Norge skal sikre alle i landet grunnleggende posttjenester av høy kvalitet, og hele landet
2559 skal ha tilgang til gode og rimelige elektroniske kommunikasjonstjenester.

2560 Kristelig Folkeparti vil:

2561

2562 • Sikre hele landet gode og likeverdige posttjenester, særlig med hensyn til leveringstid og lik pris.

2563 • Bygge ut bredbånd i hele landet. Der det ikke er markedsmessig lønnsomt skal staten ta et ansvar
2564 for like vilkår og utbygging.

2565

23. Et tryggere land

2566

Myndighetenes viktigste oppgave er å sikre god beredskap mot hendelser som setter liv og helse i fare, og som truer grunnleggende verdier og funksjoner i samfunnet. Vi må fortsette

2567

arbeidet med å styrke beredskapen for at Norge skal være forberedt på å håndtere kriser,

2568

alvorlige situasjoner og nye trusler lokalt og nasjonalt. Forsvars- og sikkerhetspolitikken skal

2569

bygge på avspenning, avskrekking, beroligelse, konfliktforebygging og sikkerhet og stabilitet i

2570

våre nærområder, samt arbeid for å forhindre at internasjonal terrorisme sprer seg.

2571

2572

Kristelig Folkeparti vil:

2573

- Styrke samfunnets evne til å forebygge og håndtere kriser og katastrofer.

2574

- Prioritere styrkingen av helseberedskapen.

2575

- Opprettholde et sterkt forsvar av Norge, og forsterke tilstedeværelsen i nordområdene.

2576

Et samfunn som er beredt i møte med kriser og katastrofer

2577

Arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap må tilpasses den verden vi lever i, og ta utgangspunkt i det

2578

utfordringsbildet vi står overfor. I vår tid ser vi endringer i det sikkerhetspolitiske bildet som gir økt risiko for

2579

spionasje; en økende globalisering som gjør at sykdommer kan spres raskere; en teknologisk utvikling som

2580

gir nye trusler; og klimaendringer som øker påkjenningene fra naturhendelser. Det forebyggende arbeidet

2581

mot hendelser som truer sentrale samfunnsinstitusjoner, vår felles sikkerhet eller den enkeltes

2582

trygghetsfølelse, blir stadig viktigere. Når krisen inntreffer, må vi ha evne til å ta i bruk våre samlede

2583

offentlige og sivile ressurser, og vi må ha tydelige strukturer og ansvarsforhold.

2584

Kristelig Folkeparti vil:

2585

- Sikre best mulig beredskap til enhver tid, blant annet ved å styrke samhandlingen mellom

2586

myndigheter og virksomheter som ivaretar viktige samfunnsfunksjoner, og jevnlig gjennomgå

2587

samfunnsberedskapen og den nasjonale kriseledelsen.

2588

- Kartlegge behovet for materiell som er nødvendig for å møte ulike krisesituasjoner, og investere i

2589

nødvendig materiell for lagring.

2590

- Ha oppdaterte nasjonale varslingsystemer, slik at befolkningen får effektiv informasjon når krisen

2591

inntreffer.

2592

- Videreutvikle «totalforsvarskonseptet», som legger vekt på sivil beredskap, krisehåndtering og

2593

robuste samfunnskritiske funksjoner som en forutsetning for Norges samlede beredskap og

2594

forsvar.

2595

- Videreføre samarbeidet med de frivillige beredskapsorganisasjonene, og ha gode planer for

2596

mobilisering av frivillige under kriser og katastrofer.

2597

- Sikre nødvendig norsk eierskap til kritisk infrastruktur. Ved fare for uønsket utenlandsk eierskap må

2598

staten sikre norske interesser.

2599

- Følge opp Korona-kommisjonens arbeid, og styrke myndighetenes beredskap og planverk for mot

2600

smittsomme sykdommer, epidemier og pandemier både på nasjonalt og kommunalt nivå.

2601

- Sikre at helse- og omsorgssektorens er godt rustet til forebygging og håndtering av alle typer kriser

2602

og katastrofer.

2603

- Ha større beredskapslagre i Norge av de legemidlene som er mest kritisk for norske pasienter.

2604

- Øke grunnberedskapen i politiet ved å tilrettelegge for at innsatspersonell i politidistriktene får økt

2605

mulighet til å trene ved politiets nasjonale beredskapssenter på Taralrud.

- 2606 • Gjennomgå beredskapskapasiteten i kommunene, inkludert rollefordeling mellom brannvesen,
2607 politi og helsevesen, og fortsette samlokalisering av nødmeldingssentralene til brann- og
2608 redningsvesenet og politiet.
- 2609 • Forsterke beredskapen og redningstjenestene i våre nordlige havområder, blant annet ved å fase
2610 inn redningshelikoptre og etablere en ny base for redningshelikoptre i Tromsø.
- 2611 • Følge opp *Nasjonal strategi for digital sikkerhet*, og styrke arbeidet mot trusler i det digitale rom,
2612 øke bevisstheten både i offentlig og privat sektor og jobbe for å sikre offentlige institusjoner og
2613 sentrale funksjoner mot dataangrep.
- 2614 • Styrke arbeidet med forebygging, klimatilpassing og beredskap mot naturfare, inkludert NVEs
2615 arbeid med flom- og skredkartlegging.
- 2616 • Prioritere arbeidet med å sikre infrastruktur, bebyggelse og naturressurser mot ras, flom, skred og
2617 skogbrann.
- 2618 • Arbeide for bedre matvaresikkerhet, blant annet ved å legge gode beredskapsplaner for å sikre at
2619 matvareforsyningen og matvareproduksjonen kan opprettholdes under kriser og katastrofe, øke
2620 selvbergingsgraden i Norge og sikre tilstrekkelige matvarelagre.

2621 **Et sterkt forsvar**

2622 Norge trenger et forsvar for å ivareta det grunnleggende og tidløse ansvaret det er å skape sikkerhet for
2623 staten, befolkningen og samfunnet. Forsvaret skal sikre nasjonal selvstendighet og politisk handlefrihet,
2624 og bidra til å forebygge krig og konflikt i Norge og for våre allierte, i en verden der sikkerhetssituasjonen er i
2625 endring. Forsvaret av Norge, og innretningen av norsk sikkerhets- og forsvarspolitik, har siden andre
2626 verdenskrig vært basert på erkjennelsen av at sikkerhetsutfordringene mot Norge overgår det Norge vil
2627 være i stand til å mønstre av kapasitet alene. Samtidig skal det norske forsvaret være i stand til å hevde
2628 norsk suverenitet.

2629 **Kristelig Folkeparti vil:**

- 2630 • Fortsette med en reell styrking av Forsvaret og sikre balanse mellom oppgaver, struktur og
2631 økonomi, samtidig som man også gjennomfører nødvendige effektiviseringer.
- 2632 • Sikre fortsatt norsk medlemskap i NATO og bevare et godt forhold til våre allierte i
2633 forsvarsalliansen.
- 2634 • Videreutvikle det nordiske og europeiske forsvarssamarbeidet som et supplement til NATO.
- 2635 • Beholde og styrke dagens verneplikt, og sørge for bred rekruttering til alle forsvarsgrener.
- 2636 • At Norge fortsatt skal kunne bidra til internasjonale militære operasjoner som har en klar forankring
2637 i folkeretten.
- 2638 • Opprettholde en balansert forsvarsstruktur med velfungerende kapasiteter innenfor både Hæren,
2639 Sjøforsvaret, Luftforsvaret og Heimevernet.
- 2640 • Prioritere økt kapasitet med operative enheter i alle tre forsvarsgrener i nordområdene, og vise
2641 tilstedeværelse ved å beholde militære baser, anlegg og ledelsesfunksjoner i Nord-Norge. Brigade
2642 Nord skal styrkes med en bataljon og økt ildkraft og anskaffe nye stridsvogner. Hærens 2. bataljon
2643 skal videreutvikles til en stående avdeling. Oppbyggingen av Finnmark landforsvar må fortsette.
- 2644 • Prioritere oppgradering og tilrettelegging for kvinner i Forsvaret, både i førstegangstjenesten og
2645 for videre tjeneste i forsvarsgrenene.
- 2646 • Styrke etterretning, overvåking og rekognosering for å sikre muligheten til å respondere med
2647 riktig og tilpasset militær innsats når det er nødvendig.
- 2648 • Modernisere Heimevernet og prioritere Heimevernets innsatsstyrker som skal ha viktige oppgaver
2649 innenfor objektsikring, overvåking og kontroll.

- 2650 • Legge til rette for tilstedeværelse og seilingsdøgn for enheter i Sjøforsvaret, spesielt i
- 2651 nordområdene.
- 2652 • Ha et godt forsvar mot cyberangrep.
- 2653 • Øke det sivil-militære samarbeidet for å sikre en funksjonsdyktig og forsvarlig sanitets- og
- 2654 veterinærtjeneste i kriser og krig.
- 2655 • Sørge for gode rammebetingelser for Forsvarets tros- og livssynskorps, slik at alt personell kan få
- 2656 tilbud om samtaler og utøve sitt livssyn under tjenesten.
- 2657 • Sikre at de som har vært i internasjonal tjeneste får god oppfølging, og gi veteraner den
- 2658 anerkjennelsen de fortjener. Personell og deres familier skal sikres god oppfølging før, under og
- 2659 etter tjenesten. Sivil forskning på veteraner og deres familier må finansieres.
- 2660 • Arbeide for bedre helsetilbud for skadde veteraner og en tydeliggjøring av ulike
- 2661 behandlingsmuligheter, og at det etableres desentraliserte veteransentre med relevant
- 2662 kompetanse for rekreasjon. Helsetjenestens kompetanse om veteraner må videreutvikles.
- 2663 • Styrke veteraners rettsvern.
- 2664 • Arbeide for at det etableres et minnesmerke for krigsseilere i Stortinget.

2665 **Verdigrunnlag og ideologi**

2666 **KrF bygger sin politikk på den kristendemokratiske ideologi. Vårt verdigrunnlag er**
2667 **hentet fra Bibelen, den kristne kulturarven og grunnleggende menneskerettigheter**
2668 **og har sin forankring i det kristne menneskesynet, nestekjærligheten og**
2669 **forvalteransvaret.**

2670 KrF er et verdiparti bygget på overbevisningen om at verdiene fra kristendommen er det beste
2671 grunnlaget for å utvikle politiske løsninger for samfunnet vårt. Samtidig må det settes klare grenser for
2672 politikken virkeområde. Trosfrihet er grunnleggende i kristendemokratisk ideologi, og politikken skal
2673 derfor aldri blande seg inn i menneskers personlige trosforhold. Målet med politisk arbeid er et best mulig
2674 samfunn for alle, uavhengig av tro.

2675 KrFs grunnverdier er det kristne menneskesynet, nestekjærligheten og forvalteransvaret, fordi vi mener
2676 dette er verdiene fra Bibelen og kristendommen som har størst relevans for politikken. Ut fra disse verdiene
2677 utledes de kristendemokratiske prinsippene som danner grunnlaget for utviklingen av KrFs praktiske
2678 politikk.

2679 Verdiforankringen i den kristendemokratiske ideologien utgjør et alternativ til de mer systemorienterte
2680 ideologiene på høyre- og venstresiden. En verdiorientert ideologi med menneskeverdet i sentrum er det
2681 beste redskapet i en verden i stadig forandring. Verdiene våre er uforanderlige og prinsippene våre står fast
2682 over tid, men i praktisk politikk vil disse uttrykke seg på ulike måter når samfunnet endrer seg. Dette gir
2683 grunnlag for en politikk som både er grunnfestet og dynamisk, og som stadig vil finne nye relevante
2684 løsninger på utfordringene vi møter i et moderne samfunn.

2685 **Grunnverdier**

2686 **Det kristne menneskesynet**

2687 Det kristne menneskesynet innebærer en forståelse av mennesket som skapt i Guds bilde. Det gir alle
2688 mennesker en unik verdi som ingen har rett til å krenke. Derfor vil vern av mennesket fra unnfangelse til
2689 naturlig død, alltid stå sentralt i vår politikk. Mennesket er skapt til å leve i fellesskap. Men vi er skapt
2690 forskjellige og er gitt både stor frihet og stort ansvar.

2691 **Nestekjærligheten**

2692 Den kristne nestekjærligheten innebærer en radikal grunnholdning for hvordan vi skal møte våre
2693 medmennesker, som også må få konsekvenser for politikken. Nestekjærligheten gjelder alle mennesker,
2694 uavhengig av hvem de er og hvor de bor. Den inkluderer selv de vi måtte oppfatte som våre fiender, og den
2695 krever aktiv handling.

2696 **Forvalteransvaret**

2697 Mennesket har fått et grunnleggende ansvar for å forvalte skaperverket. Det gjelder både naturressurser,
2698 økonomiske og menneskelige ressurser. Naturen gir oss store muligheter og stiller oss samtidig overfor et
2699 stort ansvar. Godene skal fordeles rettferdig, samtidig som kloden skal overlates til våre etterkommere i
2700 minst like god stand som da vi fikk ansvar for den.

2701 **Kristendemokratiske prinsipper**

2702 Ut fra disse tre grunnverdiene utleder vi prinsippene som til sammen utgjør vår kristendemokratiske
2703 ideologi.

2704 **Menneskeverd**

2705 Menneskeverdet er et overgripende prinsipp i kristendemokratisk ideologi, som ligger til grunn for all vår
2706 politikk. Hvert menneske har en uendelig verdi og ukrenkelige rettigheter fra unnfangelse til naturlig død,
2707 først og fremst retten til liv. Et menneske må aldri reduseres til kun et middel for å oppnå noe annet. Alle
2708 mennesker er likeverdige uavhengig av alder, prestasjoner, kjønn, seksuell legning, hudfarge, tro eller
2709 andre forskjeller mellom mennesker. Vi er forpliktet til å arbeide for likeverd, likestilling og realiseringen av
2710 menneskerettighetene for alle mennesker.

2711 **Felleskap**

2712 Mennesket er skapt til fellesskap og utvikler og realiserer seg selv sammen med andre mennesker. Samtidig
2713 er vi mer enn bare en del av et kollektiv. Enkeltmenneskets verd gjør at ingen må utnyttes av andre som kun
2714 et middel for flertallet eller representanter for fellesskapet. Deltakelse i fellesskapet utvikler og utfordrer
2715 enkeltmennesket, men fellesskapet må også skape rom for hvert enkelt individ og verdsette mangfoldet av
2716 mennesker. Kristendemokratisk ideologi representerer derfor et alternativ til både individualisme og
2717 kollektivismen, et alternativ som også blir kalt personalisme.

2718
2719 Ekteskapet som ordning mellom mann og kvinne har dype røtter i tro og tradisjon, og familien er det mest
2720 grunnleggende fellesskapet i samfunnet. Det er i familien de første og nære relasjoner utvikler seg, og det
2721 er familien som har hovedansvaret for barna og deres oppdragelse. Det er derfor viktig at samfunnet legger
2722 til rette for at familien har frihet til å fylle og utvikle sin rolle.

2723
2724 Mennesker søker også fellesskap gjennom frivillige organisasjoner, lag, foreninger, arbeidsfellesskap,
2725 bedrifter og forsamlinger. Fellesskapene bidrar til engasjement og utfører en uvurderlig samfunnsinnsats,
2726 som ikke uten videre kan eller bør ivaretas av staten. Sammen bidrar de til å bygge et velferdssamfunn, ikke
2727 bare en velferdsstat.

2728
2729 Tro er en viktig del av det å være menneske. Religionsutøvelse har en naturlig plass i det offentlige rom, og
2730 det må legges til rette for at mennesker skal få utøve sin tro i ulike trossamfunn, forsamlinger og
2731 trosfellesskap, og tilsvarende for andre livssyn.

2732
2733 Mennesket har også kulturelle behov som dekkes gjennom ulike fellesskap. Et aktivt kulturliv legger
2734 grunnlaget for et samfunn preget av trygghet, identitet og livskvalitet.

2735 **Mangfold**

2736 Alle mennesker er skapt forskjellige, med stor frihet til å velge hvordan vi vil leve våre liv.
2737 Kristendemokratiet ser på forskjellighet og mangfold som positivt og velkomment. Alle har rett til
2738 religionsfrihet og kan ikke påtvinges en tro på tvers av deres vilje. Alle mennesker skal være likeverdige
2739 deltakere i samfunnet og gis mulighet til å bidra med sine evner og egenskaper. Vi ønsker et samfunn
2740 preget av ulike mennesker, uten at staten eller andre griper inn med ensretting eller begrensning av
2741 mangfoldet.

2742 **Folkestyre**

2743 Vi mennesker er ufullkomne, med evne til å gjøre både gode og dårlige valg. Det finnes derfor ingen
2744 fullkommen politikk. Det vil alltid være mulig å endre samfunnet til det bedre. Vi er på vakt mot å samle for
2745 mye makt på få hender. Demokratiet er den styreform som gir best beskyttelse mot maktovergrep.

2746 **Solidaritet**

2747 Nestekjærligheten og menneskeverdet tilsier en solidaritet som er mer radikal enn den som kommer fra
2748 rettferdighetshensyn alene. Kristendemokratisk solidaritet handler om en vilje til å verne alle menneskers
2749 liv, frihet og verdighet. Alle skal regnes med i fellesskapet, uavhengig av geografisk avstand og på tvers av
2750 generasjoner. Vi er forpliktet til å stå opp for sårbare og undertrykte mennesker og til å strebe etter sosial
2751 rettferdighet.

2752 **Subsidiaritet**

2753 Enkeltmennesker og de naturlige fellesskapene i samfunnet er frie og har i utgangspunktet selv ansvaret
2754 for å løse sine utfordringer. Subsidiaritetsprinsippet, ofte kalt nærhetsprinsippet, sier at beslutninger i
2755 samfunnet må tas på lavest mulig hensiktsmessige nivå. Bevisbyrden ligger alltid på dem som vil løfte
2756 beslutningsmyndighet opp på et høyere nivå.
2757 Subsidiaritetsprinsippet må imidlertid ses i sammenheng med solidaritetsprinsippet. Det kan være
2758 nødvendig å løfte en beslutning til et høyere nivå, i solidaritet med mennesker som ellers ville rammes.
2759 Subsidiaritetsprinsippet innebærer at staten skal opptre som et subsidium eller et substitutt for de
2760 naturlige fellesskapene. Det er bare når de naturlige fellesskapene ikke fungerer optimalt at staten skal tre
2761 inn, og da med mål om å få de naturlige fellesskapene til å fungere optimalt igjen for så å trekke seg ut.
2762 Der det ikke er hensiktsmessig at en oppgave løses av den enkelte, familien eller frivillige alene, må
2763 kommunen tre inn. Der det ikke er hensiktsmessig at kommunen løser oppgaven, må fylket eller staten løse
2764 dem. På samme måte trenger vi forpliktende internasjonalt samarbeid der det ikke er hensiktsmessig at
2765 stater alene løser en utfordring.

2766 **Rettferdig fordeling**

2767 Verdens totale ressurser er begrensede, og innenfor rammen av en bærekraftig utvikling er det grenser for
2768 hvor stort ressursforbruket kan være. Hvert enkelt menneske bør i utgangspunktet ha mulighet til å få sin
2769 rettferdige andel av disse ressursene. Vi har et ansvar for å arbeide for en mer rettferdig fordeling i verden.
2770 Vi ønsker også å motarbeide for store økonomiske forskjeller mellom fattige og rike i vårt eget samfunn.

2771 **Generasjonsansvar**

2772 Hver generasjon har ansvar for å forvalte jorden og alle dens ressurser på en måte som ivaretar dagens
2773 behov, samtidig som vi legger grunnlaget for at kommende generasjoner skal få muligheten til å dekke sine.
2774 Vi må legge til rette for en verdiskaping som gir kommende generasjoner noe å leve av og noe å leve for.
2775 Økonomisk vekst kan imidlertid ikke være et mål i seg selv. Ensidige økonomiske hensyn kan ikke gå på
2776 bekostning av økologisk, sosial og kulturell utvikling. I forvaltningen av ressursene må langsiktig tenkning
2777 ha forkjørsrett. Generasjonsansvaret innebærer også at vi er satt til å bevare og foredle det beste i vårt
2778 samfunns kulturarv, og overbringe disse verdiene til våre etterkommere. Generasjonsansvaret er ikke bare
2779 tilbakeskuende. Verdier skal ikke bevares kun fordi de er en del av kulturarven, de må også være gode
2780 verdier å bygge et samfunn på. Mangler kulturarven viktige verdier, er det viktig for en kristendemokrat å få
2781 dem inn i samfunnet, fordi de er gode verdier. KrF mener at det er særlig viktig å løfte frem den kristne
2782 kulturarven.

KIT